voltaire

TÜRKLER • MÜSLÜMANLAR • ÖTEKİLER

2. BASIM

İGÜS

Voltaire

(1694- 1778)

Voltaire 21 Kasım 1694'te Paris'te doğdu. Asıl adı Françoı's-Marie Arouet'dir. Bir Cizvit okulunda okuyup hazcı yaşam felsefesini benimsedi. 1717'de ülkeyi yöneten Orleans dükünü hicveden bir yazı yazdığı için tutuklanıp on bir ay Bastille'de yattı. Hapisten çıktıktan sonra yazdığı *Oedipe* ve *Henriade* adlı trajedileriyle büyük başarı kazandı. Dönemin en büyük trajedi yazarı olarak anılmasıyla birlikte Voltaire ismini kullanmaya başladı. 1726'da Rohan düküyle kavga ederek Bastille'de beş ay daha kaldı, sonra da ingiltere'ye sürüldü.

Burada dönemin ünlü isimleriyle tanıştı. Edebiyat akımları ve bilimsel gelişmelerle ilgilendi. 1729da Fransa'ya döndü. Döner dönmez yeni yatırımlar yaptı ve kendine bir servet edindi. Tarihe yöneldi, yeni bir türü deniyordu. Yayınladığı *Felsefe Sözlüğü*, Fransız siyasal rejimini eleştiriyordu. Yerleşik dinsel ve siyasal kurumları açıkça karşısına alıyordu. Bu yüzden yeniden tutuklama kararı çıktı. Bunun üzerine Voitaire, Chatelet markizinin yanına sığındı. Şatosunda edebiyat çalışmalarına ve tarih araştırmalarına devam etti.

Hayranı olduğu ve yazıştığı Prusya Veliahtı II.Friedrich tahta çıkınca, Fransız hükümeti onu yarı resmi bir görevle Berlin'e gönderdi. Voltaire yeniden yükselmişti, dostlarının yardımıyla Versailles'da tarih yazmanlığına getirildi. Yazdığı *Fanatizm veya Muhammet Peygamber* trajedisi bir oyundan sonra yasaklandı. Bu arada Fransa kralıyla arası açıldığı için Cenevre'ye yerleşti. Yazılarıyla protestanları kızdırdı ve Rousseau ile arası açıldı. Diderot'nun Encyclopedie'si için yazdığı *Cenevre* maddesi buradaki düşünürleri kızdırınca, Cenevre'de de kalamadı. Bundan sonra İsviçre-Fransa sınırında, biri İsviçre'de diğeri Fransa'da iki malikane alarak polis takibinden kurtulmaya çalıştı.

1778'de Paris'ten gelen daveti kabul etti ve *Irene* adlı oyunun provaları için Paris'e gitti. 30 Mart 1778 günü Fransız Akademisi'ne ve Comedie Française'e kabul edildi. Mayıs 1778'de öldü.

İgüs Yayınları - 10
Düşünce - 1

TÜRKLER / MÜSLÜMANLAR / ÖTEKİLER
Voltaire

Yayın Yönetmeni
İmran İgüs
Teknik Hazırlık

Kapak Uygulama
Mehmet Esat
Baskı-Cilt
Mart Matbaası

1. Basım
İlkbiz Yayınevi. 2004
2. Basım
İstanbul, Ocak 2008
3. Basım
İstanbul, Kasım 2008

ISBN
978- 9944-924-21-4

İGÜS YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Rumeli Han, Kat: 3, No: 18
Tel: 0212-243 13 68
Beyoğlu/İstanbul
www.tr-igus.com
irtibat@tr-igus.com
igusyayincilik@gmail.com
İgüs Yayınları bir İlkbiz Yayınevi markasıdır.

VOLTAIRE

TÜRKLER MÜSLÜMANLAR ÖTEKİLER

DERLEYEN

CENGİZ ORHAN

İGÜS

İÇİNDEKİLER

TÜRKLER
MÜSLÜMANLAR
ÖTEKİLER

VOLTAIRE

ÖNSÖZ

Cenevre'deki ortam da Voltaire'in özgürlükçü fikirlerine henüz hazır değildi. Sonunda, 1760 yılında İsviçre sınırındaki Fernay'i seçti ve hiç durmadan çalıştı. Eserleri Fransa'da halkın coşkusuyla karşılanıyor ve ihtilal için geriye doğru sayılıyordu sanki. Bir oyununun temsili için gittiği Paris'te binlerce kişi tarafından karşılanan bu yaşlı ve yorgun yazar, 1778 yılında devrimin gerçekleşmesini göremeden öldü. Ancak 1789 Fransız Devrimi'nin düşünsel yapısını oluşturan, hiç kuşkusuz Voltaire'di.

Dünyada yeni bir dönemin başlangıcı olan Fransız İhtilalinin düşünsel alt yapısını hazırlayan Voltaire, devrimi göremeden ölmüştü ama onun hayatı boyunca cefasını çektiği düşünce özgürlüğünün yokluğunun sonuçları; Voltaire'i, hakkında yazdığı coğrafyaların, düşünce ve ifade özgürlüğüne verdiği önemi incelemeye yöneltmiştir. Eserlerinden derlediğimiz bu kitapta; Voltaire'in, Türkler ve müslümanlık hakkındaki gözlemlerinden seçilmiş yorumlarını bulacaksınız.

Osmanlı'yı tutuculuk ve barbarlıkla eleştiren Batı dünyasının aksine Voltaire, bu yazılarında Osmanlı'da -Avrupa'dan daha fazla olduğunu düşündüğü- ifade hakkının sınırlarını ve Arap dünyasının (Müslümanlığın) Türklük üzerindeki etkisini ve kültürel belirleyiciliğini de incelemektedir.

"... Türkmenler, tıpkı Franklar, Normandyalılar ve Gotlar gibi, egemenliklerine giren ülke halklarının din ve geleneklerine uydular. Tatarlar da, Çinlilere karşı aynı davranışta bulundular.

Bu durum, zayıf ama kültürlü ulusların, güçlü ama ilkel saldırıcıları karşısındaki üstünlüğünü gösterir.

Türkler, Arapların dinini ve dilini benimsediler..."

İgüs Yayıncılık

Türkler Nereden Geldiler ve Nasıl Müslüman Oldular?

Türklerin nereden geldiğini araştırıp dururuz. Kafkasya'nın ardında, Volga'dan Çin'e ve Buz Denizi'ne kadar uzayan sonsuz ülkelere İskitya denirdi. Üzerlerinde hemen hemen hiçbir şehir bulunmayan bu yerler, belirsiz zamanlardan beri küme küme insanlarla doluydu.

Göçebe halinde başıboş yaşama zevkini tabiattan almışa benzeyen o kavimler, şehirlere krallar tarafından yapılmış esir kampları gözü ile bakarlardı. Devamlı akınları, basit geçinmeleri; arabada, çadır altında, toprak üstünde, pek az rahat yüzü görmeleri dolayısıyla bunlardan yorgunluğa alışık gürbüz nesiller yetişmiştir. Çok fazla üreyen bu insan yığınları, dünyanın her tarafına alabildiğine yayılmış, kâh Hindistan'a ve Çin'e, kâh İran ve Ermenistan'a doğru akmışlardır.

Bugün o steplerde yaşayan ilkel insanlar, sadece atalarının vaktiyle dünyaya hâkim olduklarını bilirler. Tatarlar da aynı köktendirler. Büyük İskender'den çok önce, Asya'yı defalarca soyguna uğratan Avrupa'mızda adım adım tozu dumana katan onlardır. Moğollar adı altında Asya'yı, Hunlar ve Türkmenler adı ile de Arabistan, Suriye ve Avrupa'nın büyük bir kesimini sindirip, ta Roma'ya kadar gelen yine onlardır.

Kimi tarihçilerin İskitleri tanımadan onlar hakkında övgüler dökmelerine sinsilik veya tafracılıktan başka ne anlam verilebilir? Onları dünyanın en doğru adamları gibi göstermek, İskender için, *'fetihlere susamış yaman hırsız'* dediklerini

iddia etmek acaba nedendir?

Horatius, İskitlerin karakterini Romalılarınkiyle karşılaştırırken: "Arabalar üstünde ömür süren korkunç İskitlere bakınız:

Yaşayışları savaşçı milletlerinkinden çok daha masumanedir." demekle o barbarları övüyorsa da Horatius, biraz satirik bir şair özelliğiyle kendi ulusunun aleyhine yabancıları yükseltmek hevesine kapılmış olabilir.

Eski tarihlerin İskitler dedikleri Tatarlar arasında yer alan Türkmenler, ilkin çapulla geçinen göçebelerdi. XI. yüzyılda

yaptıkları akınlarla Hazar Denizi çevresinde yığıldılar. Araplar, ilk halifeler zamanında Küçük Asya'yı ele geçirmişlerdi. Sonra Türkmenler onları kovdular.

Harun Reşid soyundan Mu'tasım, muhafız alayı olarak yanına birkaç yüz Türk çağırmakla, kendisinden sonraki halifeleri çöküntüleri altında ezecek olan binanın ilk taşını koymuştu. Mu'tasım'ın hizmetinde çalışan bir avuç Türk eri, Viyana kapılarına kadar dayanan Osmanlı İmparatorluğunun temelini atmıştır.

Halifelerin kavgalarından faydalanan Türkler, Mezopotamya, Suriye ve Küçük Asya'da yerleştiler.

Şurasını hatırlatırız ki; bu Türkmenler, tıpkı Franklar, Normandiyalılar ve Gotlar gibi, egemenliklerine giren ülke halklarının din ve geleneklerine uydular. Tatarlar da, Çinlilere karşı aynı davranışta bulundular.

Bu durum, zayıf ama kültürlü ulusların, güçlü ama ilkel saldırıcıları karşısındaki üstünlüğünü gösterir.

Türkler, Arapların dinini ve dilini benimsediler.

Dünyada bir tek yasa kuran veya ülke açan yoktur ki; hayatı Hazreti Muhammed'inki kadar büyük ayrıntılar ve tüm bir gerçeklikle yazılmış olsun.

Hazreti Muhammed 578 yılında Mekke'de doğdu. Ailesinin, çok ünlü Kureyşi oymağından olduğuna şüphe yoktur. Ama onu doğrudan doğruya Hazreti İbrahim'e bağlayan şecere, insanlarda çok doğal olan üstün görünmek özlemiyle uydurulmuştur.

İlk çağların gelenekleri ve boş inançları Arabistan'da da sürüp gidiyordu. Her kabile birer yıldıza tapardı. Ayrıca yan ilah sayılan perilerle cinlere de dinsel paylar ayrılırdı.

Bununla beraber, hepsinin üstünde bir Allah tanınırdı ki, bu kanıda hemen hemen bütün uluslar birleşmişlerdir.

Muhammed genç yaşta fakir kaldığı için, amcalarından biri onu Suriye ile geniş çapta ticaret yapan Hatice isminde dul bir kadına deveci olarak vermişti. Hatice bir süre sonra devecisiyle evlendi. Bu evlenmeyi düzenleyen amca, Mu-

hammed'e 250 gram kadar altın bağışladı. Dünyanın en büyük ve en güzel kesiminin yüzünü değiştirecek olan kişinin ilk varlığı bu olmuştur.

Muhammed kırk yaşma kadar, Hatice ile sıradan bir insan gibi yaşadı. Kırkından sonra, yurttaşlarına üstünlüğünü belirten yüksek yeteneklerini gösterdi. Araplar nezdinde çok geçerli olan, sanatsız ve metodsuz ama ateşli ve sürükleyici bir söz yeteneğine sahipti. Güzel bir fizyonominin çerçevelediği keskin gözlerle, kendini saydıran bir havası da vardı. Yurttaşlarının çabuk coşan ve kolayca inanan karakterini ve bilgisizliğini iyiden iyiye tartıp anladıktan sonra kendini ortaya atabileceğini tahmin etti.

Ülkesinde, hem Allah'a hem de yıldızlara tapan Sabiacılığı, her yerde nefretle karşılanan ve Arabistan'da üstünlük kazanmakta olan Yahudiliği ve tarikatçılarının kötülüklerini gördüğü Hıristiyanlığı yok etmeyi kafasına koydu.

Bütün dinlerde, niteliğini kaybetmişe benzeyen ana fikri, yani Allah'ın birliğine dayanan Hazreti ibrahim'in yalın ve katışıksız mezhebini yeniden canlandırmak istiyordu. Bunu Kur'an'm 3. suresinde şöyle açıklıyor:

"Allah bilir, sizler bilmezsiniz. İbrahim ne Hıristiyandı ne de Yahudi. Tamamen Müslümandı ve Allah'a eş koşanlardan değildi."

Kureyşiler onun bu çalışmalarına karşı geldiler. Bu arada birçok düşmanı oldu ve bu düşmanlar, Mekke'nin şairlerinden daha çok uleması (ilim mensupları) idi. Bunlar, hakimleri kışkırtarak, onun yıldızlara değil, yalnız Allah'a tapmak gerektiğini söylemiş olmak suçundan idamına karar verdirdiler.

Bu karar, Muhammed'in şan ve şerefinin kaynağı olmuştur. Baskı görmeseydi, belki de başarılı olamazdı.

Mekkelilerin düşmanlığından kurtulmak için Medine'ye kaçtı. Hıcret denilen bu ayrılış, onun büyüklüğünün ve devletinin kuruluş tarihi oldu.

Üzerine çullanmaya gelen bin Mekkeliyi yüz on üç kişi

ile yenebilmesi bir mucize sayılarak; Medinelilere, Allah'ın onlar için, onların da Allah için savaştığı inancını verdi.

Devrimler ne tuhaf rastlamalara bağlanıyor! Bu çarpışmada Muhammed'e atılan taş biraz daha iri olsaydı, dünyanın yazgısı bambaşka olacaktı.

Muhammed'in okuyup yazması olmadığı inanılır şey değildir. Hatta, milletine ve zamanına göre çok bilgin olması gerekir; çünkü Arap takvimini reforme etmesini bildiği gibi, onun hekimliğe ait bazı meşhur sözleri de vardır. Tüccar, şair, yasa yapan, devlet kuran olunur da imza atmayı bilmez mi? O, kendine ümmi (okuyup yazması olmayan) peygamber dedirtti. Ama bilginlik taslamadan da yazı bilmek mümkündür!

Kur'an, bütün Kuzey Afrika'yı, Mısır'ı, Suriye'yi, Küçük Asya'yı, Hazar Denizi'ni ve Karadeniz'i saran ülkeleri, Hindistan'ı, İran'ı, Tataristan'ın büyük bir kesimini, Trakya Makedonya ve Bosna'yı sıkı hükümleriyle bağlayan bir kitaptır. Bu azametli geniş dünya parçasında, bir tek müslüman yoktur ki; bizim kutsal kitaplarımızı okumakla şeref duymuş olsun. Bizim ediplerin pek azı Kur'an'ın ne olduğunu bilir. Gerçek bilginlerimizin onca incelemelerine rağmen, bu konuda edinilen fikirler yanlış ve gülünçtür.

Kur'an'ın ilk sözleri şöyledir:

"Şükür âlemlerin Rabbi olan Allah'a; acıması ve rahmeti çok; din (kıyamet) gününün sahibi; (Rabbımız) yalnız sana kulluk ederiz ve ancak senden yardım dileriz; bizi doğru yola yönelt; idrak ve iman sahiplerinin yoluna; gazaba uğramamış olanların doğru yoluna."

Başlangıç bu; sonra üç harf geliyor. A.L.M. Bunların anlamı anlaşılmazmış. Ama genel olarak yorumcuların kabul ettikleri anlam ALLAH, LATİF, MECİT'miş. Muhammed devam ediyor ve bunları ona Allah söylüyor:

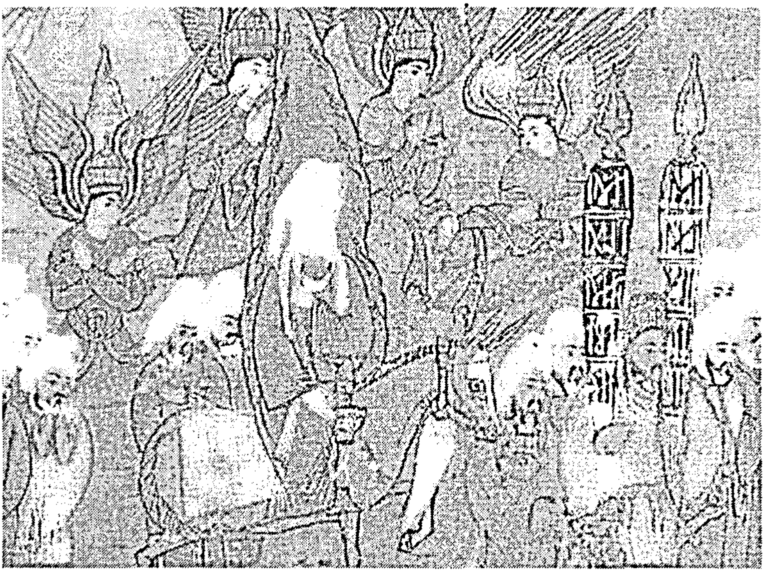
"Bu bir kitaptır ki şüphe götürmez. Allah'tan korkup, kötülüklerden sakınanlara doğru yolu gösterir. Onlar ki görünmeyene inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz

rızıktan yoksullara yedirirler. Sana indirilene (kutsal Kur'-an'a) ve senden önce indirilmiş olana ve ahirete içten inanırlar. (İşte onlar) Rablarının doğru yolunu bulmuş, kurtuluşa ermiş olanlardır. İnanmayanlara gelince, sen onları (kötülüklerden) sakındırmasan da kâfir kalırlar. Allah onların gönüllerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerini perdelemiştir, büyük gazaba uğrayacaklardır. İnsanlardan Allah'a ve ahiret gününe inandık deyip de hiç inanmayanlar vardır. Onlar Allah'ı ve Allah'a inananları kandırdıklarını sanırlar. Oysa ki; kendilerini kandırırlar ve farkında olmazlar. Gönülleri hastadır. Allah da onların derdine dert kattı." Bu sözler Arapça'da yüz misli daha kuvvetliymiş. Gerçekten, bu güne kadar bu dilde yazılmış kitapların en incesi ve en yücesinin Kur'an olduğu onaylanmıştır. Bu, bir nevi vezinli, kafiyeli nesirdir ki; içinde altı bin mısra vardır. Hiçbir şair, eseri ve kişiliği ile bu kadar yüksek rağbet kazanmış değildir."

Biz o kitaba sayısız saçma sözler kondurduk. Oysa, Kur'an'da bunların hiçbiri yoktur. Keşişlerimizin asıl zoru, müslüman olan Türklerle idi. İstanbul'un fatihlerine başka türlü karşı konulamayınca, onlar aleyhine bir suru kitaplar yazıp durdular. Sayıca Yeniçerilerden üstün olan yazarlarımız, kadınları partilerinde kazanmaya uğraştılar. Sözde, Muhammed kadınları akıllı yaratıklardan saymazmış; Kur'-an'ın hükümlerine göre hepsi köleymiş. Bu dünyada hiçbir varlıkları olmadığı gibi, cennette de yerleri yokmuş.

Baştan başa yalan olan bütün bunlara Avrupalılar inanmıştır. Meğerse, bu inancı değiştirmenin tek çaresi, Kur'an'-ın ikinci ve dördüncü surelerini okumakmış. Orada şu emirlere rastlanır:

"Hoşunuza giden kadınlardan iki, üç veya dört kadın alın ama bunların arasında eşit muamele yapamamaktan korkarsanız; bir zevce ile yetinmeniz doğru yoldan sapmamanız için daha uygundur, iyi kadınlar itaatli olur. Allah onların haklarını nasıl korursa, onlar da kocaları yanlarında yokken iffetlerini korurlar. Onlarla iyi ve güzel geçinin. Karı

ile kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkek tarafından bir hakem, kadın tarafından da bir hakem koyun. Kadınlara verdiğiniz bir şeyi geri almak helâl değildir. Onları sırf zulüm etmek için, zararlarına olarak tutmayın. Zorla kadınların mirasına konmak helâl değildir.

Keza, verdiğiniz mihrin kirasını kurtarmak için baskı yapmanız da doğru değildir. Meğer ki; aranızı bozacak açık kötülükler yapmış olsunlar.

Şayet, karınızı bırakıp, yerine başka karı almak istiyorsanız, birinci karınıza yükler dolusu mihir de vermiş olsanız; içinden bir şey almayınız. Boşanan kadınları geleneğe göre nafakalandırmak gerekir.

Kadınları boşar, onlar da müddetlerini tamamlarsa, aralarında güzellikle uzlaştıklarında, kocalarına varmalarına engel olmayın,"

İşte, Muhammed'le kadınların aralarını bulmaya bu kadarı yeterli. Görülüyor ki onlara karşı sanıldığı gibi sert davranmamış. Onu her bakımdan haklı göstermeğe kalkışacak

değiliz. Ancak, Allah'ın birliği üzerine kurduğu doktrin aleyhine bir şey söylenemez. Bütün Doğuyu hükmü altına almasına kılıcından ziyade, 122. surenin şu sözleri yetmiştir:

"De ki, Allah birdir. O Allah ki sonsuzdur ve herkes ona muhtaçtır. Doğurmaz ve doğmamıştır. Ona hiçbir şey eşit ve benzer olamaz."

Eğer Muhammed'in kitabı zamanımıza ve biz Hristiyanlara göre kötü ise onun çağdaşları için pek güzeldi; kurduğu din ise daha da iyiydi. İtiraf edelim ki hemen de bütün Asyayı putperestlikten kurtardı. Allah'ın birliğini öğretti. Ona eş koşanlara şiddetle çattı. Muhammed'in dininde tefecilik yasaktır, sadaka emrolunmuştur, dua farzdır; kadere boyun eğmek en büyük ilkedir.

Bütün yorumcuların kanısınca Kur'an'ın töresi şu sözlerle özetlenebilir:

"Sizi kovanlara yaklaşınız; sizden kapanlara veriniz; sizi aşağılatanları bağışlayınız; herkese iyilik ediniz; bilgisizlerle tartışmayınız."

Hepsinden önemlisi, inşan aklının erebileceği bir şekilde, muammasız ve gizlisiz olarak ortaya koyduğu 'bir Allah' inakıdır ki; tâ Afrika zencilerine ve Hint Okyanusu'ndaki adalılara varıncaya kadar, yüzlerce buduna yasalarını kabul ettirebildi.

Kur'an'ın üst tarafı, gelişigüzel toplanmış birtakım anlaşılmaz vahiyler, kuralsız haber vermelerden ibarettir. Ama çevresine aldığı milletler için gayet güzel yasaları vardır. Ve bu yasalar hiçbir zaman, hiçbir biçimde değişmediği ve gevşemediği halde, onlara harfi harfine uyulmaktadır.

Muhammed'in baskı ile alt edilemeyeceğini ve nüfuzunun gittikçe arttığını gören Kureyşiler, ötede beride, Kur'an'ı onun yazmadığı, olsa olsa bu yaprakların doldurulmasında bazen bir Yahudinin, bazen de bilgin bir Hristiyanın yardımından faydalandığı yolunda dedikodular çıkardılar. Muhammed, kitabının 10. ve 16. bölümlerinde onlara şöyle cevap veriyor:

"Bu Kur'an Allah'tan başkasına atfedilemez. Onu Peygamber uydurdu mu diyorlar? De ki, eğer sözünüz doğru ise; Allahtan başka kimi isterseniz çağırın da hep beraber onun bu sûresine eş bir sûre meydana getirsin." (Sure 10)

"Kur'an okuyacağın zaman, taşlanmış şeytandan Allah'a sığın. Şüphesiz inanan ve Allah'ına güvenen kimselere karşı şeytanın gücü yetmez. Şeytanın gücü, ancak kendisine dost olanlara ve Allah'a eş koşanlara geçer. Bir ayetin hükmünü bir ayetle değiştirdiğimiz zaman Allah indireceği şeyi iyi bilir. Ama onlar sen bir iftiracısın derler. Halbuki, onların çoğu bilmez. De ki; inananların imanını pekiştirmek ve müslümanlara müjde olmak üzere kutsal ruh hak ve gerçek olarak Rabbı tarafından indirilmiştir. Muhakkak ki biz biliriz. Onlar, bunu ancak birisi öğretiyor, derler. Öğrettiğini sandıkları adam yabancıdır, Arapçayı bilmez. Bu Kur'an ise öz bir Arapça iledir."

Muhammed'le beraber çalıştığı söylenen Yahudi, Bensalon adında biriydi. Bir Yahudinin, Musevilik aleyhinde yazmak koşuluyla Muhammed'e yardım etmesi gerçeğe benzemiyorsa da imkânsız değildir.

En bilgin insanların bazen ne kadar aldandıklarını belirtmek için ansiklopedilerimizin 'Harut ve Marut hakkında yazdıklarına bir göz gezdirelim:

"Muhammed'e göre, insanlara eğitim vermek ve onları yanlış düşüncelerden, cinayetlerden ve her türlü aşırılıktan korumak üzere Allah tarafından gönderilen iki meleğin adlarıdır. Çok güzel bir kadın bunları yemeğe davet etmiş. Misafirler bir miktar şarap içip kızışınca, kadını aşka davet etmişler. Kadın, cennete girebilmek için ahiret sorularına nasıl cevap verileceğini söylemeleri şartıyla bu işe razı olur gibi görünmüş ama istediğini öğrenince sözünü tutmamış. Bunun üzerine gökyüzüne çıkarılmış ve olup bitenleri Allah'a anlattıktan sonra Zühre denilen 'Sabah Yıldızına' çevrilmiş. Bu iki melek de ağır cezalara çarpılmışlar. Müslümanlara şarabın yasak edilmesine sebep bu olaymış."

Kur'an'ı baştan başa istediğiniz kadar okuyun, bu saçma masal hakkında tek bir söz bulamazsınız. Bütün Müslümanlar iyi bilirler ki, Peygamberlerinin alkollü içkileri yasaklaması onların sağlıklarını korumak içindir. Arabistan'ın sıcak ikliminde her türlü fermante içki başa vurur; hem aklı hem de sağlığı bozar.

Gökten inerek şarap içen ve bir Arap kadını ile yatmak isteyen Harut ve Marut masalı, hiçbir müslüman yazarın kaleminden çıkmış değildir.

Muhammed bir gün cami kürsüsünde önemli bir pot kırmıştı. Bunun büyük tepkilerle karşılandığını görünce, Kur'an'a şöyle bir sûre ekledi:

"Kulunu, ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, gece Mescid-i Haram'dan, çevresini kutlu kıldığımız Mescidi Aksa'ya götüren Allaha şükürler ve övgüler olsun!"

Hoş bir yolculuk! Fakat aynı gece, gezegenler arasında yaptığı seyahatin ve gördüğü güzel şeylerin yanında bu hiç kalır. Muhammed'in dostları tecrübeyle bilirlerdi ki; aşağı halkın mantığı hurafe ve kerametttir. Akılları erenler inanmadıklarını gizlice belirtirlerse de çoğunluk onları susturur.

Müslümanlar arasında, üzerinde çok durulan bir konu da Kur'an'ın öncesizliği veya onu Muhammed'e bildirmek için Allah tarafından sunulmuş olduğudur. Alimler onun öncesiz olduğuna karar verdi. Hakları da vardı; çünkü öncesizlik öteki tahminden çok daha güzeldir.

Kısacası, bu sözlerimiz, tarihçi ve kalemşörlerimizin bize aşıladığı boş inançları yeter derecede yalanlamaktadır. Gerçekçilik onlarla savaşmayı söyler. Fakat şimdilik biz şu tarihsel gerçekle yerinelim: Müslümanlığı kuran o güçlü ve yaman adam, doktrinini cesaret ve silahlarıyla yaydıktan sonra ortaya, acıması ve bağışlaması bol bir din çıkıverdi. Oysa, Hristiyanlığın ilahi kurucusu İsa, sade ve sakin ömrü boyunca kötülüğe karşı hoşgörüyü öğütlediği hâlde, onun aziz ve tatlı dini, birtakım gayretkeşlerin çalışmalarıyla dinlerin en merhametsizi ve en barbarı olmuştur.

Müslümanlar kuvvetlenince uygarlıkları da arttı. Bilimler, güzel sanatlar ve şiirler, o geniş ülkelere eğitim ve incelik getirdi. Hindistan'dan aldıkları bugünkü rakamları Avrupa'ya getiren Araplardır. Yıldızların seyrini de biz onlardan öğrendik. Sadece 'Almanak' sözü bunun büyük kanıtıdır. Bugün bizde çok ilerlemiş olan kimya, Arapların malıdır. Hekimlik de onlarda epey gelişmişti. Onlara, Hipokrat ve Galien mektebinin ilâçlarından daha tatlı ve daha şifalı, 'minoratif' denilen bir çok devalar borçluyuz. Cebir de onların icatlarından biridir.

Batı ulusları Müslümanlardan ders alıyorlardı.

Bir milletin duygu ve düşünce sanatlarındaki üstünlüğünün şaşmaz ölçüsü, şiir kültüründeki yüceliğidir. Sözüm, öyle şişirmece şiire; ay, güneş, dağlar, denizler, yıldızlar gibi tatsız tuzsuz bayağı tekrarlamalar sürüsüne değildir. August devrinde dallanıp budaklanan, 14. Lui zamanında yeniden çiçeklenen kibar ve coşkun şiir demek istiyorum. İşte öyle sürekli etki bırakan içli şiirler Harun Reşid devrinde yazılmaktaydı. Bunlar arasında dikkatimi çeken bir tanesini, kısa olduğu için buraya koyuyorum. Bu şiir, Cafer Berme-ği'nin felaketine aittir:

"Feleğin lütfuyla tehlikeli yerlere erişen ey zavallı fani, Kralların geçici ihsanlarının ne olduğunu gör de ibret al. Bermeği'ye bakıp saadetten kork ve titre."

Özellikle bu "saadetten kork ve titre" sözünün ender güzelliğine hayranım. Arapçanın avantajı, çok eskiden beri yetkinleşmiş olmasıdır. Muhammed'den önce bütün kuralları kesinleşmişti. Sonradan hiçbir şey kaybetmedi. Oysa, o vakitler Avrupa'da konuşulan derme çatma (jargon) dillerden bugün eser kalmamıştır.

işte bunun içindir ki; yıllarca sonra, Asya'dan gelen Türklerin egemenliği altına düştükleri halde Araplar, efendilerine bile dinlerini kabul ettirdiler ve Türkler Müslüman bir millet oldu.

HAÇLI SEFERLERİ

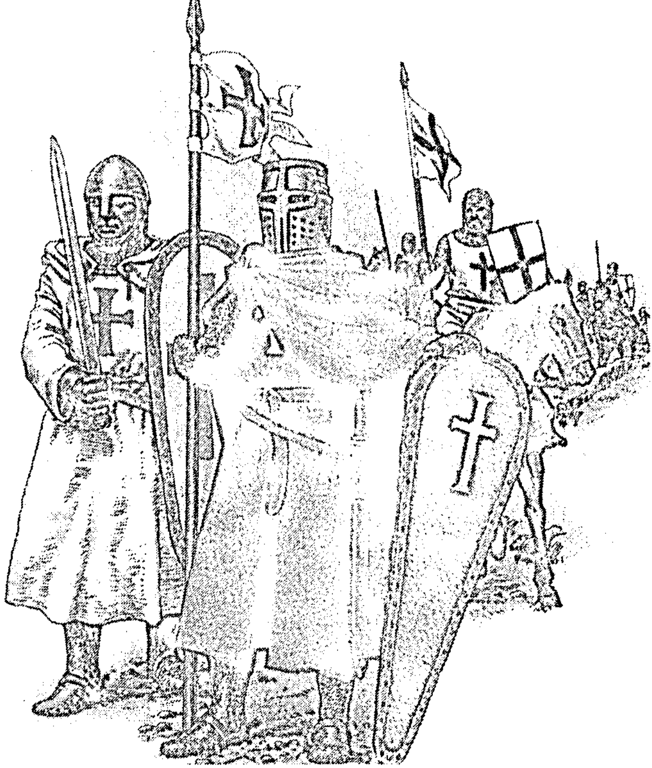
Müslümanlığın en parlak çağında, Halifelik Türkmenlerin eliyle yıkılmış gibiydi. Tuğrul Bey'in 1050 yılında Bağdat'a girişi, birçok imparatorun Roma'ya girişine benzemişti. Tuğrul Bey Bağdat'ı alınca, Halifenin önünde yerlere kapandı. Sonra onu katırına bindirdi ve katırı yularından çekerek, saraya götürdü. Fakat kendi hükümdarlığını sağladıktan sonra, Halifeye cuma namazlarında imamlık etmek ve derebeylerine kılıç kuşatmaktan başka bir iş bırakmadı.

Bizans İmpratorluğu şöyle böyle tutunuyordu. Bugün Türkmenistan denilen Fontus Eyaleti'nden başka, Anadolu'nun doğu bölgeleri, merkezini İznik'te kuran Süleyman (Selçuki) adlı türkün eline geçmişti. Haçlı Seferleri başladığı zaman, Süleyman İstanbul'u sıkıştırıyordu.

Küçük Asya'ya sel gibi akıp giden Fransız, İtalyan ve Alman Haçlılar arasında birlik sağlanamadığı gibi, çekememezlikler yüzünden ikide bir çarpışmalar da olduğundan, onları yenmek Türklere zor gelmiyordu.

Alman Kralı Konrad, güçlü bir süvari ordusuyla Anadolu'ya dalıverdi. Ondan daha becerikli olan Konya Beyi, bu ağır ve yorgun orduyu kayalık bir araziye çekebildi ve orada Türklere kalan iş sadece Almanları öldürmek oldu.

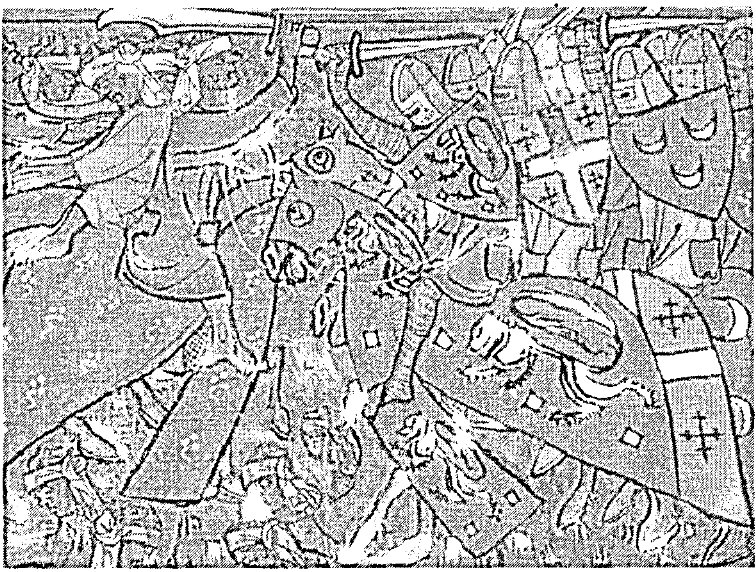
Fransa Kralı genç Lui de Almanların akıbetine uğradı. Üstelik onun başına, Antakya'ya kaçtığı vakit, bu bozgunu hiçe saydıracak başka bir bela da geldi. Bu savaşta hazır bulunmuş olan güzel karısı Eleonor'un, bu yorgunlukları, yakışıklı bir Türk delikanlının kollarında giderdiği rivayet olunur! Genç Lui, Müslümanlara veya Antakya Prensine esir

düşmemek için karısıyla Kudüs'e kaçtı. Hiç olmazsa İsa'nın doğduğu ve yaşadığı yerleri gördüğünü Fransa'da anlatıp böbürlenecekti. Fakat bu seyahati yaparken, emrindeki bütün askerler yenilerek dağıldı. En sonunda, üç bin Fransız, silahlarını bırakıp, açlıktan ölmemek için müslüman oldu.

Bu Haçlı Seferi'nin sonucu olarak, İmparator Konrad da hemen tek başına Almanya'ya döndü. Fransa kralı da memleketine; ancak karısıyla birkaç dalkavuğunu götürebildi. Dönüşünde, akrabalık bahanesiyle karısını boşadı; çünkü zina suçundan kutsal evlilik bağının çözülmesine hristiyanlık izin vermiyordu.

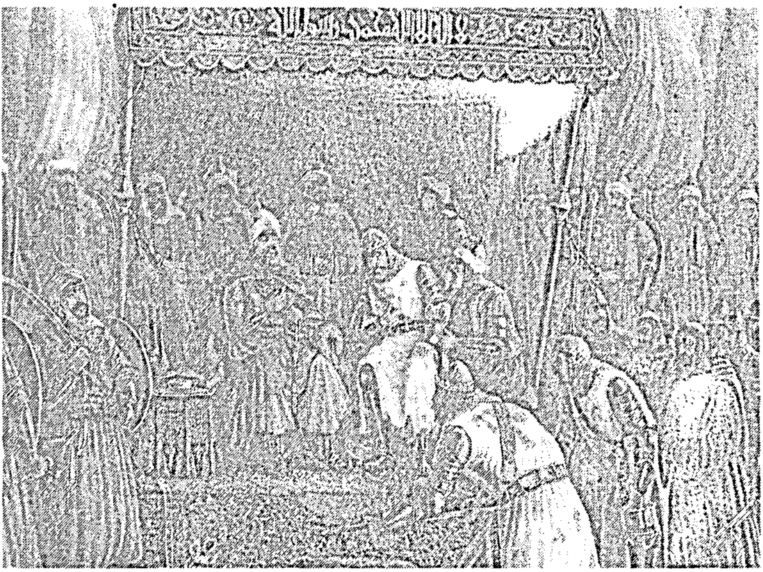
1182'de, Avrupa Haçlı Seferleri ile yıpranıp dururken, Andronik Komen yeğenini öldürmekle ele geçirdiği İstanbul'un sallanan tahtına otururken, papalar İtalya'yı silahlan-

dırmaya uğraşırken; insanların kendilerine gelmelerini, kendilerinin de, kavgalarının da boşluğunu anlamalarını gerektiren dehşetli bir deprem oldu. Suriye ve Kudüs'teki şehirlerin çoğu yıkıldı. Yüzlerce yerde topraklar açılarak insanları ve hayvanları içine aldı.

Türklere, Allah'ın gazabının Hristiyanlara çarptığı; Hristiyanlara da Tanrı'nın Müslümanlara çattığı yolunda propagandalar yapıldı. Ve Suriye'nin harabeleri üstünde boğuşmalara devam edildi.

Bu yıkıntıların ortasında, Avrupalıların 'Saladen' dedikleri büyük Selâhattin Eyyûbi yükseliyordu. Selâhattin, kısa bir zamanda Mısır, Suriye, Arabistan, İran ve Mezopotamya'yı fethetti. Kudüs'te kendini kral ilan ettirmiş olan Gui de Lusinyan, o çevrenin bütün hristiyanlarını toplayarak, Selehattin'e saldırdı. Kudüs Piskoposu, İsa'nın idamında kullanılan çarmıhtır diye ortaya koyduğu kocaman bir haçı sırtlayarak, saldırganların başına geçmişti. Buna rağmen, bütün hristiyanlar esir veya telef edildi. Ölüm cezasından başka

bir şey beklemeyen Lusinyan, en yüksek duygulu generallerin savaş esirlerine uyguladıkları tutumun aynısıyla karşılaştığını görüp şaştı. Selâhattin ona, karda soğutulmuş bir kupa şerbeti kendi eliyle sundu. Lusinyan bir parça içtikten sonra, kupayı Renaud de Chatillon isimli generaline uzatmak istedi. Çünkü, Müslümanlar arasında şöyle bir adet vardı: Bir esire yiyecek ve içecek verilirse, o esir öldürülemezdi. Bu gelenek Selâhattin için de kutsaldı. Onun için, Renaud de Chatillon'un kraldan sonra içmesine razı olamadı. Çünkü defalarca yeminlerini çiğnemişti. Selâhattin, bağışlamak kadar cezalandırmayı da bildiğini göstererek, kılıcıyla bir vuruşta bu iki yüzlü adamın kellesini uçurdu.

Kudüs'e girdiği vakit, kadınlar ayaklarına kapanarak; baba, koca, kardeş ve oğullarının affı için yalvardılar. Selâhattin, dünyanın o tarafında eşi görülmemiş bir cömertlikle hepsini salıverdi ve kimseden hiçbir kurtulmalık istemedi!

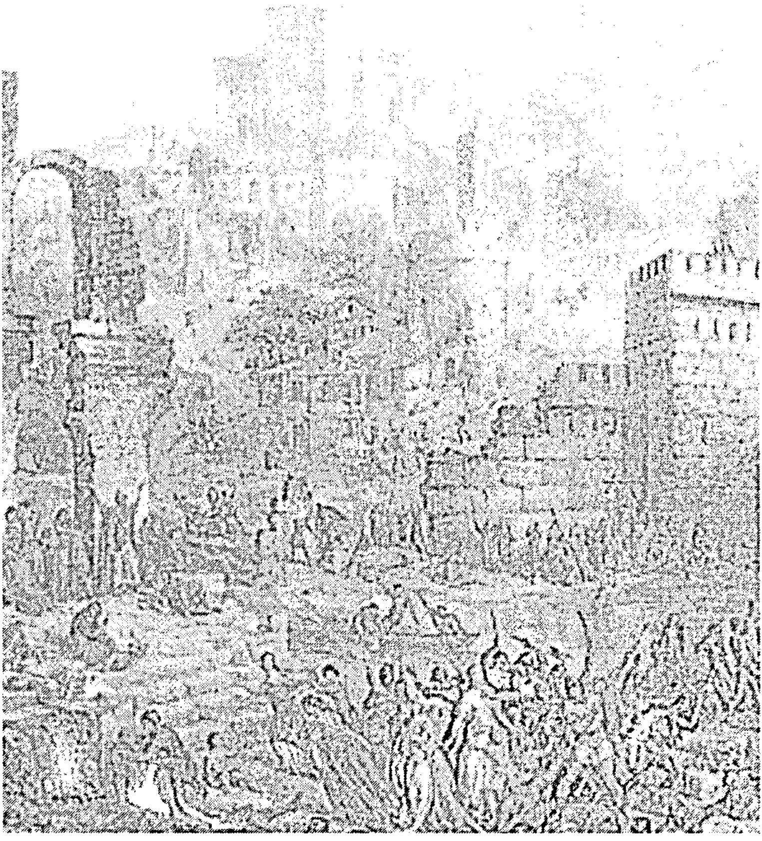
Selâhattin, düşmanlarının bile hayranlığı içinde, 1198'de Şam'da öldü. Son hastalığı süresince, kapısının önüne bay-

rak yerine kefenini astırdı. Ve bu ölüm sancağını bekleyen nöbetçi etrafa şöyle sesleniyordu:

"Doğunun fatihi Selâhattin'in beraber götüreceği varlığa bakınız!"

Rivayete göre Selâhattin, fakir Müslümanlara, Hristiyanlara ve Yahudilere eşit olarak dağıtılmak üzere, vasiyetnamesinde miraslar ayırmış. Böylece, bütün insanların kardeş

olduklarını, onlara yardım etmek için inançlarını değil, ıstıraplarını göz önünde tutmak gerektiğini anlatmak istemiş!

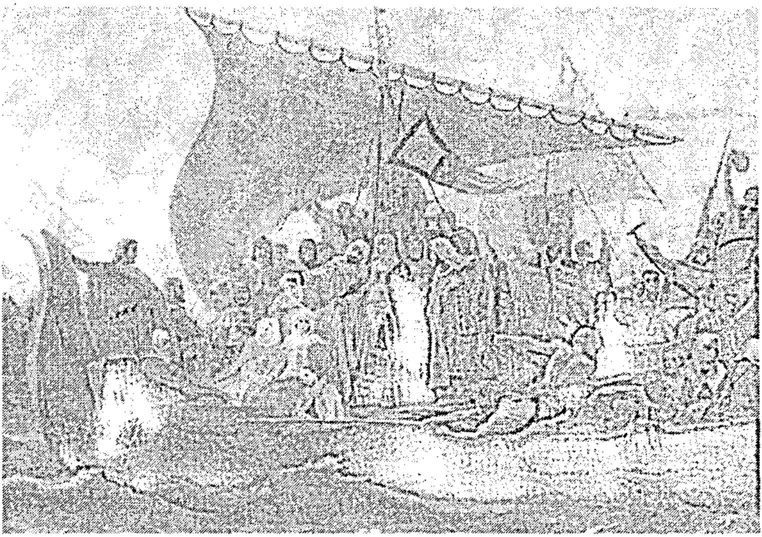
Bizim Hristiyan prenslerin pek azında böyle yüksek bir asalet görülmüş ve tarihçilerimizden pek azı onun hakkını verebilmiştir!

İSTANBUL'UN HAÇLILAR TARAFINDAN İŞGALİ

Ege Adaları, Trakya, bütün Yunanistan ve Avrupa'nın Belgrad'dan Eflâk'a (Romanya) kadar uzayan kesimi, o zamanlar Roma İmparatorluğu adını takınan İstanbul hükümetinin elindeydi. Bu devlet, Küçük Asya'dan arta kalan yerleri Araplara, Türklere ve Haçlılara karşı savunmak çabasındaydı.

İstanbul'da her zaman, bilimler ve güzel sanatlar üzerine çalışmalar olurdu. 1453 yılına kadar süren o devrin ardı arkası kesilmeyen tarihçileri; hep krallar, prensler veya devlet adamlarıydı. Dolayısıyla bunlar doğru dürüst bir şey yazmazlardı. Hep dinden bahsederler, bütün olayları diledikleri gibi gösterirler ve işe yaramayan birtakım söz canbazlıklarıyla vakit geçirirlerdi. Onlara Eski Yunanistan'dan kalan biricik miras çene kuvvetiydi.

12. yüzyılda, İmparator Manuel, epey zaman piskoposlarıyla birlikte, İncil'deki şu sözlerin anlamını çözmeye uğraşıp durdu: "Babam benden büyüktür." Oysa, Haçlılardan ve Türklerden korunmayı düşünmesi gerekirdi. Yunanca bir akaitte, Kur'an'ın "Kul hü'vallahü ehad" (ihlas) suresini lanetleyen bir bölüm vardı. Manuel, bu bölümün o kitaptan çıkarılmasını istedi. Bu yüzden doğan anlaşmazlıklar ona tahtını kaybettirdi. Gerçekte, Manuel Müslümanları koruyordu, Yalnız Allah'ı tanıyan ve Hristiyanların üçlü Allah'ın-dan nefret eden muzaffer bir millete dil uzatılmasını doğru bulmuyordu. Düştü. Yerine oğlu geçti (1185). Onu da akrabasından Andronik isimli biri düşürdü.

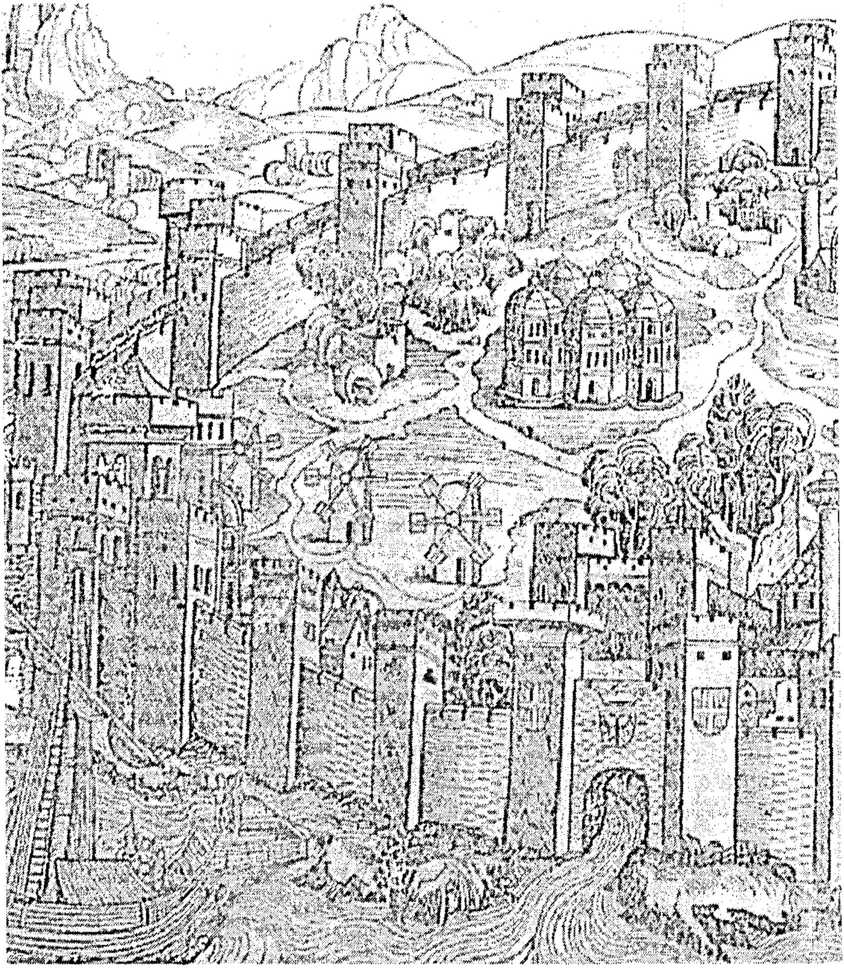

Andronik'i de Isak Angelos adlı bir saray subayı tahtından indirdi. Andronik'i sokaklarda sürüklediler, bir elini kestiler, gözlerini oydular ve üzerine kaynar sular dökerek tüyler ürpertici işkenceler altında öldürdüler.

Az sonra Isak Angelos da öz kardeşi Aleksis tarafından düşürüldü ve gözleri kör edildi. Ve bu olay İstanbul'un Haçlılar tarafından işgaline sebep oldu. Çünkü, Papanın yardımını sağlamak üzere Ortodoks kilisesinden ayrılıp, Latin kilisesine bağlanan Aleksis, halkın nefretini çekmişti. Mirziflos adında bir akrabası, onu kendi elleriyle boğdu ve imparatorluk nişanesi olan kırmızı potinleri giydi.

Böylece Haçlıların eline elverişli bir fırsat düşmüş oldu: Uydularının korunması!

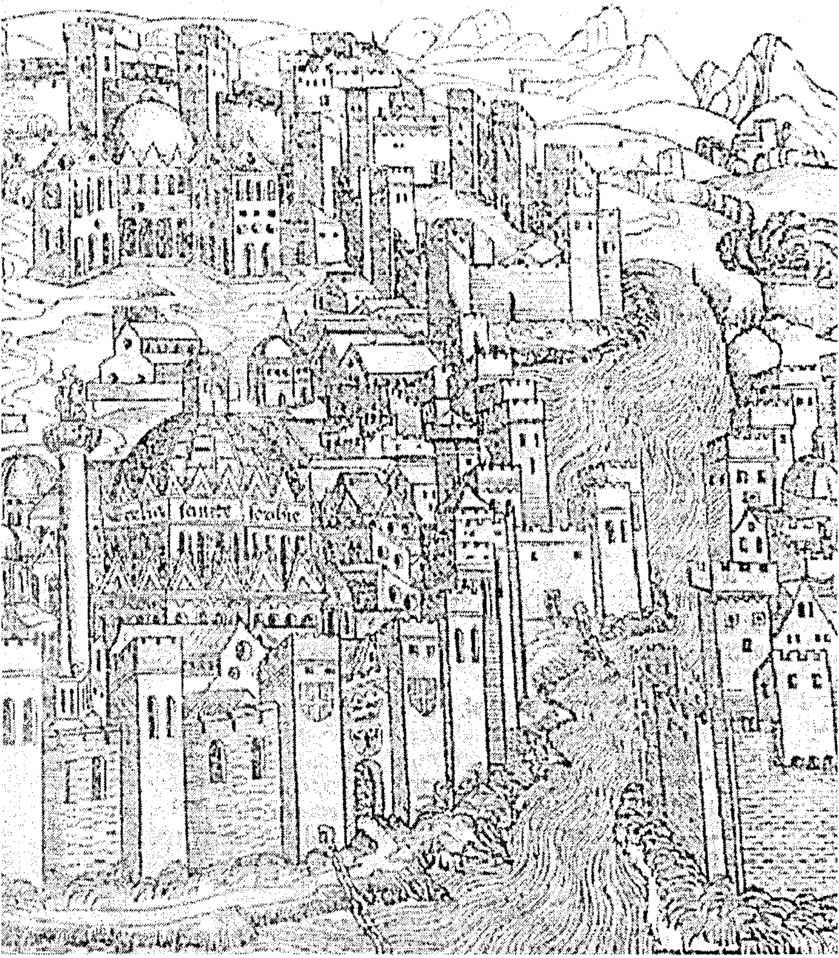
İstanbul'u yağma etmek için, orada sürüp giden entrikalardan faydalandılar. Başkente hemen hemen hiç karşı koyma görmeden girdiler. Önlerine çıkan birkaç kişiyi öldürdükten sonra, açgözlülük ve zorbalığın bütün aşırılıklarına dalıverdiler. Nicetas'ın anlattığına göre, yalnız Fransız kodamanlarının elde ettikleri ganimetler, ağırlık olarak

doksan ton gümüş değerindeymiş.

Kiliseler soyuldu, Ayasofya'da Azizlere ait eşyalar en kirli yerlere döküldü; kutsal kaseler dinsiz hizmetlerde kullanıldı.

Ve bir milletin değişmez karakterini belirten bir olay da şu olmuştur ki; Fransızlar, Ayasofa'nın en kutsal yerinde dans ettiler; ordularının peşi sıra gelmiş olan kadınlardan

biri de Patrik'in kürsüsüne çıkıp mesleğine ait şarkılar söyledi!

Yunanlılar çok defa, krallarını boğazlarken Meryem Ana'ya dua ederlerdi. Fransızlar da bir taraftan Ayasofya'yı yağmalarken, öte yandan kızları okşayıp kucaklıyorlardı.

Her ulusun karakteri ayrıdır.

TÜRKLERİN AVRUPA'YA GEÇİŞİNDEN FATİH'İN ÖLÜMÜNE KADAR

Her taraftan Latinlerle Türklerin baskısı altında kalan zavallı Yunanlılar, İsa'nın öldükten sonra yeryüzüne inip, çömezlerine görünüşü (Transfiguration) hakkında altından çıkılmaz tartışmalara dalmışlardı. Halkın yarısı Tabor ışığının öncesizliğini, diğer yarısı da Tanrı'nın bu ışığı Transfiguration için yarattığını iddia ediyordu. Büyük bir gizemci tarikatı, keşişler ve sofular, bu ışığı göbeklerinde görüyorlardı. Tıpkı Hint fakirlerinin 'nur-u semavîyi' burunlarının ucunda gördükleri gibi.

Oysa Türkler, Anadolu'da kuvvetleniyorlardı. Kısa bir süre içinde Trakya'yı sel gibi kapladılar. Sultan Osman, karargâhını Bursa'da kurmuştu. Oğlu Orhan, Marmara kıyılanına kadar geldi ve imparator Jan Kantakümen ona kızını vermekle kendini çok mutlu saydı. Düğün İstanbul'un karşısında, Üsküdar'da yapıldı. Az sonra Kantakümen, üzerinde başkasının gözü olan imparatorluğunda tutunamayacağını anlayarak bir manastıra çekildi. Türklerin henüz gemileri dahi yoktu ama arzuları Avrupa'ya geçmekti. Yunanlıların düşüklüğü o derecedeydi ki Cenevizliler ufak bir bedel karşılığında Galata'ya sahip olmuşlardı. Orhan'ın oğlu Murat, askerlerini Gelibolu'ya geçirmek üzere Cenevizlilerle uyuştu. Anlaşılan Cenevizliler, birkaç bin altın alarak Avrupa'yı teslim etmişler. Bazıları da Türklerin düpedüz Yunan gemileriyle geçtiklerini söylüyorlar.

Murat geçti; Edirne'yi aldı ve bütün Hristiyanlığı tehdide koyuldu.

1. Paleolog, Roma'ya koşarak papanm ayaklarına kapandı. Yardım diledi. Ama Haçlı Seferlerinden ağzı yanan Avrupa hiç kıpırdamadı, Papadan umduğunu bulamayan imparator, padişahın eteğine yapıştı. Onunla bir anlaşma yaptı. Ancak bu bir anlaşmadan çok, bir efendinin uşağına verdiği buyruğa benziyordu. Paleolog, veliahtınm gözlerini oydurdu. Skinci oğlu Manuel'i de rehine olarak sultana teslim etti.

1. Murat zaferleri ortasmda öldürülünce, yerine Yıldırım Bayezit geçti. Yunan krallarının aşağılık ve kepazelikleri son kerteyi bulmuştu. Babası tarafından kör edilen talihsiz Andronik, Türklerin yardımıyla İstanbul'a giderek, Jan Paleolog'u zindana attırdı. İki yıl sonra, baba yine tahta çıktı ve Bayezit'ten korunmak için Galata tarafında bir kale yaptırdı. Beyazit ona kaleyi yıktırmasını ve İstanbul'daki Türk tacirlerin davalarına bakmak üzere orada bir kadı bulundur-

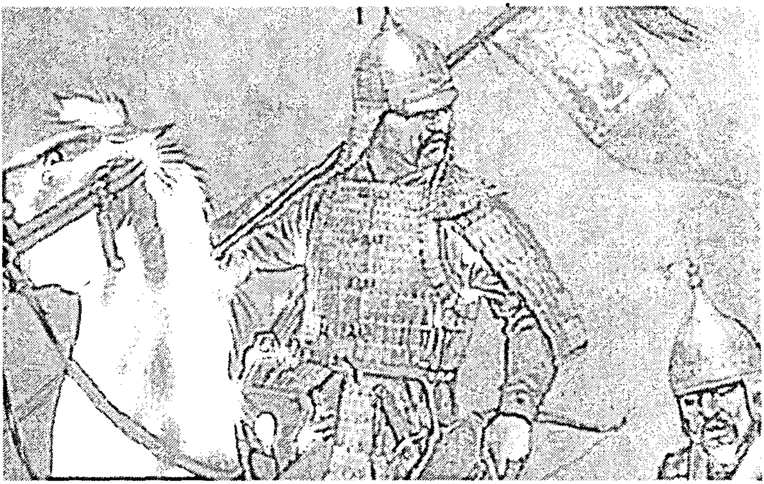
masını emretti. Bu emirler hemen yerine getirildi.

Fakat Bayezit, İstanbul'un hesabını sonraya bırakarak Macaristan'ın fethine koştu (1396). Orada, Batı imparatoru Sigismond'un kumandasındaki Hristiyan ordusunu ve o cesur Fransızları perişan etti. Fransızlar, savaştan önce ellerine geçirdikleri Türk esirleri öldürmüşlerdi. Bayezit de za-ferden sonra bu kötü örneğe uyarak, Fransızları yok etmişse buna hiç de şaşılamaz!

Ancak, o Fransızlardan yirmi beş şövalye ayırdı. Bunlar-arasmda, sonradan Burgonya Dükü olan Kont de Nevers de vardı. Onun kurtulmalığını alırken: "Bana karşı bir daha eline silah almayacağına yemin ettirebilirdim ama senin yeminini de silahlarını da umursadığım yok." demiş. Ardından Burgonya Dükü, Orlean Dükünü öldürdü ve sonra kendisi de VII. Şarl tarafından katledildi.

Ve biz Fransızlar, Türklerden daha insaniyetli olduğumuz kuruntusuyla övüneduralım!

O sıralarda Timurlenk, Hindistan'ı zaptetmiş, ayaklarıma eğiliminde olan Bağdat'a koşmuş, oranın bütün halkını kılıçtan geçirmiş, şehri yağma ettirmiş ve 'taş taş üstünde bırak-

mamıştı. O ülkelerin şehirleri kolayca yıkılır ve yeniden yapılırdı; çünkü bütün binalar kerpiçtendi.

Öte yandan Bizans İmparatoru, Hristiyan krallardan umudu kesince, Bayezid'e karşı bu Tatarı imdadına çağırmıştı. Ayrıca, Karadeniz çevresinde mülkleri Bayezit tarafından alınan dört derebeyi de ona başvurmuşlardı.

Timur'un karakteri hakkında avantajlı bir fikir veren olay, onun Osmanlı padişahıyla çatışmaya başlamadan önce, hiç olmazsa devletler hukukuna uymuş olmasıdır. Öncelikle Bayezit'e elçiler göndererek İstanbul'u almaktan vazgeçmesini, Derebeylerinin mülklerin geri vermesini istedi. Padişahın bu teklifleri öfke ve hakaretle karşılaması üzerine ona savaş açtı ve üstüne yürüdü. Bayezit, İstanbul'u kuşatmayı yüzüstü bırakarak (1401), Ankara ile Kayseri arasında büyük bir meydan savaşı verdi.

Sanki dünyanın bütün kuvvetleri bu alanda toplanmıştı.

Timur'un askerleri herhalde çok disiplinliydi. Yoksa, Yunanlıların, Macarların, Almanların, Fransızların ve nice nice savaşçı ulusların hakkından gelmiş olan Osmanlı ordularını, bu çetinler çetini kavganın sonunda alt edemezlerdi. O tar-

ihe kadar oklar ve palalarla savaşan Timur'un bu defa top kullandığı şüphe götürmez. Türkler, ona karşı hem top hem de eski grejua ateşiyle çıkmışlardı. Tatarlarda top olmasaydı, Osmanlılar bu çifte üstünlükle onları bir çırpıda darmadağın ederlerdi elbet.

Bayezit'in yanı sıra dövüşen büyük oğlu Mustafa öldürüldü. Kendisi de diğer oğullarından Musa ile birlikte esir düştü.

Arap tarihçilere göre Timur, düşmanının karısı güzel Elena'ya yarı çıplak vaziyette şakilik ettirmiş; bu büyük yanlışın karşılığı olarak, bir Türk Hakanı'nın eşine yapılan bu haka-retten sonra sultanların bir daha evlenmedikleri söylenir. Fakat II. Murat'ın bir Sırp kızı ile Fatih'in de bir Türkmen prensesiyle evlenmeleri bu söylentileri yalanlıyor.

Demir kafes hikayesini ve Beyazit'in karısına yapılan hakareti, Türklerin Timur'a atfettikleri yüksek yiğitlikle bağdaştırmak zordur. Türklerin ifadesine göre; Timur Bursa'ya girdiği zaman, Bayezit'in oğlu Süleyman'a, Büyük İskender'e yaraşan şu mektubu yazmış:

"Bayezit'ın düşmanı olduğunu unutmak istiyorum. Onun çocuklarına babalık edeceğim. Şefkatimin sonuçlarını beklesinler. Aldığım yerler bana yeter. Vefasız felekten başka lütuflar bekleyemem."

Süleyman dik başlılık edince, onun yerine Musa'yı Bursa'da sultan ilan etmiş ve ona:

"Babanın mirasını sana geri veriyorum. İnsan olan, ülkeler fethetmesini bildiği gibi onları bağışlamasını da bilir." demiş.

Şarklı tarihçiler de bizimkiler gibi meşhur adamların ağızlarına, hiç söylemedikleri lakırdıları yerleştirmekte beceriklidirler. Babaya karşı o gaddar davranıştan sonra çocuğa bu kadar iyi yürekliliği akıl almıyor. Yalnız, gerçek olan ve dik-katimizi çeken bir şey varsa; o da Timur'un o büyük zaferi-nin Türk İmparatorluğu'ndan ufak bir parça dahi eksiltme- diğidir. Bayezit'in oğulları arasında on üç yıl süren kavga-dan Timur'un faydalandığı görülmedi.

Bayezit'in felaketi şunu kanıtlamıştır ki; Türkler yenilebilse de boyunduruk altına almamayan savaşçı bir ulustur.

Anadolu'da barınamayacağını gören Timur'un silahlarını başka ülkelere çevirmesi bu inancımızı destekliyor.

Timur'un Büyük İskender'den daha sert olduğunu sanmıyorum. O korkunç olayları biraz şenlendirmeme, büyükle küçüğü karıştırmama müsaade edilirse; bir İranlının anlattığı fıkrayı tekrarlayacağım: Hamdi Kermani adında bir şair, Timurlenk ve bazı saray adamlarıyla bir hamamda bulunurken, bunlardan her birine değer biçmek yolunda bir mizah oyunu açılmış. Şair, Timurlenk'e: "Tahminimce siz otuz beş akçe edersiniz." demiş. Büyük Han: "Üstümdeki peştamal o kadar eder." deyince, Hamdi: "Onu da hesaba kattım." cevabını vermiş.

Bu gibi zararsız çıkışları hoş gören Timur, belki de tamamen sert karakterli değildi. Fakat küçüklerle şaka edilir, büyüklerin de boyunları vurdurulur.

Timurlenk, ne büyük Lama mezhebindendi ne de müslümandı. Fakat Çin aydınları gibi bir Allah'a inanırdı. Kendisinde ve ordularında boş inançlara rastlanmaz. Müslümanları, Lamistleri, Brahmanları, Mecusileri, Yahudileri, putperest denilenleri, kısacası hepsini hoş görürdü. Hatta, Lübnan dağlarından geçerken, bir manastırda Maroni papazların ayinlerinde de bulundu. Ancak bütün insanlar gibi,

astrolojiye zaafı vardı. Bilgin değildi ama yeğenlerine öğrenim gördürdü.

II. Murat, Osmanlı Devleti'nin gelişmesinde büyük rol oynayan bir padişahtır. Fakat büyüklüğünü silahlarıyla artırıp durduğu bu ülkenin gürültü patırtı ve gösterişinde hiç de gözü yoktu. Tek isteği, köşeye çekilmekti. Filozoflar arasında yer almaya yaraşan bu Türk, kahramanlık sırasında parlıyordu. Bir hükümdarın tacından vazgeçmesi nadir bir olaydır. İki defa çekildi; ikisinde de Yeniçeri ve Paşalarının ayak diremeleri üzerine tahta dönmeye mecbur kaldı.

Yunanistan'ın önemli bir kısmını ellerine geçiren Venedikliler, Selanik'i satın almışken; imparatorluk, Müslümanlarla Hristiyanlar arasında paylaşılırken; Jan II. Paleolog, İtalya'ya giderek, orada Teslisin (Üçlü Allah'ın) kutsal ruhuna yapılacak ayinler hakkında kilise bilginleriyle tartışıyordu. II. Murat, Venediklilere yeni satılmış olan Selanik'i fethetti. Venedikliler orayı sekiz bin adım uzunluğunda bir surla emniyete aldıklarını sanıyorlardı. Daha önce Romalıların da kuzey İngiltere'de başvurdukları bu tarz savunma, ilkel kabilelerin akınlarını önlemeye yarardı. Fakat Türklerin üstün ordularına karşı faydası olmadı. Onlar surları yıkarak, Selanik'i aldılar ve her tarafa dolu dizgin akıp durdular.

Avrupalıların birbirlerini kemirircesine çekişmeleri, Türk silahlarının şansını artırıyordu. Hindistan'dan Yunanistan'a kadar tufan gibi yayıldıktan sonra, Avusturya ve Macaristan'ı talan ediyorlardı.

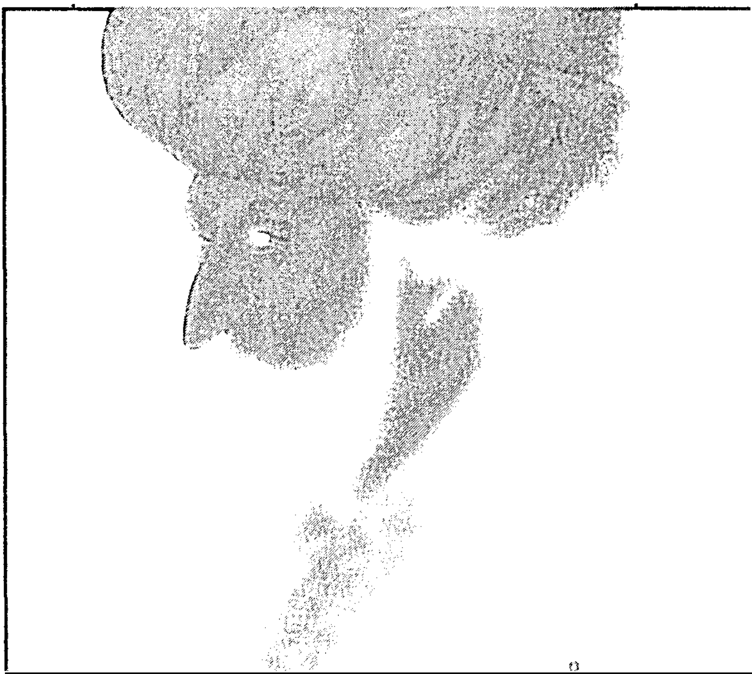
O sırada, Macar Kralı Ladislas ile Padişah arasında tarihin en tantanalı barışı yapıldı. Türkler artık ileri gitmemeye ant içtiler. Hatta, kimi yerleri de geri verdiler. Türk, Venedik ve Macar sınırları kesinleşti. Bu barışa saygı göstereceklerine dair bir taraf Kur'an'a, diğer taraf da İncil'e el bastı. Fakat Almanya'da Papanın elçiliğini yapan Kardinal Cezarisini, Türklere verilen yemini bozmanın helal olacağını sandı. II. Murat'ın tahtından çekilip, hükümeti henüz çocuk sayılan oğluna bırakmasıyla bu inanç Kardinale daha da cazip gö-

ründü. Hristiyan olmayanlara verilen sözü tutmak borç sayılamazdı. Papa IV. Ojen, bu yaman Kardinalin düzenbazlıklarına kanarak, Macar Kralı Ladislas'ı, Papalığın haberi olmadan yapılan barışı bozmaya davet etti.

Aldatıcı umutlara ve ancak sonucun haklı çıkarabileceği yalancı bir vicdan sesine uyan Macar Kralı, Türk topraklarını çiğneyiverdi. İki taraf kuvvetleri Varna yakınında kapıştılar. Murat, yeni imzalanmış olan anlaşmayı koynunda taşıyordu. Ordularının sarsılmaya yüz tuttuğu bir sırada onu çıkardı ve yeminlerini tutmayan, dünya kanunlarına aykırılık eden hainlerin cezalandırması için Allah'a yakardı. Hristiyan birlikleri uzun bir karşı koymadan sonra bozguna uğradı. Ladislas delik deşik edildi. Bir Yeniçeri onun başını keserek, Türk saflarında törenle gezdirdi. Bu gösteri bozgunu tamamladı. Kardinal Cezarini, canını kurtarmak amacı ile bir ırmaktan geçerken, üzerindeki altınların ağırlığı altında kalarak boğuldu (1444).

Savaştan galip çıkan II. Murat, düşmanı Ladislas'ı askeri törenle dövüş yerinde gömdürdü. Mezarı üzerine onun ce-

saretini öven, felaketine acıyan sözlerle büyük bir mezar taşı diktirdi! İşin tuhafı, Murat'ın bu zaferden sonra bir daha köşeye çekilmesi ve ondan sonra da yine savaşıp, yenmek için tekrar görev başına gelmeye mecbur olmasıdır (1451).

Nihayet Edirne'de öldü ve II. Mehmet, babasının filozofluğunu değil, yiğitliğini örnek almak azmiyle Osmanlı tahtına çıktı.

Fatih Sultan Mehmet, o zamanın en iyi yetişmiş şehzadelerindendi. Babası hakkında söylediklerimiz, Osmanlı tahtının mirasçısına mükemmel bir terbiye verilmekte kusur edilmediğini belirtecek niteliktedir. Mehmet'in de babasından aldığı tahtı geri vermek gerektiğinde, makul bir evlat gibi davrandığı, aşırı isteklerini susturmasını bildiği itiraz götürmez bir gerçektir. İki defa, en ufak bir kargaşalık çıkarmadan sultanlıktan inmeye razı oldu. Tarihte eşsiz bir olay-

dır bu! Fatih'in keskin ve sert mizaçlı oluşu da bu olaya bir farklılık katar.

II. Mehmet, Yunanca, Arapça, Farsça konuşurdu. Latince anlar, resim yapardı. O vakitler bilindiği kadar coğrafya ve matematik bilirdi. Pentürü severdi. Venedik'ten meşhur Gentili Bellini'yi getirttiği ve Büyük İskender'in ressam Apelles'in gönlünü aldığı gibi ona çok yakınlık göstererek, hediyeler verdiği bütün güzel sanat amatörlerince bilinir. Ona, üç bin Duka değerinde bir altın taç bağışladı, büyük saygı ve iltifatlarda bulundu.

Bir baş gövdeden koparılınca, boğazın deri ve kaslarının büzülüşünü Bellini'ye göstermek için, bu denemeyi bir köle üzerinde yaptırdığını asılsız haberlerden sayarım. Hayvanlara uygulanan bu vahşilikleri, insanlar ancak savaşlarda öç almak için birbirlerine yaparlar. Dünyaya ateş saçan bütün fetihçiler gibi II. Mehmet, zaman zaman yırtıcı ve zalimdi. Fakat hiç de gerçeğe benzemeyen böyle kıyıcılıkları ona yüklemeye ne sebep var? XV. yüzyılda yaşamış olan Philippes de Comines der ki: "Vatandaşlarına bir vergi saldığı için, Fatih ölürken Allah'tan af dilemiş."

Hristiyan prenslerin hangisinde böyle bir pişmanlık görülmüştür?

Fatih yirmi iki yaşında Osmanlı tahtına çıktı. Bizans tahtına da çıkmaya hazırlanırken, bu devletin kodamanları, hamursuz ekmek yensin mi yenmesin mi, dualar Yunanca mı yoksa Latince mi okunsun konularını sonuçlandırmaya uğraşıyorlardı.

II. Mehmet, İstanbul'u Avrupa ve Asya tarafından sıkıştırmaya koyuldu. 1453 Nisan'ının ilk günlerinde, savaş alanı askerlerle doldu. Şişirme payı indirilmezse; bu alanı üç yüz bin asker, Boğazı da üç yüz kalyonla iki yüz kadırga kaplamış.

Bu savaşın en ilgiç olayı, Fatih'in bir kısım gemilerini kullanış tarzıdır. Kalın bir zincirle kapanmış ve anlaşıldığına göre, üstün kuvvetlerle savunulan limana gemilerini soka-

mıyordu. Birkaç fersahlık bir araziye kızaklar döşeterek, seksen kadırga ile yetmiş mavnayı bir gecede Haliç'e indirdi. Kuşatılmış olanlar, ertesi sabah koca bir filonun karadan limana inişini büyük bir şaşkınlıkla seyrettiler. Onların gözleri önünde, aynı gün içinde, gemiler yanyana getirilerek bir topçu bataryasının iskelesi kuruldu. Anlaşılan İstanbul'un bataryaları da yoktu veya çok kötü yönetilmiştir. Çünkü, topçu kuvvetlerinin o iskeleyi dövmemesi nasıl açıklanabilir? Söylendiği gibi, Fatih'in doksan kiloluk gülle atan toplar kullandığı şüphelidir. Yenilenler her şeyi büyütürler. Öyle gülleleri iyi savurmak için en az yetmiş kilo barut lazım. Bu miktar barut birden tutuşmaz; on beşte biri bile ateşlenmeden gülle namludan fırlar ve etkisi çok az olur.

Belki Türkler bilgisizlik yüzünden böyle toplar kullandılar; belki de Bizanslılar da bilgisizlikten ötürü bundan korktular.

Kendini dünyanın başkenti sanan İstanbul'a, Mayısın ilk gününde saldırılar başladı. Demek ki İstanbul çok kötü güçlendirilmişti. Savunulması da öylece oldu. Bizans İmparatoru, papanın ve katolik prenslerin gözüne girmekle yardım sağlayacağını umarak, Kardinal İzidor'un yanı başında Latin mezhebine göre âyinler yaptırıyordu. Bu saçma manevraya Bizanslılar öyle kızıyorlardı ki, artık onun gittiği kiliseye ayak basmıyorlardı:

"Burada bir kardinal şapkası görmektense, bir sarık görmeği tercih ederiz." diyorlardı.

Eskiden, bütün Hristiyan prensleri, kutsal savaş bahanesiyle Hristiyanlığın bu kalesine çullanmak üzere el ele vermişlerdi. Şimdi oraya Türkler saldırırken, imdada hiç kimse yetişmedi. Doğrusunu isterseniz, İstanbul düşmeliydi ve düştü; çünkü dış yardımla tutunmak isteyen her kurum, çökmeye mahkumdur!

Şehrin savunması Jüstiniani isimli bir Cenevizlinin kumandası altındaydı. Oysa, hiçbir zaman eski Yunanlıların başında bir Farslı bulunmadı; hiçbir zaman da Roma ordularına bir Gaulois kumanda etmedi.

İstanbul alındı ama bu iş Dukas ve Chalcondyle'i kopya eden tarihçilerimizin anlattıklarından bambaşka türlü oldu.

İstanbul'un fethi büyük bir devirdir. Avrupa Hristiyanlarının ortasında Türk İmparatorluğu'nun gerçek kuruluşu o tarihte başlar. Bizanslılar, kırk dokuz günlük kuşatılmadan sonra teslim oldular. İlk önce, galiplerin emirlerini almak üzere birkaç elçi gönderdiler. Bazı noktalarda mutabık kaimdi. Türk dergilerinin bu kuşatma hakkında verdikleri bilgiler çok doğru görünüyor. Kral soyundan olduğu sanıan ve çocukluğunu İstanbul'da geçiren Dukas bile sultanın, Peloponezya'yı Konstantin'e ve birkaç ufak sancağı onun kardeşlerine vermek teklifinde bulunduğunu itiraf eder. Fatih, İstanbul'u kendi malı gibi görüyor, onu yağmaya uğratmadan alıp korumak istiyordu. Bizans elçileri bu teklifleri götürmeye giderlerken, Padişah onlara bir şeyler söylemek üzere arkalarından adamlar koşturdu. Durumu hisarların ardından gözetleyen Yunanlılar, kendi adamlarının peşi sıra bir küme Türkün koştuğunu görünce, sonrasını düşünmeden ateş açtılar. Derken, o Türklerin yanına daha büyük bir küme ulaştı. Elçiler gizli bir kuvvetli siper kapısından girerken, Türkler de beraber girdiler ve aşağı kentten ayrı olan yüksek şehre hakim oldular. Bizans İmparatoru kargaşalıkta öldürüldü.

Dukas'ın kitabında okuduğumuza göre; Sultan her yerin ateşe verilmesini emretmiş ve bu emir, boş inançlardan gelen kâfirce haykırışlar içinde yerine getirilmiş! Bu sözleri okurken içinizi öfke mi yoksa acıma hisleri mi kaplar? O kâfirce çığlıklar, müslümanların her savaşta attıkları 'Allah, Allah!' naralarıdır. Asıl boş inançlar Yunanlılarda olmalı ki; bir kahinliğe güvenerek, gidip Ayasofya Kilisesi'ne sığındılar. Sözde, bir melek oraya inecek, onları koruyacakmış! Kilisenin avlularında birkaç Yunanlı öldürüldü, kalanı esir edildi. Fatih de o kiliseyi gül suyu ile yıkattıktan sonra orada namazını kıldı, Allah'ına şükretti ve gidip Konstantin'in sarayına yerleşti.

Bütün tarihçilerimiz, en modernlerine kadar, keşişlerin o zaman uydurdukları masalları tekrarlayıp dururlar. Fatih, İstanbul'u kan ve ateşe boğan bir barbarımış; bir kavunu kimin yediğini anlamak için on dört uşağının karnını yardırmış; Yeniçerilerine hoş görünmek amacıyla sevgilisi İrena'nın başını kestirmiş!

Tarihsel yanlışlıklardan hoşlanan uluslar çoktur. Bazı Batılı tarihçiler, Müslümanların Venüs'e taptıklarını ve Allah'ı inkar ettiklerini ileri sürdüler. Grotius dahi, Muhammed'in bir güvercini kulağı etrafında uçmaya alıştırdığını, Tanrı buyruklarının bu güvercin vasıtasıyla kendisine ulaştığını zannettirmeye çabaladığını tekrarlayıp dururdu.

Çoğu birer alfabetik yalan dergisi olan sözlüklerimizde böyle gülünç masallara sık sık rastlanır.

II. Mehmet, Avrupa hükümdarlarının hepsinden daha terbiyeli ve kültürlüydü. Gözdesinin canına kıymaya gelince, bir sultanın yatak işlerine askerin karışabileceğini düşünmek için, Türk gelenekleri hakkında pek cahil olmak gerekir!

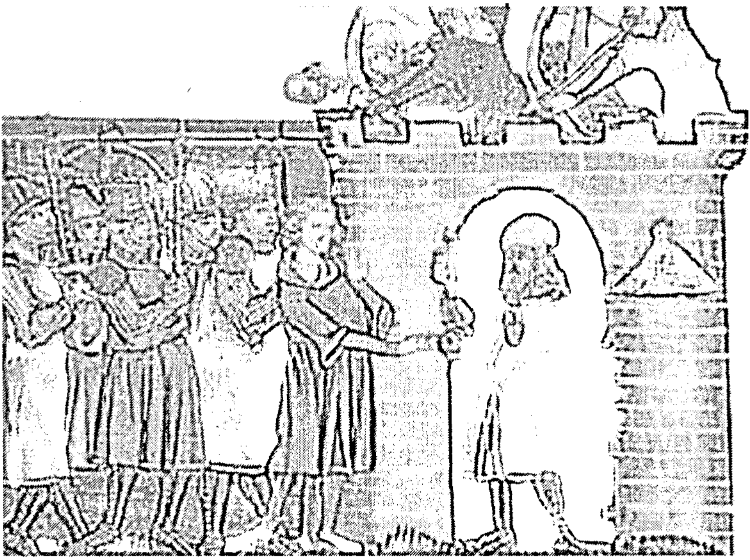
Kardinal İzidor'un ve daha birçoklarının safsatalarına aykırı olarak, Fatih'in sanıldığından daha makul ve kibar bir padişah olduğunu kabul etmek zorundayız; yenilen Yunanlılara patriklerini seçmek serbestliğini bağışladı. Yeni Patrik Gennadius'u parlak bir törenle makamına yerleştirdi. Ona, batılı imparatorların çoktan beri vermeye cesaret edemedikleri asa ve yüzüğü sundu. Ve protokolü bir tarafa bırakarak, patriği sarayının kapışma kadar geçirdi.

Gennadius, öncekilerden hiçbirinin hristiyan krallardan bile görmediği bu ilgilenmeden mahcup olduğunu söyledi, bazı yazarlar, II. Mehmet'in güya patriğe "Bendeki yetki ile seni Kutsal Teslis patrik yaptı." dediğini anlatırlar. Bu aptalca iddiayı ileri sürenler, bilmiyorlar mı ki; bizim 'Üçlü Allah' doğmamız Türkleri tiksindirir; onlar bu sözü ağızlarına almayı küfür sayarlar ve bizlere birden fazla Allah'a tapan putperestler gözüyle bakarlar.

II. Mehmet, fetih yoluyla hâkimi olduğu İstanbul'da, Rumlara taviz vermek ve bu tavizi üzerinde dindarca sözünü tutmak insanlığını veya siyasiliğini gösterdi. Bu o kadar gerçektir ki; aşağı kentin bütün kiliselerine, torunu Selim'e kadar hiç dokunulmadı. 'İsevî camileri' denilen bu kiliselerin birçoğunu Yavuz yıktırdı. Haliçte, patrikhane kilisesi durmaktadır. O mahallede, şimdi artık Yunanistan'da konuşulmayan Eski Yunanca, Aristo'nun felsefesi, ilahiyat ve hekimlik öğretilmek üzere bir akademi açılmasına Türkler müsaade etti. Sonradan Eflak Beyliği'ne atanan Konstantin Dukaslar, Mavrokordatolar ve Kantemirler hep bu okulda yetişti. Kantemir'in birçok eski masallar anlattığını biliyorum. Fakat gözüyle gördüğü modern yapıtlar ve içinde okuduğu akademi hakkında yanılamazdı.

Hristobul adında bir Rum mimar sayesinde, Hristiyanlara bir kilisenin daha muhafazası ve bir mahallenin hediye edilmesi sağlandı. Fatih, bu mimara, zamanında Jüstinien'in karısı Teodora tarafından yaptırılmış olup, zamanla çöken Havariler Kilisesi'nin yıkıntıları üstünde, hemen hemen de Ayasofya kadar güzel bir cami, inşa ettirmişti. Aynı mimar, bu caminin etrafında sekiz medrese ve sekiz imaret yaptı. Bu hizmetine karşılık Padişah ona, bahsettiğim mahalleyi bağışladı. Bir mimarın bir mahalle sahibi olması tarihsel bir olay değildir ama Türklerin Hristiyanlara karşı, hayal edildiği gibi, her zaman barbarca davranmadıklarını bilmek

önemlidir.

Hiçbir Hristiyan devleti, kendi topraklarında Türklerin bir camisi bulunmasına müsaade etmez. Oysa, Türkler bütün Rumların kiliseleri olmasını hoşgörürler.

O zamandan beri İstanbul'da bir patrik bulunur; papanın da orada bir patriği vardı. Ona Latin Patriği derler. Bu iki kilise birbirini çekemez ve onların kavgalarını yatıştırmak Sultanların en hafif kaygılarından sayılmaz! Hristiyanları yenenler, şimdi onların arabulucuları rolündeler.

Türkler, 10. ve 11. yüzyıllarda Arapları yendikleri halde, onların din, dil ve adetlerini benimsemişlerdi. O zamanlar henüz uygar değillerdi. Fakat Yunan İmparatorluğu'nu devirdikleri zaman, hükümet teşkilâtları çoktan beri yetkinleşmişti. Onun için Yunanlılara karşı, eskiden Araplara olduğu gibi davranmadılar. Yunanlılara sadece esir bir ulus gözüyle baktılar.

Türklerle Romalılar arasındaki büyük fark şudur ki; Roma, yendiği bütün milletlerle kaynaştı. Türkler ise onlar-

dan daima ayrı kaldılar. Bugün İstanbul'da yaşayan Rumlar, efendileri için çalışan tüccar ve zanaatçılardan başka bir şey değildirler. Onlara, Türkler gibi giyinmek bile yasaktır.

Hemen ekleyelim ki, bir zamanlar Haçlı Seferleri için birleşen yirmi devlet, yirmi misli askerle ve iki yüzyıl süren çalışmalarla, aynı topraklar üzerinde ancak geçici bir egemenlik sağlayabildiler.

Otuz bir yıl süren saltanatı içinde Fatih, ülkesini durmadan genişletti. İran'ı yıldırdı, Yunanistan'a koştu, tekrar Karadenize döndü ve tekrar Avrupa topraklarında ilerleyerek; Trieste'ye, Venedik kapışma, Kalabra'nın ortalarına kadar daldı.

Orada, Venedik 'Doge'nin [Doge: Venedik Cumhuriyeti'nin başı] Adriatik Deniziyle nikahlı olduğunu işitince: Zifaf tamam olsun diye "Doge"yi denizin dibine salacağını söylemiş! (Not: Venedik Doge'ları parmaklarında, bu nikahı

belirten bir yüzük taşırlar.)

II. Mehmet'e başarıyla karşı koyan, Arnavutluk'ta İskender Bey'den başka Rodos Şövalyeleri oldu (1480). Fatih bu adayı zorladığı hâlde eline geçiremedi. Fakat burada çok tuhaf olan şey, Rodos kuşatılırken, II. Mehmet'in yanında bir sürü Hristiyan mühendisin çalışmış olmasıdır. Rodos üzerine yürüyen sadrazam dahi Paleolog soyundandı. Oysa, hiçbir Müslümanın dinini bırakıp Hristiyan ordularında çalıştığı görülmemiştir. Acaba bu fark neden? Belki müslüman olmak için katlanılan o ızdıraplı ve kanlı ameliyat, onları dinlerine sımsıkı bağlıyor. Belki de Allah katında Müslüman silahlarının daha makbul olduğu inancıyla Türklerin tarafı benimseniyordu.

Chalcondyle, 'Türklerin tarihi' adlı kitabında, Rodos'taki başarısızlığı şöyle yorumluyor: "Türkler, açtıkları gedikten geçerlerken, gökyüzünde ışıklar saçan bir altın haç ile beyazlar içinde güzel bir kadın görmüşler. Bu mucizeden ürkerek hemen sıvışmışlar." Halbuki, güzel bir kadının Türkleri korkutacak yerde, daha çok şahlandıracağı akla yakın gelir! Fakat şimdiki Yunanlılar işte böyle yazıyorlar:

"II. Mehmet, Mısır'ı fethetmeyi sonra da Napoli Krallığı topraklarında bıraktığı kumandanlarının yanma giderek, Roma'yı almayı tasarlıyordu. Ahmet Gedik Paşa, yüz elli kalyonla Otranto şehrini elinde tutuyordu. Napoli Krallığı'nın tümü düşmek üzereydi. Roma titriyordu. Hristiyan prenslerinin gevşekliği bu müthiş akını durduramazdı."

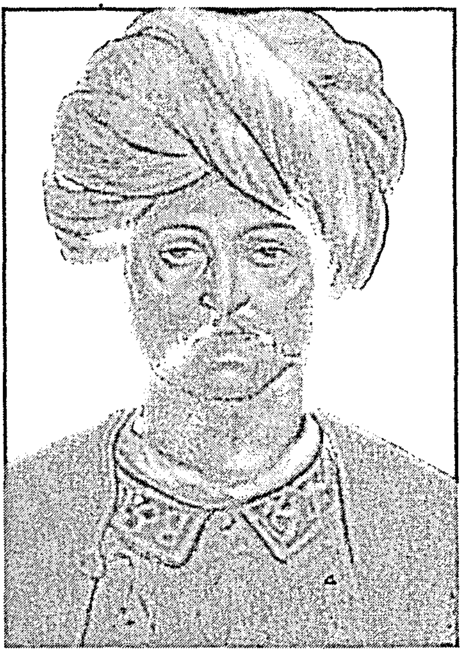
Fakat hiç umulmadık bir musibet; bir karın sancısı, Fatih'i elli üç yaşında ebediyete götürdü. (1481)

CEM SULTANIN MACERASI

Fatih'in iki oğlu vardı: Biri Cem, diğeri Bayezit. Türkler Cem'i pek çok severlerdi; Bayezit'ten ise nefret ederlerdi. Fakat ulusların arzularına aykırı olarak Bayezit tahta çıktı. Yenilgiye uğrayan talihsiz Cem, Rodos Şövalyeleri'ne bir elçi göndererek onlara sığınmayı teklif etti. ilkin, şövalyeler onu ağırlanması gereken ve faydası dokunabilecek bir prens diye kabul ettilirse de daha sonra esir olarak alıkoydular. Bayezit, onlara Cem'in bir daha saraya dönmemesi için yılda kırk bin altın ödüyordu. Şövalyeler Cem'i Fransa'ya gönderdiler. Bu değerli tutsak hakkında Fransa Kralı VIII. Şarl'a, biri Bayezit'ten biri de Papa tarafından iki elçi ulaştı. Padişah, Cem'in geri verilmesini, Papa ise İtalya'nın Türklere karşı korunması için bu prensin rehine olarak kendisine bırakılmasını istiyordu. Fransa Kralı onu papaya gönderdi. Roma'nın hâkimi, İstanbul hâkiminin kardeşini gösterişçiliğin bütün gürültü ve tantanasıyla karşıladı. Cem'i, papanın ayaklarını öpmeye mecbur etmek istediler. Fakat bu olayı gözüyle görmüş alan Bozzo, bu alçakça teklifi Cem'in öfke ve şiddetle geri çevirdiğini anlatıyor.

Papanın ardından gelen, meşhur VI. Aleksandr (Borjya), padişahla anlaşarak, ücret karşılığında Cem'i öldürmeyi üstlenmiş. Öte yandan, çok fazla geniş projelere dalan Fransa kralı, kendini Bayezit'e haddini bildirebilecek değerde bir hasım olarak görüyordu. Bu amaçla o kara bahtlı şehzadeyi elmin altında bulundurmak istedi. Tarihçi Paul Jove'e göre, Papa onu zehirlemiş ve öyle göndermiş.

Zehirin papa eliyle mi, yoksa Padişahın gizli bir ajanı tarafından mı verildiği karanlıkta kalmıştır. Ancak, kardeşinin başı için Bayezit'in papaya üç yüz bin duka altını vaat ettiği açıklanmıştır.

Bu zavallı prens, Kanterair'in Türk dergilerine dayanan iddiasınca, özel berberi tarafından boğazı kesilerek öldürülmüş ve sonra da o berber, mükâfat olarak sadrazamlığa atanmış. Bir berberin başvekil ve general olmasına ihtimal verilemez. Eğer Cem'in ölümü bu tarzda olsaydı, cesedini Sultana gönderen Fransa Kralı bunu bilecekti ve o zamanın adamları da konuşacaktı.

Kantemir de Borja'yı suçlandıranlar da aynı derecede yanılmış olabilirler. Bu papaza karşı haklı olarak beslenen kin yüzünden, ona birçok kötülükler yüklenmiştir ama o da bunların hepsini yapabilecek tabiatta bir adamdı.

II. Bayezit devrinde Türkler, Avusturya ve Macaristan'a karşı müthiş saldırılarda bulundular. Ancak Fatih zamanındaki akınların yanında bunlar, büyük bir fırtınadan sonra kıyılara vuran dalgaları andırıyordu.

FATİH'İN ÖLÜMÜNDEN SONRA YUNANİSTAN

Fatih'in ölümüyle İtalya nefes almışsa da Türklerin elinde bütün İtalya'dan daha büyük ve daha güzel bir ülke kalmıştı. Miltiyadislerin, Leonuidasların, Sofoklislerin, Platonların vatanı kısa bir zamanda yabanlaştı, Yunan dili bozuldu. Güzel sanatlardan eser kalmadı. Çünkü, her ne kadar İstanbul'da bir Yunan akademisi varsa da bu, Atina'dakine benzemez. Vaktiyle İstanbul bile Atina'nın kanadı altındaydı. Kalkedonya (şimdiki Kadıköy) Atina'ya bağlıydı. Trakya Kralı Atina hemşehriliğine aday olmuştu! Şimdi o güzel ülkelere Tatarların torunları hâkimdir. Yunanistan'ın adı bile kalmamış gibidir. Fakat Türkler bütün dünyayı da alsalar, o küçücük Atina yine de gönlümüzde yaşayacaktır.

Romalılarca taklit edilip de daha iyisi yapılamayan Atina'daki büyük anıtların çoğu yıkılmış veya kaybolmuştur. Temistoklis'in mezarı üstünde bir cami yükseldi; tıpkı Roma'da, Kapitol'ün çöküntüleri üzerinde küçük bir kilise dikildiği gibi, Minerva tapınağı camiye çevrildi. Akademinin olduğu yer birkaç bahçıvan kulübesiyle örtülüdür. Stadyumun muhteşem harabeleri insanın içini hayranlıklar ve sızılarla doldurur. Zamanm aşındıramadığı Seres tapınağı, bir vakitler Atina'nın ne olduğunu hatırlatır. Kserksesi püskürtmüş olan o kentte, şimdi on yedi bin Yunanlı, ellerinde çomaklarla dolaşan birkaç Yeniçeri önünde titreşip duruyor!

Baskı altında olmakla beraber, Yunanlılar esir muamelesi görmüyorlar. Düşüktürler, hakirdirler fakat rahatsız edilmezler. Ticaretle uğraşır, tarlalarda çalışırlar. Vergileri pek

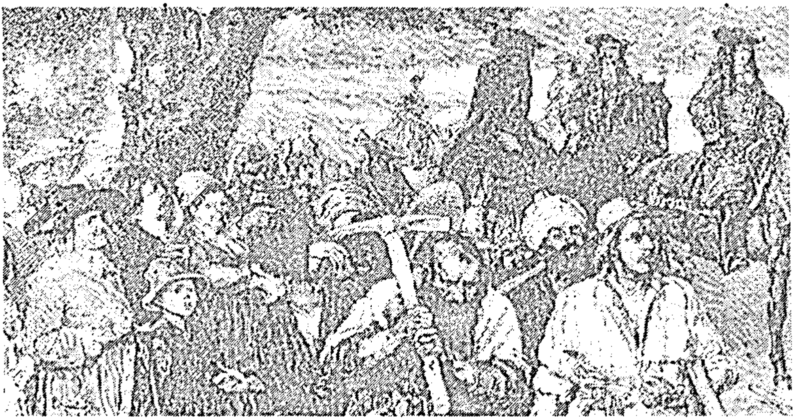
hafiftir. Patriklerine çok bağlıdırlar. Patrik de onlardan kim bilir ne kadar para sızdırıyor ki Babıâliye her yıl dört bin Duka altını ödeyebiliyor.

Evrenin olaylarını birbirine zincirleyen kaçınılmaz ve yenilmez kaderin en büyük tecellisi olarak bakılacak şey Romulus'un yüzyıllarca önce Kapitol'ün temellerini Katolik Kilisesi için attığına benzediği kadar, Konstantin'in de İstanbul'u Türkler için yapmış olmasına benzemesidir!

OTUZ MİLLETİ BAYRAĞI ALTINDA TOPLAYAN TÜRK DEVLETİ

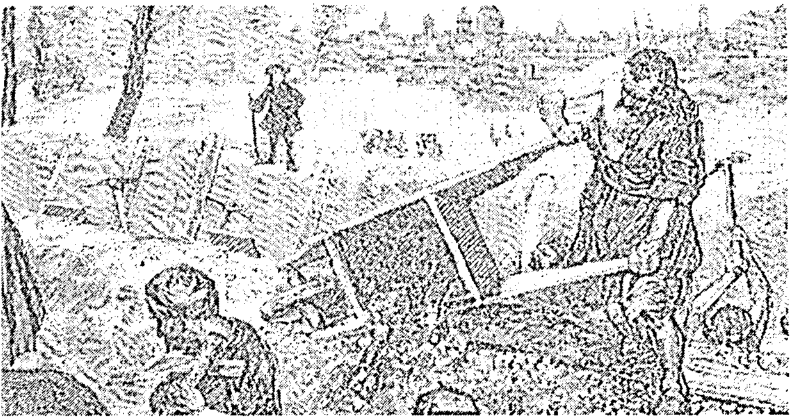
Şimdi burada yanlış bir anlayışla savaşmak gereğini duymaktayız. Türk hükümetinin saçma ve münasebetsiz olduğu, ulusların mal ve canlarıyla topyekün padişahın kölesi sayıldığı iddia ediliyor. Böyle bir idare kendiliğinden çökerdi. Türkler hür ve bağımsızdırlar. Aralarında hiçbir sınıf farkı yoktur. Yalnız devletteki görevleri dolayısıyla birer rütbeleri olabilir. Karakterleri hem sert ve dikbaşlı hem de yumuşak ve sabırlıdır. Yırtıcılığı İskitlerden, yumuşaklığı da Yunanistan ve Asya'dan almışlardır. Gururları çok yüksek-

tir. Fetihçi ve cahil olduklarından bütün uluslara tepeden bakarlar.

Türk İmparatorluğu, Avrupa devletlerinden hiçbirine benzemez. Fakat; oradaki kanunların, bir kişinin keyfi üzerine kitleler asıp kesmeye elverişli olduğunu düşünmek hatadır. Bizler öyle sanıyoruz ki, bir çavuş, eline bir hattı şerif (padişah buyruğu) alarak şehirdeki bütün aile reislerinden, padişah adına kızlarını ve paralarını toplayabilir. Gerçekten, Türk yönetiminde korkunç yolsuzluklar olmaktadır. Ama bunun kötülüğü ulustan ziyade, devlet adamlarının sırtına yüklenir. Babıâlinin gizli bir kararı üzerine en büyük başlar en ufak kuşkular yüzünden uçurulur, Orada kanunları saydırmak ve padişahın dokunulmazlığını sağlamak için yüksek bir adalet mekanizması yoktur. Yeryüzünde en güçlü görünen sultan, tahtından pek az emindir. Bir günlük ayaklanma onu tepetaklak edebilir. Bu konuda Türkler, yere vurdukları Yunanistan'ın usullerini kopya etmişlerdir.

Şu farkla ki onlar Osmanlı soyuna çok bağlıdırlar. Bir sultanlarını atarlar veya boğdururlarsa, onun yerine Osmanlı Hanedanı'ndan başka birini etirirler. Halbuki, Yunan İmparatorluğu, katliam ve cinayetlerle türlü ellere geçmiştir.

Bir padişah için en büyük fren, görevden alınma korkusudur. Müftüden bir fetva çıkarmakla yanındaki adamlardan dilediğinin canına kıyabilir. Fakat devlet işlerinde keyfine göre hareket edemez; vergileri arttıramaz, hazinenin parasına dokunamaz.

Paşaların durumu daha az tehlikeli değildir ve bugünlere kadar çoğunun son kısmeti korkunç bir ölüm olmuştur.

Bu gibi barbarlıkların despotik hükümetlerin sonucu olduğunu düşünmek yanlıştır. Avrupa'da yüzlerce vekil sehpada can vermiştir. Oysa, Hristiyan prenslerin hiçbiri müstebit (diktatör) değildi. Sultanlar da değildirler. Bütün tarihçilerimiz, Türk İmparatorluğu'nu istibdada dayanan bir devlet olarak göstermekle bizi çok aldatmışlardır. Bunlar arasında, en derin bilgileri olan Kont de Marsigli şöyle diyor: "İstanbul'da bulunan Yeniçeri Ocağı, sultanı hapse atmak, öldürmek ve yerine başkasını getirmek yetkisindedir. Savaş açmak veya barış yapmak için padişah çok defa süel [asker] ve siyasal çevrelere danışmak zorunda kalır. Paşalar da taşrada istedikleri gibi davranamazlar. Kentin ileri gelenleri onlar hakkında Divan'a rapor yazıp, şikayette bulunabilirler. Türk devleti bir demokrasidir."

Türk hükümetini tekdüzen bir idare sanmak, İstanbul

sarayının bir köşesinden her gün bütün illere aynı yönergelerin salındığını düşünmek de doğru değildir.

Devamlı zaferlerle gelişen, 18. yy'a kadar durmadan ilerleyen şu koca imparatorluk, dilleri, dinleri, gelenekleri birbirine hiç uymayan otuz milleti içine almıştır: Yunanlılar, Eflâklılar, Boğdanlılar, Macarlar, Araplar, Ermeniler, Bulgarlar, Sırplar, Karadağlılar, Arnavutlar, Hırvatlar, Mısırlılar, Suriyeliler, Yahudiler, eski Kartaca toplulukları, Türk bayrağı altında yaşıyorlar. Bunların nüfusları Türklerinkinden kat kat fazladır. Türk gücü, tek başına bütün bunları yendi ve sindirdi. İçlerinde öz Türk pek az bulunur. Tarımla uğraşan hemen hemen yok gibidir; pek azı güzel sanatlarla ilgilenir. Virgilius'un Romalılar hakkında söylediği gibi:

"ONLARIN SANATI KUMANDANLIKTIR.'

Bir takım cahil ve aptallar, başka birtakım cahillerin telkinlerine uyarak, İslam dininin bedensel 'nefsani' zevklere dayandığını ileri sürüyorlar. Hiç de öyle değildir. Bizleri birçok noktalardan olduğu kadar bu yönden de aldattılar.

Hristiyan dininin doğruluğuna inanmamız yetmiyor mu ki; ta Kafkas Dağı'ndan Atlas Dağına, Epir'den Hindistan'ın en ücra köşelerine kadar yerleşmiş bulunan Müslümanlığı çekiştirmeye uğraşıyoruz? Onlara karşı durmadan kötü kötü yazılar basıyoruz. Onların ise bu kitaplardan haberleri

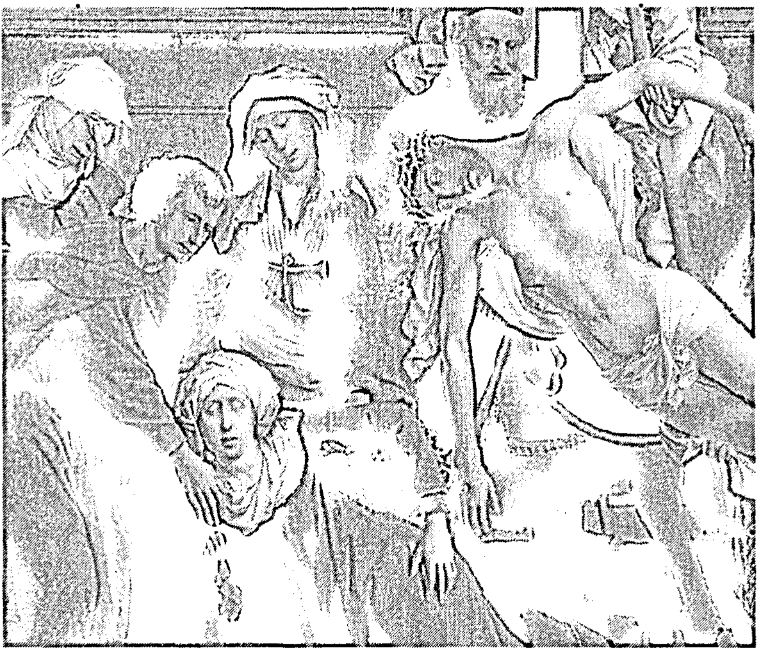

yoktur. Bizim zannımızca, birçok milletlerin Müslümanlığı kabul etmesi bu dinin beden isteklerine elverişli oluşundandır. Oysa, Avrupalıların aşırı derecede kullandıkları alkollü içkileri yasak eden, yıllık kazançlardan en az yüzde iki buçuğunu fukaraya vermeyi farz kılan, en sıkı bir şekilde oruç tutmayı, ergenliğe ermek sırasında kanlı bir ameliyat geçirmeyi, günde beş defa namaz kılmayı, yüzlerce fersah uzakta, yakıcı kumlar ortasında hacca gitmeyi buyuran di-nin nefsani zevkleri neresinde?

İyi ama diyeceksiniz, onlar, hem bu dünyada dört kadın alabiliyorlar, hem de öldüklerinde hurilere kavuşuyorlar. Bu konuda Grotius aynen şöyle diyor: "Bu gibi kaba ve pis hayallere kapılmak için geniş ölçüde sersem olmak lazım."

Meğerse, Doğu beylerinin, prenslerinin ve derebeylerinin saraylarında besledikleri niceliği belirsiz kadınların sayısını dörde indirmekte ne sersemliği ne de pisliği andıran bir şey göremiyoruz. Hazreti Süleyman'ın yediyüz karısı ve üç yüz odalığı olduğu söylenir. Araplar ve Yahudiler iki kız kardeşle evlenebilirlerdi. Bu gibi evlenmeleri ilk defa yasak eden Muhammed olmuştur (Sûre IV). Pislik nerede? Huriler hakkında da sorabiliriz: Pislik nerede? Allah'ın emri olarak kabul ettiğimiz nikahlı birleşmelere pislik diyemeyiz ya!

Tanrısal gücün en şanlı gösterisi, zevki yaratıp, zevkin etkisiyle duygulu yaratıkların nesillerini çoğaltmaktır.

Sadece mantığımıza danışacak olsak, o bize diyecektir ki; boş yere hiçbir iş yapmayan Tanrının, kıyametten sonra bizleri tekrar bütün organlarımızla canlandırması boşuna olamaz! Madem ki kıyametten sonra da midelerimiz olacak, o mideleri nefis meyvelerle beslemek, yaradanın şanına noksan getirmez. Kutsal kitaplarımızdan öğrendiğimize göre, Adem ile Havva, önce, sefası bol bir cennet bahçesine konulmuş. Orada hastalık ve ölüm afetlerinin dışında, şerefli ve günahsız bir durumdaymışlar. Kıyametten sonra cenneti hak edecek olan doğru insanlar, aşağı yukarı ilk atalarımızın birkaç gün sürebildikleri bu hayatın bir benzerini sonsuz olarak yaşayacaklar. O halde, cennete tam bir bedenle gidileceğine göre, o bedenin her zaman tatmin edilebileceğini düşünenleri mazur görmeli.

Hristiyan bilginlerinin de görüşleri bundan farklı olmadı. Plazza adında büyük bir İtalyan ilâhiyatçı, 'Cennet hakkın-

daki yorumlar'ında şöyle diyor: "Orada, günahsız insanlar durmadan gitar çalarak şarkı söyleyecekler. Onların üç ayrıcalığı olacak: Bıkkınlık vermeyen eğlenceler, gevşetmeyen sevişmeler, aşırıya kaçmayan zevkler."

Türklerin sırtına yüklediğimiz iftiralarla koskoca bir kitap olur. Onlar, dünyanın en güzel ve en büyük kesimine hâkimdirler. Küfürler savurmaktansa, o yerleri geri almaya çalışmak daha şık olmaz mıydı?

Kadınları baskı altında tutan, güzel sanatlara ilgisiz davranan Türkleri sevmem fakat iftiradan o kadar iğrenirim ki; onlara dahi çamur sıçratılmasına katlanamam!

Türklerin karakterinde büyük tezatlara rastlanır: Hem kıyıcı hem de merhametlidirler. Açgözlüdürler fakat hırsızlıkları hemen hemen hiç yoktur; boş vakitlerini kötüye kullanmazlar; içlerinden pek azı birden fazla kadınla evlenir. Avrupa'daki büyük merkezler arasında en az genelev kadını olan şehir İstanbul'dur. Dinlerine pek sıkı bağlı olan Türkler, Hristiyanlardan tiksinirler; onlara kâfir gözüyle bakarlar. Bununla beraber, onları bütün ülkeleri içinde, hatta devlet merkezinde hoş görür ve korurlar. İstanbul'daki Hristiyan mahallesinin sokaklarında, paskalya yortusunda, ağır yürüyüşle yapılan ayinlere izin verildiği gibi, bu törenlerin başında dört yeniçerinin muhafızlık ettiği de görünür.

Türkler gururludurlar fakat asilzadelik taslamazlar; yiğittirler fakat düello etmezler; çünkü ancak harbe giderken kılıç taşırlar. Eski Yunanlılar ve Romalılarda da adet öyleydi, Bunun tam aksine, barbarlık ve şövalyelik çağlarından beri Avrupalılarda, yaya giderken bile topuğuna mahmuz takmak, belinde kocaman bir kılıçla yemek masasına oturmak, veya Allah'a dua etmek, bir vazife hatta bir onur meselesi olmuştur!

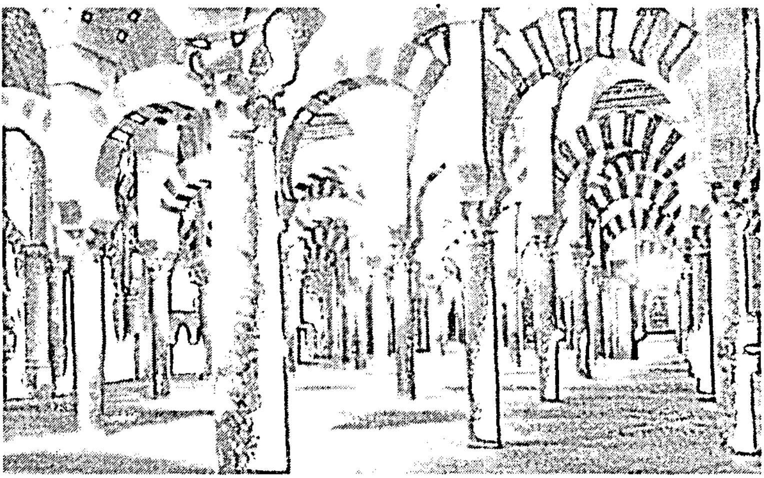
ENDÜLÜS DEVLETİ'NİN ÇÖKÜŞÜ

Hristiyan kralların ayrılıkları yüzünden Müslüman Türkler Avrupa'da yerleşirken, Müslüman Araplar, aynı nedenlerden ötürü, Avrupa'nın öte tarafından kovuluyorlardı.

8. yüzyılın başında İspanya'ya egemendiler. Endülüs, Valensya, Mürkiya, Gırnata, Tortos ellerindeydi. Kordova hükümet merkezleriydi. Orada, kubbesi üç yüz altmış beş adet kıymetli mermer sütuna dayanan bir cami yaptırmışlardı. Güzel sanatlar gelişiyordu. Sarayda zevk, ihtişam ve incelik hüküm sürüyordu. Turnuvalar, zorlu dövüşler belki de onların icadıdır. Temsilleri, tiyatroları vardı; bunlar değersiz eserler olmakla beraber, diğer ulusların Müslümanlardan daha az yontulmuş olduğunu gösterir. Astronomi, geometri, kimya ve hekimlik üzerinde çalışmalar, Batının yalnız bu kesiminde yapılırdı.

Bir gün, Leon Kralı şişman Sanche, kendini tedavi ettirmek için ünlü bir Arap hekimini yanına çağırtmış. Fakat hekimin "Kral bana gelsin!" demesi üzerine, kalkmış onun ayağına gitmiş (956).

Uçarılık ve eğlence, yavaş yavaş Arapların hakkından gelmeye başlamıştı. Öyle ki, 1485'de ellerinde yalnız Gırnata kalmıştı. Ebu Abdullah, bu ülkenin kralı olan amcası Ebu Hasan'a karşı ayaklandı. Katolik Ferdinand, bu iç kavgayı körüklemek için amcaya karşı yeğeni destekledi. Az sonra, Ebu Hasan ölünce, Ferdinand, bütün gücüyle müttefiki Ebu Abdullah'a yüklendi. Bu Müslüman Krallığını ele geçirmek için tam altı yıl uğraştı. Nihayet Gırnata'nın etrafı sarıldı. Kraliçe İsabella, bu başarının zevkini yakından tatmak için savaş yerine koştu. Ebu Abdullah, savunma gücünü henüz

kaybetmediği hâlde, birtakım şartlar altında kenti teslime razı oldu. Arapların mallarına, yasalarına, hürriyetine ve dinine dokunulmaması; esirlerin fidyesiz olarak iadesi ve Yahudilerin de aynı haklardan faydalanması bu şartların başlıcalarıydı. Bunlarm tümü İspanyollarca kabul edildi ve Arap Kralı, şehrin anahtarlarını Ferdinand ve İsabella'ya kendi eliyle teslim etti. Onlar da Ebu Abdullah'ı bir krala yaraşan saygı töreni ile son defa olarak karşıladılar.

O günleri yaşamış olan tarihçiler, beş yüzyıldan daha önce Müslümanların kurduğu, hayat, sefa ve zenginliklerle dolu o muhteşem kenti, içinde Avrupa'nın en güzel banyoları, su mermerleriyle döşeli, sütunlu, kubbeli, şahane salonları bulunan o heybetli sarayı uzakta bir tepeden dönüp seyrederken Ebu Abdullah'ın gözlerinin yaşardığını yazdılar. O gün kaybına ağladığı lüks, acaba onun yok olmasına sebep olmuş değil miydi?

(Fransız ansiklopedisinden: Bugün, Arabın iç çekmesi' diye anılan o tepede, Ebu Abdullah'ın annesi Ayşe ona şöyle demiş: "Ne bir kral ve ne de bir erkek gibi koruyamadığın tahtına şimdi bir kadın gibi ağla.")

MISIR'IN FETHİ
KÖLEMENLER ve MISIRLILAR

Fatih Sultan Mehmet'in aldığı ülkeler o kadar genişti ki; Türk Ulusu bu mirasla yetinebilirdi. Fakat Yavuz Sultan Selim oraya eklemeler yaptı. 1515 yılında Suriye ile Mezopotamya'yı aldı. Sonra Mısır'ın fethine koştu. Bu iş Mısırlılarla savaşmaya kalsaydı kolayca biterdi ama orası, yeniçeriler kadar güçlü ve çetin yabancı bir milis tarafından yönetiliyor ve savunuluyordu. Bunlar, Kafkasya'dan gelme Mamelük denilen Çerkezlerdi. Köle anlamına gelen bu terimin aslını bulmak zordur. Bir ihtimale göre, ilk Mısır Kralı, esir olarak satın aldığı bu Çerkezlere mamelük (kölemen) adını koymuştur. Gerçeğe daha yakın bir ihtimal de bu milisin krala olan sıkı bağlılığını belirtmek için konmuş bir isim olmasıdır.

Nitekim, Osmanlı paşaları da sultana kendilerinden bahsederken 'kulunuz' derler.

Kafkasya ve Gürcistan'dan gelerek, Nil kıyılarında yerleşen bu kölemenler, son Haçlı Seferleri'nden beri Mısır'a egemendirler. İklimin Sıcaklığı bu dövüşken ırkı gevşetmemiştir. Çünkü her yıl bu Çerkez milisi yeni gelen gençlerle tazeleniyordu.

Üç yüzyıldan fazla bir süre Mısır bu şekilde idare edildi. Tomanbay, kölemen kralların sonuncusu oldu. Onun da şöhreti bu sonunculuktan ve Yavuz Sultan Selim'in eline düşmek felâketinden ibarettir. Başka bir tanınma sebebi de bize hayret veren fakat şarklılar için hiç de şaşırtıcı olmayan şu olaydır: Selim, onun elinden aldığı ülkenin yönetilmesini

yine ona bıraktı. Krallıktan paşalığa düşen Tomanbay, paşaların kaderine uğrayarak kısa zaman sonra idam edildi.

O zamandan beri, Mısır halkı en utanç verici bir şekilde aşağılandı. Sezostris devrinde kahramanlığı ile övünen o millet, Kleopatra zamanında olduğundan daha ürkek olmuştur. Bilim ve tekniğin kâşifidirler deniyor. Şimdi hiçbir bilimle ilgileri yoktur. Ağırbaşlı ve ciddi oldukları söylenir. Oysa esir ve düşük oldukları hâlde, kaygısızca danslar ve şarkılarla zaman geçirdiklerini görüyoruz.

Bazı tarihçiler Mısırlıları göklere çıkarmışlardır. Bence bundan aşağılık bir ulus olamaz. Yaradılış ve idarelerinde, kendilerini her zaman bayağı köleliğe indiren esaslı bir kusur olmalı. Belirsiz zamanlarda dünyayı zaptettiklerini kabul etsek bile, tarih boyunca kendilerini hükümleri altına almak zahmetine katlanan her devletin boyunduruğunu kolayca benimsemişlerdir.

Piramitleri ile övünüp dururlar. Fakat bunlar köle bir milletin anıtlarıdır. Ve bütün halkın bu işte çalıştırıldığı besbelli, başka türlü bu çirkin yığınlar ortaya çıkmazdı. Acaba ne işe yarıyorlar? Küçücük bir odada, herhangi bir kralın bin yıl sonra tekrar ruhuna kavuşacağı umulan cesedinin mumyasını saklamaya! Peki ama vücudun bir gün tekrar dirileceğine inanıyorlarsa, onları mumyalarken ne diye beyinlerini çıkarıyorlardı? Yoksa Mısırlılar beyinsiz mi dirileceklerdi?

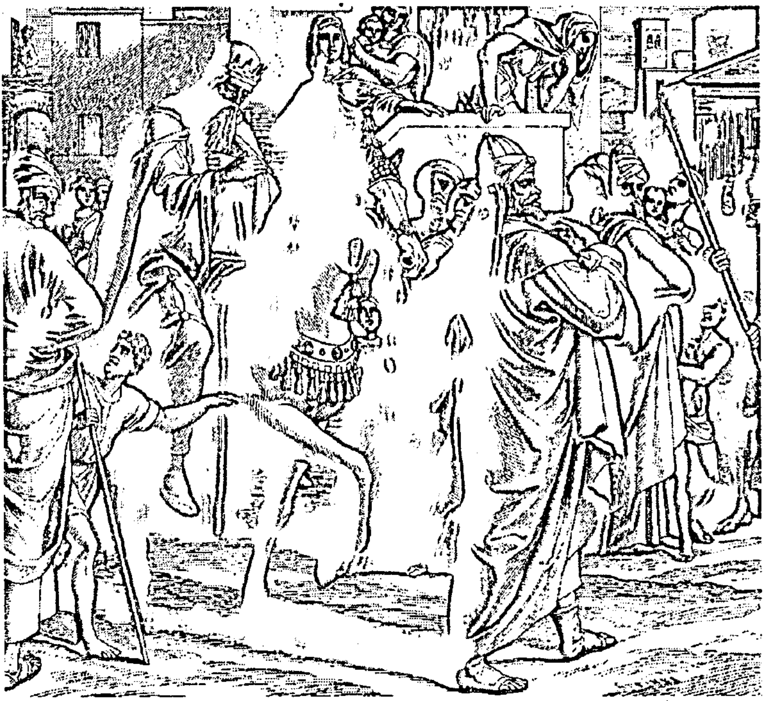
ENDULJANSLAR
İRANLILAR ve KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN

Türklere karşı Avrupa'nın tek siperi Venedik'ti. Yüz taraftan didiklenmiş ve yontulmuş olan bu siper, Yunanistan'da birkaç şehirle, Girit, Kıbrıs ve Dalmaçya'yı elinde tutmakla yine de dayanıyordu. Türklerle her zaman kavgalı değildi ve savaşlarda kaybettiğinden fazlasını onlarla yaptığı ticaretten çıkarıyordu.

O sıralarda Papa X. Leon'un büyük bir projesi vardı. Roma'da pentürle mimarlığın çok kibar gelişmelerine yol açmış olan öncelikle II. Jul devrinde başlanan Saint Pierre Kilisesi'ni, Ayasofya'dan üstün ve hatta, dünyada biricik güzellikte bir tapınak olarak tamamlamak istiyordu. Fakat, cihan metropolüne böyle eşsiz bir şaheseri kazandırmak için pek çok para lazımdı. Bütün Hristiyanların böyle bir yatırıma katılması şarttı ama bayındırlık işlerinde kullanılacak para, ancak zorbalık veya kurnazlık ile sağlanır.

Papa, Türklere savaş açmak bahanesiyle bütün Hristiyan ülkelerinde, 'göz yumma' anlamına gelen 'endüljanslar' çıkartıp satmaya başladı. Denebilir ki bunları alanların gerek kendileri, gerekse akraba ve dostları cehennem azabından kurtulmuş olacaklardı. Bu satışların istekle karşılanması o zamanki anlayışın bir örneğidir. Buna kimse şaşmadı. Her yerde satış gişeleri açıldı. En çok satışlar meyhanelerde oluyordu. Kahinler, çiftçiler, mutemetler para kazanıyorlardı. Papa, kendi payına düşen kârdan bir kısmını kız kardeşine verdi. Buna da ses çıkaran olmadı.

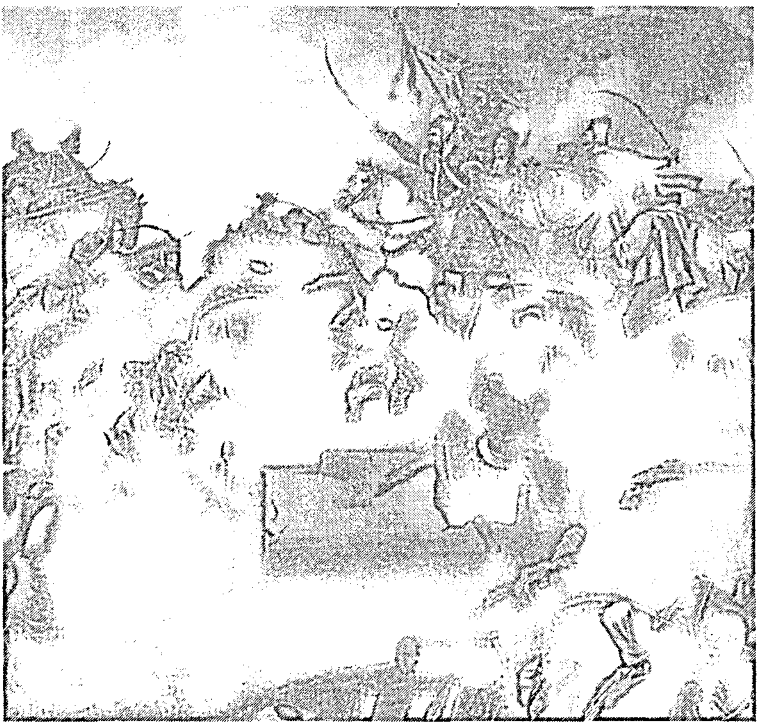
Kahinler, pazar yerlerinde: "Bu endüljanslardan alanlar, Hazreti Meryem'in ırzına da geçseler yine de ceza görmeyecekler!" diye bağırdıkları zaman, halk onları dindarlıkla dinliyordu.

Fakat Almanya'daki Ogüsten papazları bu işe ayak uyduramayınca, satamadıkları malın aleyhine cephe aldılar. Bir demirci oğlu olan Marten Lüter isimli ogüsten keşişi, bu devrimin elebaşılığını yaptı. Büyüklerinden aldığı direktifler üzerine, endüljansları kötüleyici propagandalara girişerek bunları Hristiyanlara satanın yetkilerini incelemeye koyuldu. Böylece, peçenin bir ucu kaldırılmış oldu. Heyecana gelen halk, o zamana kadar tapındığı Papa hakkında hükümler yürütmeğe başladı.

Ve keşişlerin bu çıkar ayrılığı, otuz millet arasında yüz yıldan fazla geçimsizlik, çekişme ve felâket konusu oldu.

Bunca sarsıntılar, iç kavgalar, komplolar, suçlar ve delilikler arasında, ilk önce İtalya'da, sonra diğer Hristiyan ülkelerde, nasıl olup da o kadar güzel ve faydalı sanatlar türedi-

ğini sorasımız geliyor. Türklerin egemenliği altında olan yerlerde bunu hiç görmüyoruz. Bize ait Avrupa ahalisinin zekâsında ve yaradılışında, Türklerde rastlanmayan bir özellik olsa gerek. İnsan zekâsına üç şey etki eder: İKLİM, HÜKÜMET ve DİN. Şu dünya bilmecesinin başka açıklaması yoktur.

Yavuz Sultan Selim'in oğlu Süleyman, Avrupalılarla İranlıların en korkulu düşmanı olmuştur.

Macaristan ve Bohemya Kralı Genç Lui, tek başına Türk gücüne karşı koyabileceğini sanmıştı. Süleyman'a savaş açmakla kendini bilmezlik etti. Budin yakınlarında, Mohaç denilen alanda yapılan meydan savaşı, Hristiyanlar için Varna bozgunu kadar acıklı oldu. Hemen hemen bütün Macar asilzadeleri orada harcandı. Orduları baştan başa kılıçtan

geçirildi. Kral Lui kaçarken bir bataklığa düşerek boğuldu. O zamanın yazarlarına göre, bu zaferden sonra Süleyman bin beş yüz Macar asilzadesinin başını kestirmiş fakat zavallı Lui'nin portresini görünce ağlamış. Soğukkanlılıkla bin beş yiz kişinin canına kıyan adamın bir tek baş için ağlamasını mantığımız kabul edemez. Bu iki olay aynı derecede şüphe çekicidir.

O zamandan beri Macaristan Avrupa'nın en şanssız ülkesi olmuştur. Macarlar, pek çok nüfuslu bir toplumun kalıntısıdırlar. İç kavgaların ve Türk kılıcının baskısı altında, atalarının kanlarıyla sulanmış tarlalarını elleri silahlı olarak sürerlerdi. Bu talihsiz milletin ileri gelenleri haklarını krallarından, bağımsızlıklarını da Macaristan'ı korumakla beraber soymaktan geri durmayan Türklerden savunmak zorunluluğundaydılar.

Türklerin Macaristan'daki davranışları, İsveçlilerle Fransızların Almanya'daki tutumlarına eşitti.

Süleyman 1532'de Viyana'yı kuşattı. Fakat pek ünlü bir padişah olmasma rağmen bu işi beceremedi. Doğrusuna bakılırsa çok zararı dokundu. İki yüz bine yakın askeri esir alarak İstanbul'a gönderdi. Yalnız şu var ki; ordularının güdümünde büyük bir kumandandan ziyade, bir Tatar ağası gibi hareket etti.

Viyana'daki başarısızlığı üzerine Süleyman silahlarını İran'a yöneltti. İran, bu olay dolayısıyla Avusturya'yı kurtarmış oldu.

15. yüzyılın sonlarından beri, Türklerle İranlıların araları açıktı. Buna sebep, Sofu diye anılan ve İran'da sofuluğundan çok daha fazla arazisi olan Haydar isminde birinin kurduğu mezhepti. Tatar soyundan Uzun Hasan'ın hükümdarlığı sırasmda İran'ın bir kısmı, Türklere karşı yeni bir mezheple çıkmak, Hz. Ali'yi Hazreti Ömer'den üstün tutmak ve hac ibadetini Mekke'den başka bir yerde yaptırmak hevesiyle Haydar'ın doktrinine canla başla sarılmıştı. Bu doktrinin tohumları çok eskiden atılmış bulunuyordu.

Birbirini kiska-nan iki komşu imparatorluk arasında, şimdi gerekli görü- nen bu dinsel ve siyasal mesleğe, ancak Haydar bir şekil vermiştir. Muhammed'in ardılı olarak Ömer'i veya Ali'yi tanımak yolunda ne Türkler ne de İranlılar için herhangi bir sebep yoktur. Ülkelerinden kovdukları Arapların hakları, onları ilgilendiremezdi.

Fakat İranlılar için önemli olan haç yerinin Türk mülkünde olmamasıydı. Ali'nin öldürülmesinden ötürü Türklere karşı dargın görünüyorlardı. Oysa, Ali'yi öldüren Türkler değildi. O zamanlar Türklerin adı bile anılmazdı. Yalnız şu var ki, halkın görüş ve düşünüşleri o kadar uzağa varamaz.

İran hakkında işittiklerimiz, İran'ın insan haklarına çok önem veren bir ülke olduğu kanısını uyandırmaktadır. Hayatın zehiri olan can sıkıntısına karşı, İranlılar şöyle bir çare bulmuşlardır: Kahvehane denilen büyük salonlarda toplanılır, kimi kahve içer, kimi oynar, kimi okur, kimi meddahı dinler, kimi hokkabazları seyreder, kimi de bir kenarda birkaç para vererek dervişe dualar okutur.

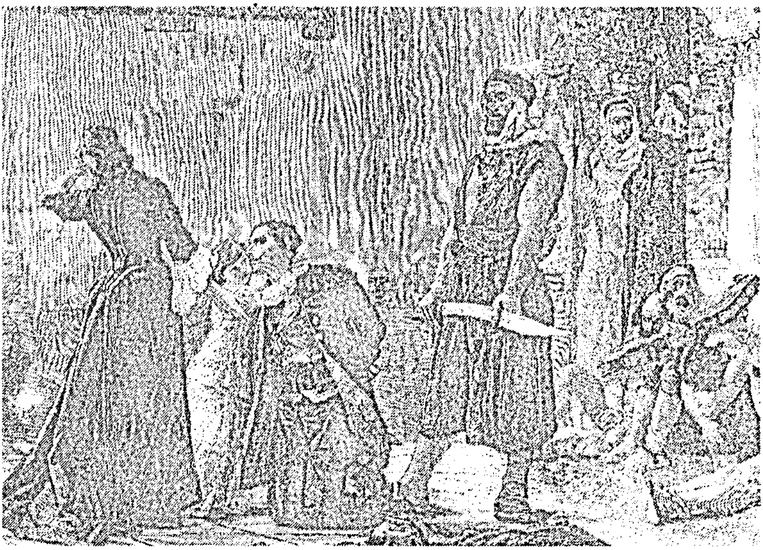
Bütün bunlar bize, toplulukla yaşamaya alışık, mutluluğu hak etmiş bir ulus gösteriyor.

İran'ın Osmanlı'ya benzeyen tarafı, kişiler arasında sınıf farkı olmayışıdır. Görev dolayısıyla kazanılan aşamalar aileye ulaşmaz. Kimse, babasının şu veya bu oluşundan faydalanamaz, Adalet mekanizması gayet basittir. Orada avukatlar ve mahkeme kuralları diye bir şey yoktur. Herkes davasını kendi çözer. Uzun ve dikenli yollardan geçen bir yargılama yerine, kestirme bir karar daha olumlu sayılır.

İsfahan Sarayı, İstanbul Sarayı'ndan daha yumuşaktır. Saltanat kaygısı padişahları çok defa akraba ve kardeşlerini öldürmeye sevk ederken, İran'da sadece şehzadeler kör edilir!

Fransızlarla dostluk yapan ilk Osmanlı Padişahı Süleyman'dır.

Şarlken, şanını en yüksek dereceye çıkartmak için Tunus'tan sonra Cezayir'i ele geçirmeye yeltenirken, I. Fran-

sua, Türklerle samimiyeti perçinliyordu. Venedik yolundan Babı-âliye iki elçi gönderdi. Bunlar, İtalya'dan geçerken Milano valisinin emriyle öldürüldü. Ondan birkaç yıl önce, Şarlken yine Fransa kralının bir elçisinin başını kestirmişti. Bu yeni olay üzerine, iki kral arasında her zamankinden daha çetin bir düşmanlık baş gösterdi. I. Fransua, düşmanından öç almak hırsı ile bütün Hıristiyan dünyasını tehlikeye sokmaktan çekinmiyordu. Şarlken'e kesin bir darbe indirmek amacıyla Süleyman'la anlaşarak İtalya'yı paylaşmayı tasarladı. Kendisi, büyük bir ordu ile Milano'ya yürüyecek, Türkler de Napoli Krallığı ve Avusturya'ya saldıracaklardı. Süleyman sözünü tuttu. Fransua tutamadı. Meşhur Barbaros Hayrettin, gemileriyle Taranto ve Otranto'yu kuşattı. Süleyman Avusturya'ya yürüdü. Artık Güney İtalya ile Avusturya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na katılması, Lombardya'nın da Fransa'ya eklenmesi gerçekleşmek üzereydi. Fakat hayır! Fransızların Milano'ya karşı harekete geçme-diklerini gören Barbaros, ganimetlerini ve on altı bin esirini alarak İstanbul'a vardı.

Süleyman da müttefikinden memnun kalmayarak zaferlerine devam etmekten vazgeçti. Bu savaşta her şey yarıda bırakılmış oldu (1538).

Sonra Şarlken, Fransa'yı ezmek için İngiltere'yle anlaşırken, I. Fransua tekrar Türklerden yardım istedi. Barbaros, kalyonlarıyla Marsilya'ya geldi, Türk ve Fransız deniz kuvvetleri, Niş üzerine yürüdüler ve şehri zaptettiler. Fakat Niş Kalesi'ni ele geçiremedikleri gibi meşhur Andrea Dorya imdada yetişince, kuşatmayı kaldırmaya mecbur oldular. Barbaros, filosunu Tulon'a çekti ve oranın mutlak hâkimi kesilerek, büyük bir binayı camiye çevirdi.

Bu savaşın başlıca önemi, Türklerin Fransa kralı adına silahlanmış olmalarındadır. 'Çok Hıristiyan' diye vasıflandırılan I. Fransua'nın ancak bir Türk Amirali sayesinde kendini saydırmaya çabalamış olması üzücü bir niteliktir. İhtiyar Amiral Barbaros, kışı Tulon'da ve Marsilya'da geçirdikten sonra, gidip İtalya sahillerini topa tuttu ve gemilerini tekrar esir ve ganimetlerle doldurarak İstanbul'a döndü. Hristiyanlık için felaket ve uğursuzluklarla dolu çok uzun bir devir, bu adamın İstanbul'da ölmesiyle şiddetini kaybetti.

Barbaros Tulon'da cami yaptırırken, Fransa'da, Lüter mezhebine katılanlar için özel bir işkence düzenlenmişti. Onları bir sırığın ucuna bağlarlar ve öldürünceye kadar ateşe uzatıp çekerlerdi. Jezüit papazlarından tarihçi Daniel'in, 'dindarlık örneği' diye alkışladığı harekete bakınız! Tarihçilerimiz işte böyle şereften düşerler! Hıristiyanlara bu işkenceleri reva gören Fransa kralı, Tulon'da Müslümanlığa göz yumuyordu. Politika böyledir işte: Müslümanlığı hoş görür, Lüteryen Hıristiyanları da hafif ateşte kızartır!

Dini hayal kaprislerine ve ihtiras taşkınlıklarına esir eden bir anlayışa yobazlık denir. Bugünkü yobazlık ise kan dökücü bir deliliktir. Çiçek hastalığı kadar bulaşıcı bir akıl hastalığıdır bu. Ve bunun yayılmasında kitaplardan çok, topluluklar ve nutuklar etkilidir. Okumakla pek heyecan-

lanılmaz. Çünkü o zaman duygular uyanık olmayabilir. Fakat hayal gücüne sahip coşkun bir adam, zayıf hayallilere söz söylerken gözleri ateş saçar ve bu ateş çarçabuk etrafı sarar. Sesinin tonu, el hareketleri dinleyicilerin bütün sinirlerini oynatır, o bağırır: "Allah size bakıyor, onun uğruna savaşınız" der ve kitleler boğuşmaya gider.

Sayıklama karşısında humma, öfke karşısında kudurma ne ise, boş inançların karşısında yobazlık odur. Hayaller görerek kendinden geçen, rüyalarını gerçek, düşündüklerini de keramet sanan kişi, büyük yetenekler taşıyan bir yobaz çömezidir. O ilk fırsatta Allah'ın aşkı için adam öldürebilir.

Soğukkanlı yobazlar da vardır. Bunlar, bütün suçları kendileri gibi düşünmemekten ibaret olanları darağacına gönderen yargıçlardır. İnsan neslinin en çok lanetini hak eden bu yargıçlardır işte! Çünkü, öteki yobazlar gibi coşup taşma nöbetine tutulmadıkları için, pekâla sağduyularını dinlemeleri mümkündür.

Bu hastalığın biricik ilacı filozofça düşünüş ve anlayıştır. Giderek oluşan hoşgörü, sonunda insanların huylarını inceltir ve kötülük salgılarını önler; böyle ruhsal vebalara karşı din yasaları da yetersiz kalır. Çünkü yobazlık mikrobuna tu-

tulan beyinler üzerinde din, iyileştirici bir gıda olacak yerde zehir etkisi yapar.

Kanunlar bu gibi çılgınlıklara karşı acizdirler. İnsanlara boyun eğmektense; Allah'a itaat etmeği daha uygun bulduğunu söyleyen ve sizi boğmakla cennete gideceğine inanan yobaza ne diyebilirsiniz?

Dünya kodamanlarmm çoğuna gelince, bunlar tanrıtanımazlar gibi yaşarlar. Gözü dikkatli olan herkes pekala bilir ki; onların hayatlarını dolduran kazanç hırsları, çıkarlara aşırı bağlılıklar, eğlenceler, savaşlar ve anlaşmalar üzerinde Allah korkusunun en ufak bir etkisi yoktur, Ancak onlar, sosyal gelenekleri çiğneseler dahi, bunu pek kabaca yapmaktan çekinirler.

Boş inançlılar ve yobazlardansa tanrıtanımazların yanında yaşamak daha çok hoşa gider elbet. Fakat tanrıtanımazlık ve yobazlık, insanlığı parçalayıp yiyebilen iki canavardır. Şu farkla ki; tanrıtanımaz yanlışına rağmen, aklının dengesini korur; bu da onun tırnaklarını söker. Oysa yobaz, devamlı bir sayıklama nöbeti içindedir. Bu nöbet de onun tırnaklarını büsbütün keskinleştirir. Türklere gelelim.

Kanuni Süleyman, denizlerde yok ettiğini sandığı düşmanlarının her gün gemilerine saldırmasından huylanarak, Malta'nın fethini tasarladı. Yedi yüz şövalye tarafından savunan o küçük adaya otuz bin asker gönderdi. Şövalyelerin başkanı, yetmiş bir yaşında Jan de Lavalette, dört ay kuşatılmaya dayandı. Türkler birkaç noktadan hücuma geçtiler. Maltalılar, üstlerine yağ, kezap, ispirto ve barut ekilmiş çuhalarla örtülü yuvarlak tablaları ateşleyip, savuran yeni silahlarla karşı duruyorlardı.

Nihayet, Sicilya'dan altı bin kişilik yardımın yetişmesi üzerine, Türkler çekilmek zorunda kaldılar. En çok saldırıya uğrayan Malta kasabası 'Zafer Sitesi' adını aldı ve hâlâ bu namı taşır.

Büyük Şövalye Lavalette, yeni bir belde kurdu. Bunun da ismi 'Lavalette' oldu ve o zamandan beri bu yeni kale, Osmanlı gücüne şiddet ve başarı ile göğüs gerebilmektedir.

İhtiyarlamış olmasına rağmen, Süleyman savaşmaktan geri durmuyordu. Otuz bin kişilik bir ordunun başında Zigeta şehrini kuşatmaya giderken öldü. İki gün sonra da yeniçeriler yalın kılıç kente girdiler. Zigeta'yı savunan Macar kontu Seren, her yeri eliyle ateşledikten sonra öldürüldü. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, kontun başını İmparator Maksimilyen'e şu sözlerle beraber gönderdi: "Madem ki emrinizde yüz yirmi bine yakın er vardı, mülkünüzü korumak için kendi başınızı tehlikeye koyabilirdiniz."

Süleyman'ın ölümünde Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları Cezayir'den Fırat'a, Karadeniz'in doğusundan Yunanistan ve Epir'e kadar uzuyordu.

ARAPLAR VE YAHUDİLER

II. Selim 1571 yılında, Kıbrıs'ı Venediklilerin elinden aldı. Tarihçilerimiz tekrarlayıp dururlar ki; Selim, bu sefere adanın meşhur şarabından içmek ve adayı bir Yahudi'ye peşkeş çekmek amacıyla girişmiş. Kıbrıs'ın fethi, Anadolu'nun korunması bakımından gerekliydi. Hiçbir hükümdar şarap içmek veya bir Yahudi için savaşmaz. Mekines adında bir Musevi, adanın zaptını kolaylaştırıcı bilgiler vermişti. Savaşı kaybedenler, bu gerçeğe öyle masallar eklediler ki bunlardan galiplerin haberi yoktur.

Avrupa'da Yahudilere karşı davranış, yer yer ve zaman zaman değişmiştir. Bu millet ilgimize lâyıktır. Hıristiyan dininin birçok yasa ve geleneklerini onlara borçluyuz.

Yağma aşkı ve heyecan bakımından Araplar Yahudilere benzerlerse de yiğitlik, büyüklük ve cömertlikleriyle onlardan kat kat üstündürler. Tarihleri, gerçek de, uydurma da olsa ruhlara yücelik aşılayan dostluk ve yiğitlik örnekleriyle doludur.

Tuğraî denilen bir dergide anlatıldığına göre, bir gün Mekke camisinin avlusunda, üç Arap arkadaşlık ve yüce gönüllülük hakkında yorumlar yaparken, bu erdemlere geniş ölçüde sahip görünen o zamanki adamlardan hangisinin en çok beğenildiği noktasında anlaşamamışlar. Kimi, Muhammed'in amcası Cafer'in oğlu Abdullah'ı; kimi Saadi'nin oğlu Kais'i; kimi de As Kabilesinden Arabad'ı tutmuşlar. Epey tartışmadan sonra, bahis konusu olan bu üç kişiye birer arkadaşını göndererek, onları tecrübeden geçirmeye ve sonuçları mecliste oya koymaya karar vermişler.

Abdullah'ı görmeye giden arkadaşı ona, ipekli kumaşlar ve altın yüklü devesiyle giderken rastlamış. "Ey Abdullah" demiş. "Yolculuğa çıktım ama hiç de harçlığım yok." Abdullah hemen aşağıya inmiş, devesini olduğu gibi ona bağışla-mış ve yaya olarak evine dönmüş.

İkincisi Kais'e gitmiş. Kais uykudaymış. Bir hademe ne istediğini sorunca: "Kais'in arkadaşıyım, yardıma ihtiyacım var." demiş. Hademe şu cevabı vermiş: "Efendimi uyandırmak istemem. Buyurun size şu yedi bin altını vereyim. Evimizde yalnız bu var. Size bir deve ile bir de köle takdim edeyim. Evinize varmak için bu kadarının yeteceğini umarım." Kais uyandığı zaman, arkadaşını bu kadar az ağırladığından ötürü hademeyi paylamış.

Üçüncüsü As kabilesine varıp, arkadaşı Arabad'ı bulmuş. Bu adam körmüş. İki esirine dayanarak, Mekke camisine gitmek üzere evinden çıkıyormuş. Arkadaşının sesini duyunca şöyle demiş: "Bütün varlığım bu iki köleden ibarettir. Lütfen bunları alıp satınız. Ben, değneğime basıp camiye giderim."

Araplarda böyle fıkralar çoktur. Bizim Batılılarda ise hiç yoktur. Bizim zevkimiz başka! Bizim romanlarımız 'Boccace', 'Gilbias' ve daha birçoklarınınki gibi düzenbazlıklarla doludur. Oysa bu gibi şeyler bir ulusun özelliklerini belli eder. Bunun tam aksine, Yahudi milletinin tarihinde hiçbir asil jeste rastlanmaz: Ne konukseverlik, ne hoşgörü ne de bağışlama. En büyük mutlulukları; yabancılara tefecilik etmektir. Bu tefeci ruhu kalplerine o derece işlemiştir ki; kendilerine has olan konuşmalarında kullandıkları figürler hep buna dairdir.

1215 yılında, Hristiyanlardan ayırt edilebilmeleri için Yahudiler, göğüslerinde tekerlek şeklinde ufak bir rozet taşımaya mecbur tutuldular. Hristiyan hizmetçi, sütnine ve metres tutmaları yasaktı. Kimi ülkelerde, Yahudilerle cinsel ilişkide bulunanları diri diri yakarlardı. Bunun en önemli nedenini, büyük hukukçu Gallus şöyle açıklıyor: "Çünkü bir Yahudi ile yatmak, bir köpekle yatmaktan farksızdır."

Yahudilerin meşhur hahamları, Maymonid'ler, Abravanel'ler, Aben İsrael'ler, Hristiyan dünyasına: "Bizler sizin atalarınızız. Kitaplarımız, ilahilerimiz kiliselerinizde okunmaktadır." diye haykırmışlarsa da bu telkinlerinden yağma edilmek, kovulmak, iki köpek arasında asılmaktan başka sonuç elde edemediler. İspanya ve Portekiz'de onları yakmak adet olmuştu.

Fakat son yıllarda Hollanda ve İngiltere'de durumları oldukça düzeldi. Asilzadelik almaya kadar ileri gittiler. İngiltere Senatosunda Maylord Aaron'larla Maylord Yuda'lar çoğalmaya başladı. Bu hâle çok gülündü ama Yahudiler, hür yaşamak ve zenginleşmekle yetinerek umursamadılar.

Hazreti Yakup soyundan kimileri Lizbon'da törenle yakılırken, diğerlerinin Büyük Britanya'da yüksek ayrıcalıklara aday oluşları, dimağ kaprislerimizin azımsanacak belirtisi değildir. Yahudiler, Türkiye'de ne yakılırlar ve ne de paşalığa ererler. Fakat oranın ticareti ellerindedir. Fransızlar, İngilizler ve Hollandalılar, onların kanalından geçmeksizin mal alıp satamazlar.

Onun içindir ki; İstanbul'un bu zengin tellalları, Türklerin hor bakışlarına ve ağır muamelelerine rağmen, Kudüs'ün hasretini çekmezler.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNA BİR BAKIŞ

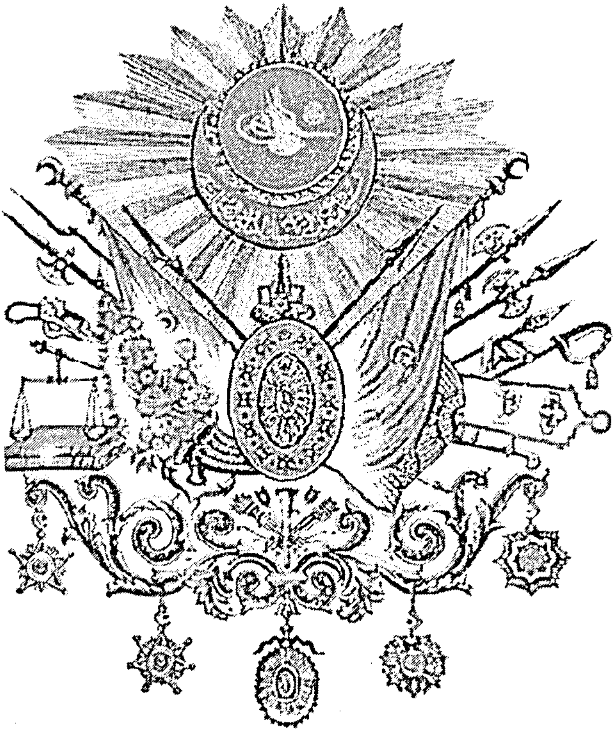
Avrupa, Asya ve Afrika'da en güzel yerleri Türklere kaptırdıktan sonra, onları zengin etmek için de elimizden geleni esirgemedik!

Venediklilerden Kıbrıs'ı almışlar, Famagus'ta valisi Bragadino'nun derisini yüzmüşlerdi. Bununla beraber iki devlet arasında dostça alışverişler devam ediyordu. Cenova, Floransa, Marsilya şehirleri, İstanbul'dan ipekli kumaşlar ve yiyecek satın almak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Avrupa devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'yla olduğu kadar, bütün Asya ile ticari ilişkiler kuruyorlardı.

Bizler her zaman Türklerin ayağına gideriz, onlar bir defa olsun Batıya gelmezler; bu bizim ihtiyacımızın açık bir belirtisidir. Doğu iskeleleri ticaret filolarımızla doludur. Bütün Avrupa devletlerinin orada konsoloslukları vardır. Hepsinin Babıâli'de elçileri olduğu hâlde, Türklerin Batıda bir tek temsilcileri yoktur. Babıâli bu durumu, muhtaç Avrupalıların kendi hâşmetine karşı bir nevi yağcılığı diye bakar. Bu elçilere zaman zaman öyle hakaretler edilir ki, Avrupa prensleri arasında bunların bir nebzesinden savaşa tutuşulurdu.

Fakat Türklere aldırılmaz! İngiliz Kralı Giyom: "Türklere karşı onur taslanmaz." demiştir. Bu söz, malını satmak isteyen bir bezirgan tarafından söylenirse belki hoşa gider ama şeref denilen nesneye kıskançlıkla bağlı bir hükümdara bilmem nasıl yaraşır!

Türk imparatorluğunun yönetimi de gelenekleri ve dini kadar bizimkine aykırıdır. Devlet başkanının gelirleri, Avru-

pa'da para ile sayılırken; orada gelir ölçüsü, padişaha bağlı bütün ülkelerin üretimidir. İstanbul limanı, uzun yıllar boyunca sarayın, yeniçerilerin ve deniz kuvvetlerinin ihtiyaçları için Mısır'dan, Rumeli'den, Anadolu'dan, Karadeniz'den yiyecek taşıyan gemilerle dolup boşalır.

Hazinenin 1683 yılına kadar tahsil ettiği paralara bakılırsa, bunun o kadar büyük ordular ve memurlar idare etmeye yetmediği görülür. Türkiye'de devlet işlerine harcanan para-lar, Fransa ve İngiltere hükümetlerinin sarf ettiklerinin üçte birini tutmaz. Fakat bu iki devletin kültürleri daha yüksek, sanayileri daha gelişmişken; ciroları daha dolgun ve ticaretleri daha geniştir.

Sultanın özel gelirleri arasında müsaderelerin (herhangi bir kişinin malının padişah tarafından zaptıyla elde edilen gelirler) hatırı sayılır payı vardır. En eski zamanlardan beri

kökleşmiş zorbalıklardan biri de bir aile reisi ölüme mahkum edilince, ailenin bütün mal ve mülklerinin hükümdara kalmasıdır. Padişaha bir vezirin başı getirilir ve bu baş ona çok defa, birkaç milyon kazandırabilir. Kıyıma bu kadar yüksek değer biçen bir hükümdara cinayet yoluyla mal edinmek gibi lânetli emeller aşılayan böyle bir hak kadar iğrenç bir şey düşünülemez.

Fakat bütün dünyada, devlet idaresi genellikle izinli bir soygunculuktan ibaret olmuştur.

Netice itibarıyla, Türklerin az masrafla pek büyük işler başardıkları kabul edilebilir. En yüksek dereceli memurların dahi maaşları çok azdır. Armağanlar ve müsadereler olmasa sadrazamlık bile -savaş zamanları hariç- paradan ziyade itibar sağlayan bir makamdır.

Türklerin, bugünkü Avrupa prensleri gibi paraya ve anlaşmalara dayanarak savaş açtıkları görülmemiştir. Teşkilatının kuvveti ve yeniçerilerin yiğitliği sayesinde, disiplinsiz olarak ortaya çıkan bu imparatorluk, yenilmiş milletlerin yılgınlığından, komşu devletlerin de birbirlerini kıskanmalarından faydalanarak tutunmaktadır.

Sultanlar hiçbir zaman yüz kırk bin kişiyi birden seferber etmediler. Fakat ordularının ardı sıra giden Tatarlar ve başka yığınlar hesaba katılırsa, karşılarına çıkan kuvvetlerden sayıca daima üstündürler.

İNEBAHTI (LEPANT) DENİZ SAVAŞI

Venedikliler, Kıbrıs'ın kaybından sonra Türklerle ticarete devam etmekle beraber, onların düşmanı olmaktan çekinmiyor, birleşik çıkar uğruna çalışmaları gereken Avrupalılardan yardım koparmaya çabalıyorlardı. Bir Haçlı Seferi başlatmanın tam sırasıydı. Ancak vaktiyle yapılan bunca Haçlı Seferleri iyi sonuç vermediği için, şimdi daha zorlularına da girişmeye kimsede yürek yoktu.

Papa V. Pie, Haçlı Seferi örgütlemekten daha iyi bir iş yaptı. Venedikliler ve İspanyollarla sözleşerek, Osmanlılara savaş açma cesaretini gösterdi. Tarihte ilk kez 'iki anahtarlı' bandıranın Türk bayrağına karşı yükseldiği ve Roma kalyonlarının Türk deniz kuvvetlerine saldırdığı görüldü. Bu büyük silahlanma baş döndürücü bir hızla yapıldı. Kıbrıs'ın düşmesinden beş ay sonra, Eylülde, 200 kadırga, 6 büyük kalyon, 25 savaş gemisi, 50 yük gemisi, Sicilya limanlarında hazır bulundu. Şarlken'in o meşhur piçi, Don Juan, filonun kumandanı olmuştu. Bu deniz ordusu, tarihçilere göre elli bin kişilikmiş. Savaş konularında hep böyle abartmalar olur. Saydığımız gemiler, belki yirmi bin kişi alabilir. Osmanlı filosu tek başına, birleşik üç Hıristiyan donanmasından üstündü. İki ordu Korent'e yakın İnebahtı Körfezi'nde karşılaştı. Aksiyom savaşından beri Yunan denizleri bunca geminin bir araya gelişine ve böylesine çetin bir çarpışmaya şahit olmamıştı. Osmanlı kadırgalarında Hristiyan esirler, öte tarafta Türk esirler hizmet ediyordu. Her iki tayfa da istemeyerek vatanlarına karşı çalışmak zorundaydı.

İki filo bütün eski ve modern silahlarla çarpıştılar: Yaylar,

mızraklar, kızgın topuzlar, çengelli demirler, toplar, fitilli tüfekler, baltalar, kılıçlar. Birbirlerine kancalanan gemilerde, tıpkı karada olduğu gibi göğüs göğüse dövüşüldü (3 Ekim 1571). Hıristiyanlar kazandılar. Türklerin ilk defa olarak denizde yenilmeleri, bu utkuya olağanüstü bir önem veriyordu: Venedik Amirali Don Juan, Kaptan Paşa Ali'ye saldırdı. Ali, kalyonuyla beraber esir düştü ve kesilen başı grandi direğine dikildi. Bu hareket savaş haklarına uymamakla beraber, Famagusta'da Bragadino'nun derisini yüzenlere karşı başka türlü davranılamazdı. Türkler, o gün yüz elliden fazla gemi kaybettiler. Beş bin Hıristiyan esir kurtarıldı. Venedik, bu zaferi özel bilgi ve yetenekleriyle düzenledikleri şenliklerle kutladı. İstanbul matem içindeydi.

Fakat bu zaferin faydası ne oldu? Venedikliler Türklerden bir karış toprak alamadılar. II. Selim'in amirali hiç yorulmadan Tunus'u tekrar fethetti. Oradaki bütün Hıristiyanlar kılıçtan geçirildi.

İnebahtı Savaşı'nı sanki Türkler kazanmıştı!

III. MURAT'TAN IV. MURAT'IN ÖLÜMÜNE KADAR

II. Selim'in ölümünden sonra (1585). Türkler Avrupa ve Asya'daki egemenliklerini tutabildiler. III. Murat zamanında sınırlarını daha da genişlettiler. Murat'ın generalleri, Macaristan'da Raab'ı ve İran'da Tebriz'i aldılar.

Düşmanlara dehşet salan yeniçeriler, sultanlarını da yıldırmaya başlamışlardı. Fakat III. Murat, onlara kumanda edebilecek özellikte bir sultan olduğunu gösterdi (1593). Bir gün, defterdarın başını istemek üzere, sarayın iç kapısı önünde gürültü ile toplanmışlardı. Padişaha gözdağı veriyorlardı. Murat, yanına adamlarını alarak kapıyı açtırdı, kılıcını çekti. Yeniçerilerin üstüne yürüdü ve birkaçının başını uçur-du. Ötekiler dağıldılar ve kaçtılar.

Bu haşarı milis, gözleri önünde ele başlarının yok edilmesine soğukkanlılıkla seyirci kalır. Fakat bu nasıl bir milistir ki; efendileri dahi kendisiyle çekişmek zorundalar! Kimi defa yatıştırılması mümkünse de ne emir dinler, ne disiplin tanır, ne de ortadan kaldırılır. Çok defa hükümet işlerine de burnunu sokar.

Yeniçeriler, efendilerine buyurmak hakkını zorla kaptıkları günden beri, bu zorbalığın altında kalmayı, III. Mehmet kadar hak etmiş bir sultan çıkmamıştır. Söylentilere göre, III. Mehmet saltanata başlarken, on dokuz kardeşini boğdurmuş ve babasının on iki karısını -belki gebedirler diyedenize attırmış. Bu olaya karşı ancak biraz homurdanma olmuş. Fakat bu vahşi ve kaba adam, devletini şahane bir ustalıkla yönetti. Ordusunun başına geçerek Macaristan'a koştu.

Transilvanya voyvodası Sigismond Battori, Osmanlı boyunduruğunu bırakıp, Viyana himayesine girmişti. İki büyük koruyucu arasında kalan zayıf devletlerin böylece saf değiştirmelerine sık sık rastlanır. Bu onların kaderidir.

O sıralarda, Türklere karşı durmak amacıyla inanılmayacak kadar gülünç bir çareye başvuruldu. Para toplamak için Almanya'daki bütün kiliselerin kapılarına birer yardım sandığı konuldu. Sadakayla savaş yapılacağı ilk defa görülüyordu. Üstelik, sandıklar açıldıkça, fazla bir şey de çıkmayışından tamamen kuduran askerler, savunmaya geldikleri yerlerin bir kısmını talan ettiler.

III. Mehmet, Eğri şehrini bizzat kuşattı. Hristiyan garnizonu, hayatları bağışlanmak şartıyla teslim olduğu hâlde, siperinden çıkarken katledildi. Fakat Padişah, bu namertliğe kızarak, bunu yaptıran Yeniçeri Ağasının başını kestirdi.

I. Ahmet devrinde, 1605'ten 1631'e kadar, her şey yozlaşmaya yüz tuttu. Büyük Şah Abbas, Türklerin zaman zaman fethetmiş oldukları İran topraklarını tekrar ele geçirdi. Onun sayesinde, Rodolf'ün, Matyas'ın ve II. Ferdinand'ın korkuları azaldı. Şah Abbas, farkına varmayarak Hristiyan prenslerin yararına dövüşüyordu.

I. Ahmet, 1615'te Matyas ile yüz kızartıcı bir barış yaptı. Atalarının fethetmiş oldukları Eğri, Kaniş, Peşte ve Alb-Royal şehirlerini geri verdi.

Talihin terazisi böyledir işte. Uzun Hasan'la Sofu İsmail, vaktiyle Türklerin Venedik ve Almanya üzerine saldırılarını önlemişti.

Daha eski zamanlarda Timurlenk de İstanbul'u kurtarmıştı.

I. Ahmet'in ölümünden sonra olup bitenler bize gösteriyor ki; Türk hükümeti, tarihçilerimizin yalan yanlış anlattıkları gibi, ulusa söz hakkı ve davranma erginliği vermeyen bir monarşi değildir. Sultanın elindeki yetki, iki tarafı keskin bir kılıçtı. Kötü kullanıldığı zaman sahibini de kesebilirdi. Tahta çıkmayı yöneten bir sıra da yoktu. Yeniçeriler, Ahmet'in oğlu Osman'ın yerine, kardeşi Mustafa'yı padişah yaptılar (1617). İki ay sonra, saltanat sürmeye yeteneksiz buldukları Mustafa'dan bıkarak, onu hapse attılar ve on iki yaşında Genç Osman'ı tahta oturttular. Fakat Mustafa'nın yandaşları vardı. Bunlar Genç Osman'ın Yeniçeri Ocağı'nı kapatmak için önce zayıf düşürmeye çalıştığı yolunda propaganda yapınca, Osman tahttan indirildi.

Vitellus'tan beri hiçbir hükümdara bu kadar alçakça davranılmamıştır. Genç Osman bir eşeğe bindirilerek, İstanbul

sokaklarında dolaştırıldı ve aşağı halkın hakaretleri altında Yedikule'ye götürülüp boğduruldu. Sadrazam Davut, bizzat sultanını öldürmeye koştu (1627). Mustafa ikinci defa tahta çıkarıldı ve bir sene sonra da yine indirildi.

Gazi ünvanını taşıyan IV. Murat zamanında durum tamamen değişti. Bu sultan, İranlılara açtığı savaşta ordularının başına geçmekle yeniçerilere kendini saydırmasını bildi (12/12/1628). Erzurum'u aldı, on sene sonra da Bağdat'ı kurtardı. İranlılar, sınırlarını emniyete almak için Bağdat'ın doğusunda en verimli topraklardan yüz kilometre derinliğinde bir alanı çöl haline getirmişlerdi. Başka uluslar mülklerini kalelerle savunurken, İranlılar sahralarla korundular.

IV. Murat Bağdat'ta savaşırken, Türk-Moğol İmparatoru Şah Cihan'ın oğlu Evrenkzip, babasına karşı ayaklandı. Murat kırk bin kişilik bir orduyu Şah Cihan'ın imdadına yolladı. Asya'ya doğru akın eden bu insan yığını, o zaman İsveçlilerle Fransızların işgalinde bulunan Almanya'ya yöneltilseydi, Almanya hiçbir zaman topyekün düşman çizmesi altında kalmamış olmak şöhretini kaybedebilirdi.

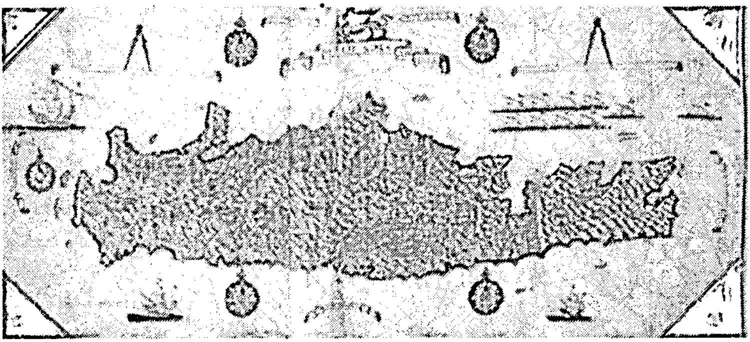
Türkler IV. Murat'ın sadece yiğitliğini överler fakat içki ve eğlencelere çok düşkün ve zorba (kıyıcı) olduğunu da söylerler.

Aşırı içkiciliği ömrünü kısalttı ve hatırasını kirletti (1639).

GİRİT ADASI'NIN FETHİ

Murat'ın oğlu İbrahim, aynı kötü huyları taşıyordu. Üstelik, beceriksiz ve korkaktı. Bununla beraber Türkler, Girit Adası'nı onun zamanında aldılar. Ancak, adanın başkenti ve bazı kaleleri daha yirmi yıl dayandı. Eski çağlarda yasaları, sanat eserleri ve masallarıyla ün salmış olan o Girit, 19. yüzyılın başlangıcında Araplar tarafından zapt edilmişti. Araplar orada Kandya şehrini kurdular fakat Haçlı Seferleri zamanında İstanbul'a yardım için birleşen Latin prensleri, Yunanistan'ı koruyacak yerde onu çiğnedikleri sırada, Venedikliler Girit'i para ile aldılar ve muhafaza edebildiler.

Roman konusu olacak kadar garip bir serüven, Türk silahlarını Girit üzerine çekmişti: Maltalı altı kadırga, büyük bir Türk gemisini ele geçirip, Kalismen denilen bir küçük adanın limanına getirmişler. Gemide sultanın bir oğlu bulunduğu haber verilmiş. Kızlar Ağası ile birkaç saray adamının orada bulunuşu ve çocuğa üstün saygılar gösterilmesi bu habere inanılır bir nitelik vermiş. Kızlar Ağası çarpışmalarda öldüğünden, saray adamları çocuğun Sultan İbrahim'in oğlu olduğunu, annesi tarafından Mısır'a gönderildiğini söylemişler. Maltalılar, padişahtan dolgunca bir kurtulmalık kopartmak umudu ile çocuğa uzun zaman bir şehzade muamelesi yaptılar. Fakat İbrahim, Malta şövalyeleriyle uzlaşmaya tenezzül etmediği veya çocuk kendi evladı olmadığı için, herhangi bir fidye vermek teklifinde bulunmadı. Bu şehzade nihayet Maltalıların ihmaline uğrayıp serbest bırakılınca, Dominiken papası oldu, Dominikenler de aralarında bir şehzade var diye övünüp durdular.

Erişilmez sarp kayalar üzerinden Türk gücüne meydan okuyan Malta'dan hıncını alamayan Babıâli, öfkesini Venediklilere çevirdi. Maltalı kadırgaların ele geçirdikleri Türk gemisini bir limanında barındırmış olmakla Venedik hükümeti barış şartlarını bozmuş sayılıyordu. Türk filosu Kandya önünde demir attı (1645). Kandya düştü ve az sonra hemen hemen bütün ada teslim oldu.

İbrahim'in bu olayda hiçbir rolü yoktu. Kimi defa, en zayıf hükümdarlar zamanında en büyük işler başarılır. İbrahim devrinde yeniçeriler, devlet işlerine tamamen karışıyorlardı. Nihayet, müftünün fetvası ve Divan'ın kararı üzerine İbrahim tahttan indirildi (1648). O zamanlar Türk imparatorluğu gerçek bir demokrasiydi; çünkü sultan, kadınlar koğuşuna kapatıldıktan sonra yerine kimse getirilmedi. Devlet yönetimi sultansız olarak devam etti (1649).

Tarihçilerimiz iddia ederler ki; İbrahim, dört dilsiz eliyle boğdurulmuş. Bu yersiz iddia, sarayda verilen kanlı kararların dilsizler tarafından yürütüldüğünü sanmaktan ileri gelmektedir. Halbuki dilsizlerin cüceler ve soytarılardan farkı yoktu. Onları hiçbir ciddi işte kullanmazlardı. Türkler, İbrahim'in nasıl öldürüldüğüne dair bir şey söylemiyorlar. Bu, sarayın bir sırrı olarak kalmıştır.

Bu kadar yakınımızda bulunan Türkler hakkında sayılıp dökülen safsataları işittikçe, eski tarihe karşı güvensizli-

ğimiz tamamen artıyor. Etrafımızda olup bitenler bize böyle yanlış anlatılırken, İskitleri, Gomeritleri ve Seitleri bize tanıtmaya çalışmak ne boş çaba! Herşey bize bu inancı veriyor ki; devletler tarihinde gerçekte ancak yaygın bilinen olaylar vardır; gizli ayrıntılar, sözüne inanılır görgü tanıkları tarafından bize anlatılmadıkça, onları derinleştirmeye uğraşmak sadece zaman kaybıdır.

İbrahim'e uğursuz gelen o zamanların, diğer bütün krallar için de belalı oluşu tuhaf bir rastlantıdır. Alman İmparatorunun tahtı, Otuz Yıl Savaşı ile sarsılmıştı; İspanya Kralı IV. Philip, Asya'daki sömürgelerinin hepsini kaybettikten sonra Portekiz'i de elinden kaçırmıştı; iç kavgalar Fransa'yı kemiriyordu; İngiltere'de I. Şan idama mahkum edilmişti.

17. yüzyılın başlangıcı bütün dünyada zorbaların devri olmuştur. O zamanın olayları gözden geçirilirse; acizlikler cezada, büyük cinayetler sefada, evren tesadüfe bırakılmış geniş bir soygunculuk sahnesi olarak görünür.

Girit Savaşı sürüp gidiyordu. Türkler, Fatih, Yavuz ve Kanuni zamanlarında olduğu kadar korkunç olmamakla beraber yine de tehlikeli ve kuvvetçe bizden üstündüler; Girit'i sekiz yıl abluka altına aldıktan sonra bütün güçleriyle zorlamakta devam ediyorlardı. Venediklilerin böylesine dayan-

malarına mı, yoksa Avrupalıların onları yardımsız bıraktıklarına mı şaşmak gerektiğini kestirmek kolay değil.

Zamanlar çok değişti! Eskiden, Avrupa barbarken, bir papa, hatta bir keşiş, milyonlarca Hristiyanı Müslüman ülkelerinde savaşa, Haçlı Seferleri'ne gönderiyordı. İnsan ve paraca bütün varlıklarımız o sefil Filistin topraklarını elde etmek uğruna harcanıp eriyordu. Şimdiki Hristiyanlığın anayolu sayılan Girit, altmış bin Türkün saldırganlığına uğramıştı. Krallarımız bu kaybı umursamıyorlardı bile. Malta'dan ve papalıktan gelen birkaç kalyon bu cumhuriyeti Osmanlı pençesinden kurtarmaya çalışan tek yardımdı. Venedik, bu kadar az yardımla ve ücretli askerleriyle, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa gibi, korkunç orduları, yetkin mühendisleri olan Türkiye'ye hakim, büyük vezir ve üstün komutana karşı koyamazdı.

Fransa Kralı XIV. Lui, Girit'in yardımına koşmakla öteki Avrupa prenslerine önayak olmaya yeltendi. Tulon'da yaptırılan yeni gemiler ve kadırgalar, oraya Dük de Bofor'un kumandası altında yedi bin asker taşıdı. Fakat Avrupalı krallardan hiçbiri tarafından desteklenmeyen bu yardım, Girit'in düşmesini ancak geciktirmeye yaradı.

Bu savaşta Türkler, askerlik mesleğindeki üstünlüklerini ispat ettiler. Avrupa'da henüz görülmemiş çapta, büyük topları onlar döktüler. Birinci defa olarak sahralarda paralel siper çukurları kazdılar. Biz bu usulü onlardan öğrendik. Onlar da bir İtalyan mühendisten almışlar.

Hiç şüphe yok ki; o devrin çalışmakta dirençli, görgülü, batur ve zengin Türkleri kısa bir zamanda, Roma'yı da, bütün İtalya'yı da alabilirlerdi. Fakat, sonradan gelen ahlaksız padişahları, kötü generalleri ve kusurlu hükümetleri Avrupa'yı kurtarmıştır.

XIV. Lui'nin davranışına uyarak, diğer Avrupa kralları da bir parça yardımda bulunsalardı, Kandya şehri düşmezdi. Liman daima serbestti. Oraya yeter miktarda asker gönderilseydi, yeniçerilere dayanılabilirdi.

Yeteneğinden çok tuhaflığıyla tanınan Dük de Bofor, yanına asilzadelerini alarak Türkleri hücumla siperlerinden kovmaya çabaladı. Fakat bu siperlerde barut ve bomba dolu bir cephaneliğin patlaması bu işi altüst etti. Fransızlar bir mayın tarlasına düştüklerini sanarak kaçıştılar. Dük de Bofor birçok subayıyla birlikte öldü.

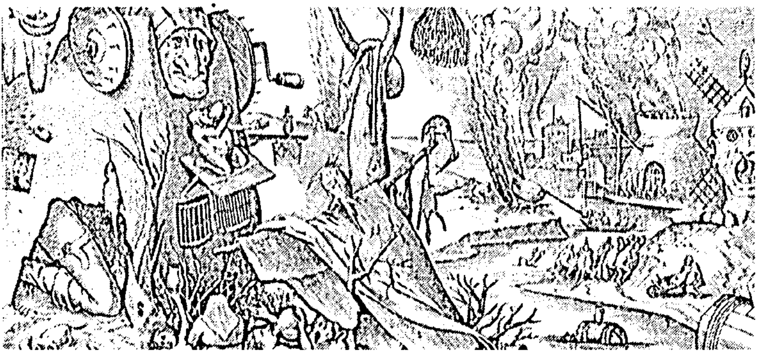
Türklerin müttefiki olan XIV. Lui, böylece bu devlete karşı önce Venediklilere, sonra da Almanlara yardım ettiği hâlde, Türkler buna pek içerlemiş görünmediler. Fransa Kralı, daha sonra kuvvetlerini Kandya'dan çekti. Bu çekilişin nedeni anlaşılamadı. Fransız kumandanı Dük de Navay, kalenin Türklere karşı duramayacağı kanısındaydı. Bu önemli kuşatmaya yıllarca dayanmış olan general Francesko Morosini, barış yapmaksızın harabeleri terk edip, denizden çekilebilirdi. Fakat uzlaşmaya gitmekle adadaki bazı yerlerin Venedik Cumhuriyeti'ne bırakılmasını elde etti.

Köprülü Ahmet, kendisinin ve Osmanlı Devleti'nin bütün prestijini Kandya'nın alınmasına bağlamıştı. Harabeye dönmüş olan bu şehir, 1669 yılının Eylül'ünde, Morosini'nin Sadrazamla yaptığı barışa uyularak Türklere bırakıldı. Yenenlerle yenik düşenler arasında bundan şerefli bir anlaşmayı tarih kaydetmemiştir. Sadrazam, Venedik gemilerinde yer bulamayan ahaliyi götürmek üzere, Morosini emrine şalupalar verdi. Anahtarları teslime gelen şehir temsilcisine beş yüz altın, onun yanındakilere ikişer yüz altın bağışladı. Hristiyanların gemilere bindirileceği güne kadar Türklerle Venedikliler birbirleriyle arkadaşça görüştüler.

Kandya Savaşı'nın galibi Köprülü Ahmet Paşa, Avrupa generallerinin en iyilerinden biri, büyük devlet adamı ve aynı zamanda adil, ince bir insandı. Türklerin kendi itiraflarınca, iki yüz bin askerlerine mal olan bu uzun savaşta Köprülü, sonsuz bir şan ve şeref kazanmıştır.

Bu savaşı, Truva Savaşı'na benzetmek biraz yerinde olur.

Sadrazamın yanında Ülis lakabına lâyık, Panayoti adında bir Rum vardı. Prens Kantemir'in anlattığına göre bu Rum,

Ülis'e yaraşan bir taktik kullanarak, Kandya karargâhını teslim olmaya ikna etti.

Beş altı Fransız gemisi, Kandya'ya cephane ve yiyecek getirmek üzere yola çıkmıştı. Panayoti, birkaç Türk gemisinin gece vakti denize açılmasını ve sabahleyin direklerine Fransız bandıraları çekerek, Türk filosunun yanıma gelmesini ve orada sevinç gösterileriyle karşılanmasını tertipledikten sonra, Kandyalılara giderek, Fransız Kralı'nın Venediklilere yardımdan vazgeçip, müttefiki olduğu Türklerin yanında yer aldığını söyledi. Onun bu hilesi, kalenin düşmesini hızlandırdı.

Venedik Senatosu, general Morosini'yi vatana ihanet suçuyla yargıladı. Fakat savunulması suçlandırılması kadar kuvvetli oldu. Bu büyük insan, sonra Türklerden Mora'yı almakla itibarına tekrar kavuşmuşsa da Venedik Cumhuriyeti bu kazançtan uzun zaman faydalanamadı.

Türk gücünün akınları, yalnız Venedik Cumhuriyetinin adalarına yayılmakla kalmıyor, genellikle Polonya ve Macaristan'a doğru ilerlemeler kaydediyordu. IV. Mehmet, Kazakları Polonyalıların zulmünden kurtarmak bahanesiyle Polonya üzerine yürüdü. Ukrayna'yı, Podoli, Volhini ve Kaminiek şehirlerini aldıktan sonra (1672), Polonya'yı senede yirmi bin altın haraca bağlayarak onunla barış yaptı.

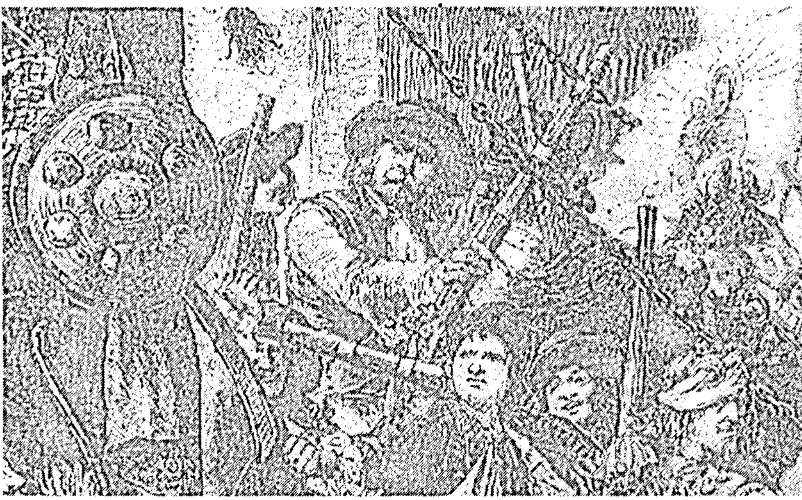
VİYANA SAVAŞI

Almanya'yı altüst eden Otuz Yıl Savaşı süresince, Türkler Macaristan'a rahat nefes aldırdılar. 1541 yılından beri, ta Budin'e kadar, Tuna'nın iki kıyısına sahiptiler. Macaristan'ın diğer bölgeleri serbestti.

Bu tarihte, gözümüz önünden geçen bütün ulusların en talihsizi Macarlar olmuştur. Ahalisi azalan, Katolik ve Protestan arabozucuları ve partizanlar tarafından bölük pörçük edilen ülkeleri, aynı zamanda Türk ve Alman ordularının işgali altındaydı. Bütün bu felâketlere ilk önce Prens Ragoteski sebep olmuştu. Babıâli'ye borçlu olduğu haracı ödememekle Osmanlı silahlarını üzerine çekti, İmparator Leopold, Türklere karşı Montekukuli'yi gönderdi. Fransa Kralı da tabii düşmanı olmasına rağmen, bu imparatora altı bin asker verdi (1664). Bu birlikler meşhur Sen-Gotar savaşında Türkleri yenmişse de yapılan barış yine de onlara yaradı: Budin, Nöhausel ve Transilvanya onlara kaldı.

Türklerden kurtulan Macarlar, Leopold'a karşı özgürlüklerini savunmaya kalkıştılar fakat bu adam, kendi taht ve tacından başka bir hak tanımak istemiyordu. Yeni karışıklıklar patlak verdi. Genç Emerik Tekeli, Viyana Sarayı tarafından kanları döktürülen akran ve akrabasının öcünü almak üzere, Leopold'un egemenliği altında bulunan Macarları ayaklandırdı. IV. Mehmet'in himayesine sığınarak, Kuzey Macaristan'ın krallığını elde etti.

O tarihte Osmanlı Devleti, Hristiyan prenslere dört taç vermiş oluyordu. Kuzey Macaristan, Transilvanya, Eflak, Boğdan.

Viyana'da cellatlar eliyle döktürülen Tekeli partisine bağlı asilzadelerin kanı, Leopold'a çok pahalıya mal olabilirdi. Az daha Viyana ve Avusturya elinden gidiyordu. Tekeli'nin öcünü almak bahanesiyle, IV. Mehmet sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya, Almanya üzerine yürüme emrini verdi.

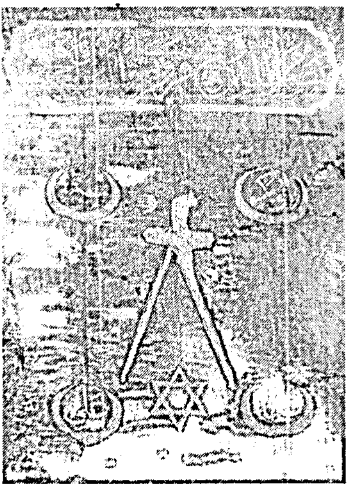
Padişah, Edirne'ye giderek ordusunu orada topladı. O zamana kadar Türklerin seferber ettikleri en büyük ordu bu olmuştur: Yüz elli bin asker. Kırım Tatarlarının sayısı otuz bindi. Gönüllüler, topçular, levazımcı, işçi ve hizmetçilerle bu ordu üç yüz bini buluyordu. Bu kalabalığa yemek yetiştirmek için Macaristan'ın bütün mevcudu tüketildi.

Kara Mustafa'nın yürüyüşüne hiçbir engel çıkmıyordu. Viyana kapılarına kadar ilerledi (16 Temmuz 1683) ve şehri hemen kuşattı.

Viyana Kuşatması, gelecek nesillerin dikkatle üzerinde durmaları gereken bir konudur. Bu kent, Avusturya hanedanından birbiri ardı sıra gelen on imparatorun hükümdarlığı altında bir nevi Avrupa kalesi hâline gelmişti. O düştükten sonra ta Ren Nehri'ne kadar Türk gücünün karşısına çıkabilecek bir tek mevzi bulunamazdı.

Viyana ve dolaylarının iki yüz bine yakın nüfusu vardı. Bunun üçte ikisi savunmasız banliyölerde oturuyordu. Kara Mustafa, Tuna'nın sağ kıyısını tutmuştu. Tekeli ve yandaşları karşı yakadan yürüyorlardı. Macaristan tamamen kaybedilmiş, Viyana her yönden abluka altına alınmıştı. Viyana valisi Staremberg Kontunun elinde, kadro olarak on altı bin kişilik bir garnizon vardı ama bu garnizonun gerçek mevcudu sekiz bini aşmazdı. Şehirde kalan erkekler silah altına alındı. Üniversite silahlandırıldı. Profesörler, okullular nöbetçilik ettiler. Bir vücut doktoru onlara çavuşluk ediyordu. İmparator Leopold'un 7 Temmuz günü bütün ailesiyle birlikte Viyana'dan Linz'e kaçışı korkuları arttırdı. Ahali palas pandıras göçüyordu. Her tarafta muhacirler, atlar, eşya yüklü arabalar görülüyordu. Sona kalanlar Tatarların ellerine düştüler. Kral ailesi Linz'te de kendini emniyette göremeyerek Passau'ya taşınınca, Viyana'da büyük bir panik koptu. Varoşları ve yazlık yerleri ateşe vermek, mevzileri sağlamlaştırmak, erzak ve cephaneyi bir araya toplamak gibi telaşlar baş gösterdi. Az sonra, Sen-Ulrik dolayında, hendeğin dış yönündeki duvarın yamacında gedik açıldı bile!

Viyana artık uzun zaman dayanamazdı ve İstanbul'dan daha kolay Türk eline düşerdi, eğer karşısında II. Mehmet olsaydı!

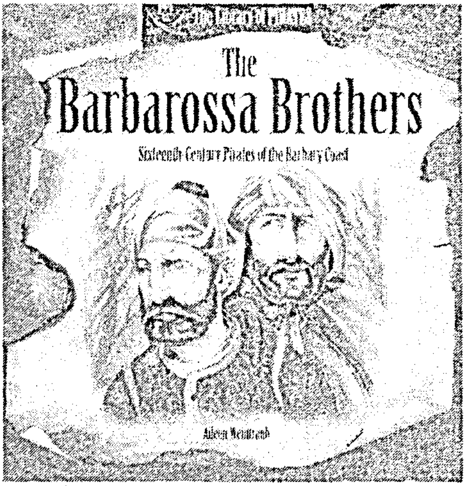
Kara Mustafa'nın Hristiyanları kabaca hiçe sayması, uyuşukluğu, gevşekliği, Viyana Seferini ağırlaştırdı. Kuşatılan şehir kadar geniş Türk ordugahında, felaketin öncüsü olan aşırı lüks hüküm sürüyordu: Banyolar, bahçeler ve çeşmeler!

Türk tarih dergilerine bakılırsa, bu sadrazam Viyana ve Macaristan'da, sultana bağlı olmayan bir devlet kurmayı tasarlıyormuş. Alman krallarının hükümet merkezinde pek zengin hazineler bulacağını hayal etmiş. Çünkü, İstanbul'dan ta Asya'nın en ücra sınırlarına kadar, ülke başkanlarının savaş zamanında kullanılmak üzere servet biriktirmeleri adettir. Onlarda, olağanüstü vergiler salmak, makamlar satmak, emlak ve arazi üzerine ömür boyunca gelir sağlamak gibi şeyler yoktu: Halk kredisi denilen vergi, hükümdar adına açılmış banka düzenbazlıkları, onlarca bilinmezdi. Onlar, altın, gümüş ve değerli taşlar toplamaktan başka bir şey bilmezlerdi. Kirus zamanından beri bu böyle giderdi. Kara Mustafa, Alman kralının da öylece yaptığını sanıyordu. Ve bu fikre saplanarak, şehri fazla zorlamıyordu.

Viyana hücumla alınırsa yağmaya uğrar, ve o hayali hazineler eline geçemez kaygısındaydı. Büyük gedikler açıldığı hâlde, kentin dayanma gücü kalmadığı halde, genel saldırı emrini bir türlü vermiyordu.

Nihayet, Jan Sobieski Tuna'yı geçince, öte taraftan da Alman birlikleri yetişince, Viyana'nın birkaç fersah kuzeyinde, Kalemberg Dağı'nın tepesinden Viyanalılara işaretler veril-

di. Kara Mustafa'nın ihmal ettiği bu tepeden inen Alman ve Polonyalı kuvvetler, dağın eteklerine anfi tiyatro şeklinde yayıldılar. Bu ordunun mevcudu altmış dört bindi. Sadrazamın ordusu bunun, iki mislinden fazlaydı; bu savaş bir daha gösterdi ki, ufak sayı büyüğü yenebilir. Belki de bunun nedeni, büyük ordularda karışıklığın, küçüklerde ise düzenin çok olmasıdır.

12 Eylül 1683 günü yapılan savaşta, akşama doğru Viyana kurtuldu. Pek az ölümle kesin sonuç alınan bir gündü o gün. Hristiyanlar iki yüzden fazla ölü vermediler. Türklerin kaybı ancak bindir. Gece vakti vezirin karargahında panik başladı. Kara Mustafa, bütün ordusu ile birlikte acele bir ricata koyuldu. Çok uzun süren bir durgunluktan sonra bu şaşkınlık o kadar tuhaf oldu ki; Türkler, çadırlarını, bagajlarını ve hatta 'sancak-ı şeriflerini' bırakıp kaçtılar. O gün sadrazamı kovalamamak Hristiyanların en büyük yanlışı olmuştur.

Polonya Kralı 'sancak-ı şerifi' papaya gönderdi. Almanlarla Polonyalılar Türklerden kalan eşya ile zengin oldular. Jan Sobieski, bir Fransız kadını olan eşine yolladığı mektupta, Kara Mustafa'nın onu mirasçısı yaptığını, vezirin otağında birkaç milyon Dukalık mal bulunduğunu yazdı. O mektuptaki şu sözleri herkes bilir:

"Savaştan ganimetsiz dönen Tatarlara karıları: "Sen adam değilsin; çünkü boş elle geldin, dermiş. Ben sizden bu sözleri işitmeyeceğim."

Pek kolay kazanılan bu zaferden az sonra, beklenmedik bir olay yüzünden, Sobieski'nin şanının da, saadetinin de suya düşmesine ramak kalmıştı: Macarları itaate mecbur etmek üzere, Strigonia şehrine yürümek gerekiyordu. Oraya varmak için Barkam'dan geçmek lazımdı. Orada ise, oldukça zorlu bir Türk garnizonu vardı. Polonya Kralı, jandarmalarıyla birlikte o tarafa doğru ilerleyince, Türkler üzerlerine çullanarak iki bin Polonyalı öldürdüler. Viyana'nın kurtarıcısı kaçmaya koyuldu ve arkasından koşup yetişen bir Türk tarafından yakalanmışken, mantosunu bırakmakla sıyrılıp kurtulabildi.

IV. Mehmet'in devri, birbiri arkasından sökün eden başarısızlık ve bozgunlarla geçmiştir. Macaristan, 150 yıl süren işgalden sonra geri alındı. Girit'i kaybetmiş olan Morosini, bu adadan daha önemli olan Peloponezya'yı baştan başa zaptetti. Bu savaşlarda Venedik ordusunun bombaları, Türklerin korumuş oldukları tarihsel anıtları yıktı. Bunlar arasında Atina'nın meşhur Akropolis'i de hasara uğradı.

Bu kadar aksiliği sultanın kaygısızlığından bilen yeniçeriler, onu tahttan indirmeye karar verdiler. İstanbul kaymakamı, Ayasofya imamı, sancak-ı şerif muhafızı ve Köprülü Mustafa, huzura çıkıp, ulusun isteği üzerine saltanatı terk etmesini padişaha bildirdiler. IV. Mehmet şu cevabı verdi:

"Allah'ın dediği olsun. Milletin sesiyle beliren Tanrı buyruğunu, gidin kardeşime bildirin."

RUSLAR

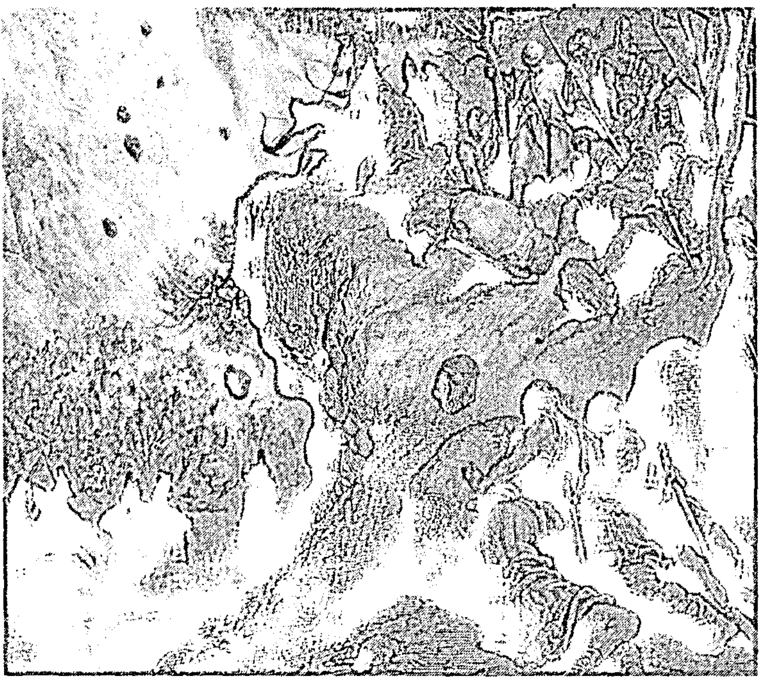
AZAK SAVAŞI

Artık Türkiye'nin talihi ters dönmeye başlamıştı. Venedik, yavaş yavaş kalkınıyordu. Kandya'yı kaybetmiş olan Morosini, Peloponezyayı almış, Alman Kralı Leopold, Macaristan'da bazı başarılar sağlamış, Polonyalılar da hiç olmazsa Kırım Tatarlarının akınlarını durdurmayı başarmışlardı.

Çar Petro, bu durumdan faydalanmak için askerlerine manevralar yaptırıyor, günün birinde Karadeniz egemenliğini ele geçirmek fırsatını kolluyordu. General Shein adında, Prusyalı bir kumandanın emrine verdiği beş bin kişilik orduyu, bir bölük Kazak ve birkaç top ile Azak tarafına yolladı. Kendi de kumandayı ele almadan önce, uzun süre staj görmek amacıyla bu orduya gönüllü olarak katıldı. Nehrin sağ ve sol kıyılarında, Türkler tarafından yaptırılmış olan iki kale giderayak hücumla alındı (1695).

Fakat hedefe ulaşmak hayli zor olacaktı; Azak Kalesi'ni savunan Türk garnizonu oldukça kuvvetliydi. Venedik'te yaptırılan uzun kayıklarla Hollandalıların inşa ettikleri ufak çapta iki gemi, Azak körfezine yaklaşamıyordu. Her başlangıç engellere çarpar. Ruslar henüz doğru dürüst bir kuşatma yapmamışlardı. Bu deneme iyi sonuç vermedi.

Topçu kuvvetini General Shein'in emrinde Jakop adlı bir Alman subayı yönetiyordu. Çünkü o tarihte Rus ordusunun topçuları, mühendisleri ve hatta kılavuzları hep yabancılardı. Prusyalı general, Jakob'u batok cezasına çarptırdı. Bu ceza şöyledir: Suçlu çırılçıplak yüzüstü yatırılır ve yargıç 'yeter' deyinceye kadar iki cellat onu sopalarla döver. Askerlerinden böylesine dayak yiyen albaylar, üstelik onlara te-

şekkür etmeye mecbur tutulurlar; çünkü doğu geleneklerince suçlular ceza gördükten sonra yargıçlarının elini öperler.

O zamanlar disiplinin ancak böyle terörlerle sağlanacağına inanılırdı. Ruslar, isyancı karakterlerine rağmen, bu usule boyun eğerler, böyle cezalardan sonra kuzu gibi olurlardı.

Fakat Alman subayı aynı fikirde değildi; intikam almak istiyordu. Topu çiviledi, Azak'a atladı, Müslüman oldu ve kaleyi başarı ile savundu.

Bu olay bize gösteriyor ki; insanca davranış, eski gaddarlıklara tercih olunur. Kişiyi görevine bağlamak için ona gü-zel bir terbiye vermekle şeref duygusunu geliştirmek yeter. Kızıl şiddet o vakitler, aşağı halk için zorunluydu. Ölüm cezaları verilirken ihtişamlı merasimler yapılırdı. Bununla beraber cinayetler azalmadı. Bu ceza yerine suçlular madenlerde ve bayındırlık işlerinde kullanılsa, hiç ol-

mazsa memlekete faydası olur. Hem de çoğu haylaz olan bu kötü adam- lar, ölümden ziyade, bitmez tükenmez angaryalarda çalışmaktan yılarlar.

Azak Kalesi'ne dönelim. Orasını kuşatmaya gelen Jakob, şimdi oranın koruyucusu olduğundan, yapılan saldırılar boşa gitti. Ağır kayıplardan sonra kuşatmadan vazgeçildi.

Fakat her başlanan işte dayanmak, Çar Petro'nun asıl karakteriydi. 1696 yılının baharında, Azak'a daha güçlü bir ordu gönderdi. Bu savaşta onu en çok sevindiren olay, yeni yaptırdığı küçücük filosunun başarısı olmuştur. Bu filo, İstanbul'dan gelen Türk kayıklarından birkaçını batırdı, bir kaçını da esir aldı. Kuşatma derli toplu siperlerle tamamlandı ve sonunda 28 Temmuz'da Türkler ciddi bir dayatma göstermeden silahlarını bıraktılar. Jakob'u da Ruslara teslim ettiler.

Türkleri ve Tatarları yenen Çar, ulusunu çalışmaya olduğu kadar gösterişli olmaya da alıştırmak istiyordu. Moskova'da pırıl pırıl bir donanma düzenlendi, zafer takları diktirdi ve ordusuna büyük gösterişli bir geçit resmi yaptırdı. Bu törende, Türkleri Venedik kayıklarıyla yenen askerler en önde, ayrı bir bölük halinde yürüyorlardı. Savaşın ileri gelen general ve subayları Petronun önünde yer almışlardı. Çar, orduda henüz bir yeri olmadığını söyleyerek arkada kalmıştı; bununla asilzadelere anlatmak istiyordu ki, askeri aşamalarla onurlanmak için onları çalışarak kazanmak gerekir.

Bu gösteri bir parça eski Romalıların törenlerini andırıyordu. Benzeyiş noktası da yenilgiye uğrayan askerleri Roma'da halkın önünden geçirmek ve bazılarını da öldürmekti. Bu savaşta Alman esirler, ordunun ardı sıra yürüyorlardı. En arkada, bir araba, arabanın içinde de bir dar ağacı ve Jakob görünüyordu. Törenin sonunda bu adam tekerlek işkencesine konuldu ve sonra da asıldı.

BÜYÜK PETRO

PRUT SAVAŞI

XII. (DEMİRBAŞ) ŞARL'IN TÜRKİYE'DE MİSAFİRLİĞİ

Osmanlı padişahları içinde, devlet mekanizmasını ve yasalarını kendi dileğince işleten yalnız Fatih, Yavuz ve Kanuni olmuştur. Diğerlerinin hemen hemen hepsi, millet iradesine boyun eğdiler.

1703 yılında, II. Mustafa, çok güvendiği ordusunun kendi aleyhine düzenlediği devrim sonucunda merasimle tahttan indirilerek, saray hapishanesine götürüldü. Kardeşi III. Ahmet, aynı koğuştan alınarak tahta çıkarıldı. Bütün bunlar bir damla kan dökülmeden olup bitti.

Yeni padişaha saltanatı bağışlayan bu devrime katılmış olan bakanlarla, yeniçeri general ve subayların gördükleri mükafat, birbiri arkasından yok edilmek oldu. Çünkü sultanın içinde, aynı adamların bunu günün birinde tekrar edebilecekleri kuşkusu vardı.

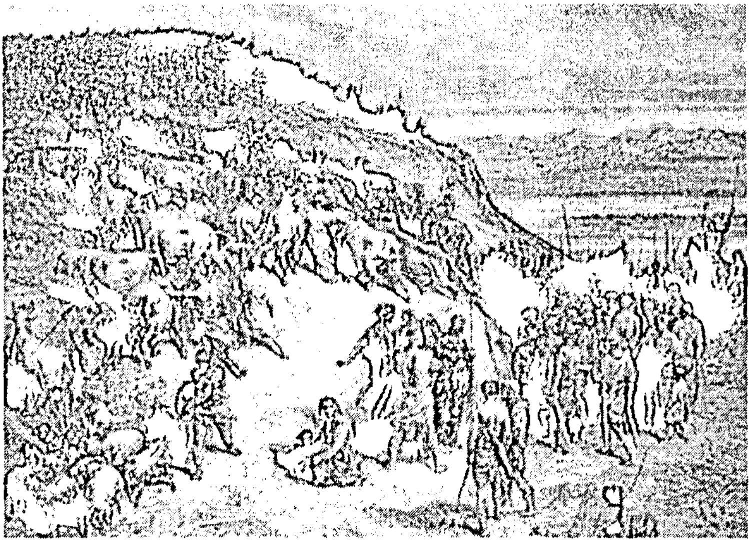
Bu işten sonra III. Ahmet, bütün çabalarını devlet hazinesi için para biriktirmeye yöneltti. Ayarı düşük para döktürmek, yeni vergiler çıkarmak ataklığını gösteren ilk padişah odur. Fakat bir ayaklanmaya yol açmamak için, bu iki girişimden çabuk caydı. Çünkü padişahın açgözlülüğü ve kıyıcılığı ancak saraydaki adamlara karşıdır. Bu çevre dışındaki Müslümanlar, can, mal ve hürriyetleri için hiç tasalanmadan tam bir güvenlik içinde rahat rahat yaşarlar.

Türkiye'deki misafirliğinde yeniçeriler tarafından 'Demirbaş' diye anılan İsveç Kralı XII. Şarl, bütün Avrupa'ya hakim olacak güçte bir adamdı. Büyük İskender kadar genç, ondan daha dövüşken, daha çevik ve atılgan, sağlık olarak daha

sağlam, yorulmak bilmez bir kahramandı o. Sabahın dördünde kalkar, tek başına giyinir, günde üç defa ata biner, hiç şarap içmez, her gün askerlerine talim yaptırır ve Avrupa'yı titretmekten başka bir zevk aramazdı. İran ve Türk imparatorluklarını yere serebilecek ve sonra da İtalya'yı avucu içine alabilecek tek adam varsa, onun XII. Şarl olduğu şüphe götürmez. Fakat başarıldığı zaman tanrılaşan bu gibi projeler, talih yaver olmayınca gülünçleşir.

Şarl Almanya'da kazandığı zaferler sayesinde, bütün isteklerini dikte edebilecek duruma geldikten sonra Büyük Petro'yu tahtından indirmekle Avrupa'da hakem rolü oynamak hevesine kapılmıştı. 1707 Eylül'ünde, altın ve gümüş işlemeli zırhlı elbiseler giyinmiş kırk üç bin askerin başında,

Ukrayna'ya dalıverdi. Ayrıca, Polonya'da yirmi bin, Finlandiya'da on beş bin er emirlerine hazırdı. İsveç'ten de yeni yeni bölükler gönderiliyordu. Bütün bu kuvvetlerle Çar'ın hakkından gelebileceğine şüphe yoktu.

Başarılı ilerlemeleri ortasında, İsveç Kralı bir Türk elçisinin ziyaretini kabul etti. Elçi, Kont Piper'in karargahında karşılandı. Görkemli törenlere hep bu vekil bakardı. Giyimine, yemek, yatak ve kişisel bakımına en küçük subayından daha az önem veren Kral: "Benim sarayım Piper'in karargahıdır." derdi. Türk elçisi, Kalmuks'ta tutulup Türkiye'de satılmış olan yüz İsveçli esiri majesteye takdim etti. Sultan III. Ahmet bunları satın almış ve çok değerli bir hediye olacağı düşüncesiyle Şarl'a göndermişti. Moskofların düşmanı olan padişah, bu jest ile İsveç'in dostluğunu kazanarak kendi durumunu pekiştirmeyi amaçlıyordu.

Böylece XII. Şarl'ın krallığını kısa zamanda Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya ve Türkiye tanımış oluyordu.

Türk elçisi ile görüşmesi biter bitmez, İsveç kralı savaş alanına koştu. Küçücük Pultava şehri erzakla doluydu ve

Şarl'a güzel bir karargâh olabilirdi. Orada kuzeyden Tatarlar geçidini tutarak Moskova'ya inmek mümkünse de bu yol-dan ilerlemek kolay değildi. Rus imparatoru orayı hemen geçilmez bir hâle sokmuştu. Fakat Şarl'a imkansız görünen şey yoktu. Pultava'yı aldıktan sonra Moskova yolunu tutabi-leceğine inanıyordu. 1709 Mayıs başında bu şehri kuşattı.

Çar, düşmanını oralarda bekliyordu. Kolordularını gerektiğinde birleşip, topyekün saldırganlar üzerine yüklenecek durumda mevzilendirmişti. Altmış bin kişilik ordusunun hiç noksanı yoktu. Ağır top, sahra topu, türlü silah ve cephane, erzak ve ilâca kadar her şey yeterli miktarda vardı. Pultava'nın sarıldığını haber alınca, bütün kuvvetlerine birden saldırı emrini verdi. 3 Temmuz'da genel savaş başladı. Petro, kendi ordusunda alay kumandanı görevindeydi. General Bauer sağı, Mençikof solu, Şeremetof merkezi tutuyordu. Çarpışmalar iki saat sürdü. Şarl ayağından yaralı olduğu halde, muhafızlarının taşıdığı bir sedye üzerinde, elinde tabancasıyla saftan safa uçuyordu. Bir obüs parçası muhafızlarından birini öldürdü, sedyeyi parçaladı. Kralı mızraklar üzerinde taşımak zorunda kalındı. Petro'nun elbiselerine ve şapkasına birkaç şarapnel isabet etti. Bütün çarpışmalar boyunca bu iki prens, ateş hattından dışarı çıkmadılar.

Nihayet İsveç safları bozuldu. Şarl, o kadar aşağı gördüğü adamın önünde kaçmaya mecbur kaldı. Savaşırken ata binemeyen bu yiğit, şimdi kaçmak için binebiliyordu. Zorda kalınca kendinde bir parça kuvvet bulmuştu. Dayanılmaz ağrılar çekerek atını dört nala sürerken, bu ağrılar, çaresiz yenilgiye uğramanın acısı ile de birleşerek, onu kasıp kavuruyordu (12 Temmuz 1709). Borysthen'in karşı yakasına vardığı zaman, Prens Mençikof on bin süvarisi ve topçu kuvvetleriyle yüksek tepelerde göründü. Aralarında bir mareşal, birkaç general ve kabine üyeleri olmak üzere, on sekiz bin yedi yüz kırk altı İsveçli, bu on bin Rus'a esir düştü.

Esirler küme küme Rus imparatorunun önünden geçiril-dikçe, o bütün benliğini saran sevincini gizleme-ye gerek görmeksizin: "Şarl kardeşim nerede? Şarl kardeşim nerede?" diye sorup duruyordu.

Moskova'da elçilik yapmış bir kişinin hatıra defterinden öğrendiğimize göre, Şarl'ın Türklere sığınmak niyetinde olduğunu haber alan Çar, ona acele bir mesaj göndererek, böyle ümitsiz bir karara saplanmamasını, bütün Hristiyan prenslerinin doğal düşmanına başvurmaktansa, kendisine teslim olmasını istemiş; ona esir muamelesi yapmayacağına, aralarındaki anlaşmazlıkları insaflı bir barışla ortadan kaldı-racağına şeref sözü vermiş. Fakat bu mektubu taşıyan Tatar Bug ırmağına varmadan, İsveçli kral, Türk sınırını geçmişti.

Bug'un diğer tarafında Akçaköy adlı ufak bir Türk kasabası vardır. Orada oturanlar, dil ve kıyafetlerinden kim oldukları anlaşılmayan birtakım insanların yaklaştıklarını görünce, onlara, Vali Mehmet Paşa'nın izni olmadan yol veremeyeceklerini bildirdiler. Kral valiye bir kurye göndererek, ırmağı aşmak iznini istedi. Fakat yanlış bir davranışın, çok defa darağacına götürdüğü bir ülkede böyle bir sorumluluğu üstüne almaya cesaret edemeyen vali, Bender seraskerine (savunma bakanı) danıştı. İznin gelmesi beklenirken, İsveç ordusunu esir almış olan Ruslar, krallarını da almak üzere yetişiyorlardı. Bu tehlikeli durum karşısında, İsveçliler, güzellikle hareketi bırakarak ırmağı zorla geçtiler. Tam

o sırada seraskerin de izni gelmişti.

Mehmet Paşa, bu gecikmelerden dolayı kraldan özür diledi, ve Zatı Şahaneye (Padişaha) şikayette bulunmamasını yalvardı. Şarl bu ricayı kabul etmekle beraber, paşayı kendi adamıymış gibi azarladı.

Serasker, krala hoşgeldine gitmek, onu Bender'e kadar şan ve şerefle getirtmek ve yolda onun her türlü rahatını sağlamak üzere bir ağa vasıtasıyla acele, güzel bir otağ, bagajlar, çeşitli levazım, arabalar ve yaverlei (emir subayları) gönderdi.

Çünkü Türk gelenekleri öyledir; elçilerin yol masraflarının tümünü ödemekle kalmayıp, kendilerine sığınan devlet başkanlarının da o ülkede kaldıkları süre içinde ihtiyaçları olan her şeyi büyük bir cömertlikle ikram ederler.

Rus Çarına Büyük Petro denilmesine sebep, öncekilerden hiçbirinin aklına gelmemiş olan çok önemli işlere başarıyla girişmiş olmasıdır. Ondan önce Ruslar, ancak ihtiyacın öğrettiği bayağı sanatlarla yetinirlerdi. Alışkanlık, insanlar üzerinde öyle etkilidir ki, bilmedikleri şeylere kolayca ısınmazlar; yetenek ve zeka pek zor gelişmekle kalmayıp, engeller karşısında çabucak sönüverir. Bütün ulusların binlerce yüzyıl kaba saba kalışları, başlarına Çar Petro gibi adamların gerekli vakitte yetişmemesi yüzünden olsa gerek.

Timurlenk devrinde Rusya, Kazan Tatarlarının çizmesi altında, üstünkörü Hristiyanlaşmış vahşi bir ülkeydi. Moskova dükü her yıl Tatarlara para, av derileri ve büyük baş evcil hayvanları haraç olarak verirdi. Bu haracı kendi ayağıyla Tatar elçisine getirir, onun önünde yerlere kapanır ve ona, içmek üzere bir kupa süt uzatırdı. Eğer, Tatar atının yelesine birkaç damla süt dökülecek olursa, Rus Dükü onu yalamaya mecbur olurdu.

Rusların bütün varlıkları soygunla, yağmayla edindikleri küçük bir miktar para ve erzaktan ibaretti ki; onu da çok defa Tatarlara kaptırırlardı.

Bu yüzden, dar bir geçime yetecek kadar maldan başka

bir şey göremezlerdi.

Örf ve adetlerine gelince, hayvanlardan farksızdılar. Kendilerini Ortodoks kilisesine bağlı sayarlardı ama bu kilisenin niteliği hakkında olgun bir fikirleri yoktu. Ölüm vakalarında, papazlar ölünün avucuna Aya Petro veya Aya Nikola adresine yazılı bir tezkere sıkıştırır ve cesedi öylece gömerlerdi.

Rusların en büyük dinsel törenleri de buydu işte. Moskova' nın dışında ise; biraz kuzeyde, bütün köylüler puta taparlardı.

1695'e doğru Moskova'da, Danimarka elçiliğinde, Le Fort adında isviçreli bir genç bulunuyordu. Bu genç, birkaç ayda Rusça'yı öğrenmişti ve hemen hemen bütün Avrupa dillerini konuşurdu. O zaman on dokuz yaşında olan Petro, bu genci tanıdı, beğendi, hizmetine aldı ve çok geçmeden onunla ahbap oldu. Le Fort, çara, bu geniş ülkede yüzyıllardan beri talihsizce sürüp giden tutuma hiç benzemeyen bambaşka bir yaşayış ve yönetim tarzının varlığını anlattı. Bu İsviçreli olmasaydı, belki Rusya hâlâ yerinde sayacaktı.

Vatan ve taht geleneklerinden silkinip, bir yabancıyı dinlemeye razı olmak için pek yüksek bir ruha sahip olunmalıdır. Çar, yurdunda reform yapmak gereğini duydu. Fakat etrafından hiçbir yardım göremiyordu. Yurttaşlarını aydınlatmak ve canlandırmak amacıyla memleketinden çıkıp, kutsal alevi yabancı ülkelerde aramaya karar verdi. Dünyanın en büyük imparatorluğunun hakimi, Amsterdam'a yakın küçük bir köyde; iki yıl yaşadı. Bütün Avrupa'ya gemiler yapıp veren bu meşhur köyde sıradan bir işçi gibi balta, çekiç salladı, geometri, coğrafya, tarih okudu.

Boyu uzun, fizyonomisi heybetliydi. Fakat bazı sinirli hâllerinde yüzü çarpılır, çirkinleşirdi. Sözde, kız kardeşi Sophie ona bir zehir içirmiş de ondan sonra böyle olmuş. Asıl zehir, sağlam bünyesine fazla güvenerek rakı ve şarabı aşırı derecede içmesiydi.

Bir orgeneralle nasıl görüşürse, bir esnaf ile de öyle konu-

şurdu. Fakat bu halinde, ne insanlar arasında fark gözetmeyen bir barbar ve ne de herkes tarafından beğenilmek çabasında popüler bir prens havası vardı. Sadece kültürünü arttırmak isteyen bir adamdı o.

Rakibi İsveç Kralı'nın kadınlardan çekindiği kadar kadınları severdi. Ancak, masa âlemlerinin zevkini sevişmekle bir tutardı. Nefis şarapların tadına bakmaktan ziyade, çok içebilmekle övünürdü.

Yasa yapanlarla krallara kızmak yaraşmazmış derler. Bunun aksine, Büyük Petro kadar öfkeli ve katı yüreklisine rastlanmamıştır. Bunu kendisi de itiraf ederdi: Hollandalı bir mahkeme reisine: "Yurdumu reforme ettim ama kendimi edemedim." demişti. Fakat bir kralın böyle bir kusuru, itirafla affedilir gibilerden değildi. Yalnız şu var ki; ona yüklenen kıyımlar, Moskof Sarayı'nın eski geleneklerindendi. Bir çarın, haşmetli eliyle yüksek rütbeli bir subayın veya bir saray kadınının çıplak omuzlarını yüz defa kamçıladığını ya da kılıcını denemek üzere bir caninin kellesini uçurduğunu görmek olağanüstü bir olay sayılmazdı. Bu memleket törenlerinden birkaçını Petro da yapmıştı. Le Fort, bazı defalar onu durdurmayı başardı. Oysa Le Fort, her zaman onun yanında değildi.

Petro'nun Hollanda yolculuğu ve güzel sanatlara karşı sevgisinin artışı, onun bu sert mizacını biraz yumuşatmıştı; çünkü bütün sanatlarda insanı ince ruhlu yapan bir yan vardır.

1698'de Amsterdam'dan Londraya geçti. Orada parasız kaldı. Bazı tüccarlar, Rusya'ya tütün girmesine izin vermesi karşılığında ona yüz bin altın, teklif ettiler. Yurdu için büyük bir yenilikti bu ve din buna karşıydı. Düşmanları olan Türkler içtiği için Rus Kilisesi tütün kullananları afaroz ediyordu. Petro yüz bin altını alarak, kilise adamlarına bile tütün dumanı çektirmeyi üstüne aldı. Fakat tütün kullanma izni çıkınca, Petro'nun Moskova'da bulunmamasını fırsat bilen kimileri Rum, kimileri de Rus soyundan olan bazı keşişler, Al-

lah'ın bu işe çok kızdığını ileri sürerek, Strelitzleri ayaklandırdılar ve bu kutsal kavga uğruna memleket ateşe verildi.

Yeniçeriler kadar gürültücü ve başkaldıran, cesarette düşük ama barbarlıkta onlardan geri kalmayan bu Strelitz-ler, çarların eski milisleriydi. Bunlar hakkında daha aydınlatıcı bir fikir vermek üzere, Petro'nun tahta çıkışı zamanında geçen bir olaya dönelim:

1682 Nisanında, Çar Födor ölüm hastasıydı; tabiatın mağdur bıraktığı, kendinden bir küçük kardeşi İvan'ın devlet yönetemeyeceğini bildiği için, henüz on yaşında olmakla beraber büyük yetenekleri beliren ikinci kardeşi Petro'yu Rusya tahtına aday göstermişti.

Halk içinden bir kadının Çariçeliğe yükselebilmesi; Moskof geleneklerinin kadınlar hesabına elverişli bir yönü olmakla beraber, bu geleneklerin pek acı olan başka bir tarafı da vardı:

Çarların kızları çok nadiren evlenirlerdi. Bunların çoğu manastıra çekilir, orada yaşarlardı.

Ölüm döşeğinde olan Födor'un Sophie adlı bir kız kardeşi vardı. Yüksek fakat çok tehlikeli bir zekaya sahip olan bu prenses, ağabeyinin ömrünün az kaldığını ve kardeşlerinden birinm aciz, diğerinin de henüz çocuk olduğunu düşünerek, devletin başına geçmeyi tasarladı.

Födor gözlerini hayata yumunca, İvan'ın kenarda bırakılması; yerine on yaşında bir prensin tahta çıkarılması, prenses Sophie'nin entrikaları sayesinde, Strelitzler ocağında en kanlı ayaklanmalardan birinin patlak vermesine sebep oldu.

Böylesine bir vahşet ne yeniçerilerde ne de Roma imparatorlarının hassa askerlerinde hiçbir zaman görülmemiştir. Födor'un cenaze töreninden hemen iki gün sonra Strelitzler, elde silah, Kremline koştular. Önce ücretlerini tamam ödememiş olan dokuz albaydan şikayetçi oldular. Bakanlık, albayları kırarak istenilen parayı ödemek zorunda kaldı.

Strelitzler bununla kalmayarak, albayların kendilerine teslim edilmesini istediler ve onları 'batok' cezasına çarptırdılar. Zavallı albaylar, askerlerinden dayağı yedikten sonra, onlara teşekkür etmeye ve birer miktar para vermeye mecbur tutuldular.

Bu yaman milis böylece etrafı yıldırmaya başlarken, Prenses Sophie onları suçtan suça sürüklemek üzere el altından kışkırtıyordu. Amacı, Prens İvan'ı tahta çıkarıp devleti gizlice kendi idaresine almaktı. Önce Streliztlerin maaşlarını artırmak ve onlara ikramiyeler verdirmek vaadinde bulundu; sonra aracılar vasıtasıyla, onları Petro'nun dayıları olan iki Nariskin'lerin aleyhine kurmaya başladı. Söylenene göre bunlardan biri, Jan Nariskin, çar elbisesi giyerek tahta oturmuş ve Prens İvan'ı boğdurmak istemiş ve sözde Daniel Vangad adlı zavallı bir Hollandalı hekim, Çar Födor'u zehirlemiş gibi söylentiler çıkardı. Ve sonunda onlara, memleket ileri gelenlerinden elli kişilik bir liste vererek, bunların hem Strelitzlerin hem de vatanın düşmanları olduklarını ve bundan dolayı yok edilmeleri gerektiğini bildirdi.

Strelitzlerin gözlerini kan bürümüştü. Eşraftan Dolgoriki ve Mateofu pencereden aşağıya, askerlerin mızraklan üstüne fırlattılar. Askerler onları soyduktan sonra meydana sürüklediler ve derhal saraya koştular. Orada Petro'nun amcalarından Atanas Nariskin'i tutup aynı şekilde telef ettiler. Sarayın yakınında bir kilisenin kapısını zorlayarak, orada saklı üç hükümlüyü de soyup bıçakla parça parça ettiler.

Taşkınlıktan hiçbir şey fark edemez olmuşlardı. O sıralarda oradan geçmekte olan, çok sevdikleri Salikof ailesinden genç bir asilzadeyi, ismi listede olmadığı hâlde, Jan Nariskin'e benzeterek öldürdüler. Sonra yanıldıklarını anlayarak, zavallı gencin cesedini gömülmek üzere babasına götürdüler. Biçare baba, şikayet etmek şöyle dursun, oğlunun kanlı cesedini getirdikleri için onlara bahşişler verdi.

Karısı, kızları ve gelini, onun bu zaafını eleştirince, ihtiyar baba: "Bekleyin, intikam sırası gelir elbet!" dedi. Strelit-

zlerden birkaçı bu sözleri işittiler; hemen odaya girdiler, babayı saçlarından çekerek evin önüne getirdiler ve boğdular.

Diğer Sterlitzler, vızır vızır Hollandalı Hekim Vangad'ı arıyorlardı. Onun oğluna rastladılar ve babasının nerede olduğunu sordular; genç adam titreyerek bilmediğini söyleyince hemen boğazlandı. Bir başka Alman hekim gördüler ve: "Sen hekimsin, efendimiz Födor'u zehirleyen sen değilsin ama herhalde başkalarını zehirlemişsindir." diyerek onu da öldürdüler.

Nihayet, aradıkları Hollandalıyı buldular. Dilenci kılığına girmişti. Onu sarayın önüne sürüklediler. Bu iyi adamı seven ve ona güvenen prensesler, onun çok değerli bir hekim olduğunu, ağabeyleri Födor'u çok iyi tedavi ettiğini söyleyerek affını istediler. Strelitzler onun yalnız hekimlik yüzünden değil, aynı zamanda sihirbaz olduğundan ötürü öldürülmesi gerektiğini, evinde kurutulmuş kocaman bir kurbağa ile bir yılan derisi bulunduğunu söylediler.

Sonra, iki günden beri aramakta oldukları genç Nariskin'i mutlaka bulmaları gerektiğini, herhalde sarayda olduğunu, eğer teslim edilmezse sarayı yakacaklarını ilave ettiler. Korku ve dehşete kapılan Nariskin'in kız kardeşi ve diğer prensesler, onun saklandığı yere koştular. Saray piskoposu ona son duasını okudu, eline kerametli sayılan bir Meryem Ana portresini aldı ve bu resmi göstererek, genç adamı Sterlitzlerin karşısına getirdi. Prensesler, gözyaşları dökerek, onun etrafını sardılar, askerler önünde diz çökerek, akrabalarının bağışlanmasını Meryem Ana adına yalvardılar. Fakat askerler onu çekip, Vangad'la birlikte merdivenden aşağıya sürüklediler. Orada mahkeme gibi bir şey kurdular; içlerinden, yazma bilen bir tanesi bir tutanak doldurdu ve hekimle Nariskin, 'kıyma haline getirilmek' cezasına çarpıldılar. Bu ceza Çin'de ve Tataristan'da 'on bin parça işkencesi' adı ile ancak baba katillerine uygulanır. Vangad'la Nariskin böylece kıyıldıktan sonra; baş, ayak ve elleri bir parmaklığın demir uçlarina geçirilerek teşhir

edildi.

Strelitzlerin bir kısmı bu şekilde, prenseslerin gözleri önünde çılgın öfkelerinin öcünü alırlarken diğerleri, kendilerince sevilmeyen veya Prenses Sophie tarafından şüpheli görünen kimler varsa hepsini telef ediyorlardı (Haziran 1682).

Bu tüyler ürpertici katliam sonunda her iki prens, İvan ve Petro, çar ilan edildiler. Ablaları Sophie de 'beraber yönetici' unvanıyla devletin basına geçti, işlenen suçlar meşru gösterildi. Hükümlülerin malları alınarak, katillere mükâfat olarak verildi; katliama kurban gidenlerin adları vatan haini olarak bir anıt taşı üzerine kazıldı. Prenses Sophie, bütün Strelitzlere, fedakarlık ve bağlılıklarından dolayı teşekkür mektupları gönderdi.

Büyük Petro'nun çarlık hayatında ilk gördüğü örnekler işte bunlardı! Şimdi artık Sterlitzlerle keşişlerini iyi tanıyordu; onların günün birinde nelere kalkışabileceklerini tahmin ettiği için gerekli tedbirlerini önceden almıştı.

Savaştan iyi anlayan ve keşişleri sevmeyen General Gordon idaresinde, hemen de tamamı yabancılardan kurulmuş, iyi maaşlı, iyi silahlı ve disiplinli bir ordusu vardı.

Genç Osman'ın da hülyası böyleydi, o da Petro gibi, yeniçerilerini reforme etmek istemişse de onlara karşı bir kuvvet çıkaramadı ve onlar tarafından harcandı.

Çar, ordularını kısa zamanda Batı devletlerinin orduları seviyesine yükseltti. İngiliz ve Hollandalılara gemiler ısmarladı, şehirleri güzelleştirdi, güvenliklerini sağladı; iki bin kilometrelik yollar yaptırdı, türlü fabrikalar kurdurdu. O zamanki Rusya'nın ne derin bir bilgisizlik içinde bocaladığını belirten olay, ilk tesisin bir toplu iğne fabrikası oluşudur. Şimdi Moskova'da zarif kadifeler, altın ve gümüş işlemeli kumaşlar yapılır.

Sözünü geçirmeyi ve istemesini bilen bir tek adamın ne yüksek gücü vardır!

1699 sonunda, artık yılbaşının Eylül'de değil Ocak ayında başlayacağını ilan etti. Dünyanın eylülde yaratıldığını sanan

Ruslar, Allah'ın yaptığını bile Çarın bozabildiğine şaştılar. 17. yüzyılda başlayan bu reform, Petro'nun önderliği altında büyük bir jübile ile kutlandı.

Petro, uyruklarını çoğaltmak için papazların sayısını azaltmayı düşündü. Elli yaşından önce papaz olunmasını yasak etti. Bu karar sayesinde, kendi sağlığında bile Rusya, papazı en az olan ülke sayıldı. Fakat çarın toptan yok etmek istediği bu kötü tohum, onun ölümünden sonra yeniden dal budak saldı; çünkü bütün din adamlarında emsallerinin sayısını artırmaya çabalayan doğal bir düşkünlük ve bütün hükümetlerde de buna taviz vermek yolunda doğal bir tutukluk vardır.

Petro'dan önce, kadınlar erkeklerden ayrı yaşarlardı. Bir genç, alacağı kızı ancak nikah günü kilisede görebilirdi. Evlenme hediyeleri arasında, geline bir demet sopa gönderilirdi. Bununla küçük hanıma, ileride ufacık bir koca terbiyesi görmeye hazırlanması haber verilmiş olurdu. Kocalar karılarını öldürebilirdi; bunun cezası yoktu ama aynı hakkı kocalarına karşı kullanan kadınlar diri diri gömülürdü.

Çar, sopa demetini ve kadınların öldürülmesini kaldırdı. Eşlerin birbirlerine daha uygun olması, dolayısıyla de evlenmede talihsizliklerin azalması için, kadınların erkeklerle bir arada yemelerini ve gençlerin nikahtan önce kızlara takdim edilmelerini gelenek yaptı. Tek sözle sosyeteyi yarattı ve kurdu. Yol yordamdan hiç anlamayan bir ulus için bu kadarı da yeterdi,

Sonradan ara sıra tiyatro oyunları, dram sahneleri gösterilmeye başlandı. Çarın bir kızkardeşi, prenses Natali, Rus dilinde Shakespeare'in piyeslerini andıran bir trajedi düzenledi. Zorbalarla palyaçolar baş rollerdeydi o piyeste. Orkestrayı, öküz sinirleriyle çalınan Rus kemanları teşkil ediyordu. Şimdi Petersburg'ta (Leningrad) Fransız komedyenleri ve İtalyan operaları vardır!

Barbarlığın ardından gösteriş ve hatta beğeni gelmiştir.

Kurucunun el attığı reformlardan en zoru, halkının el-

biselerini kısaltmak ve sakallarını kestirmek oldu. Bu iş çok büyük homurdanmalara yol açtı. Bütün bir millete Almanlar gibi giyinmeyi ve ustura kullanmayı nasıl öğretmeli? Kentin kapılarına terziler ve berberler konuldu. Girenlerin elbiseleri ve sakalları kesilmeye başlandı. Direnenler kırk akçe öderlerdi. Çok geçmeden, paradan olmaktansa sakaldan olmak daha mantıki göründü.

Bu konuda kadınların çara büyük yardımı dokundu. Sakalsız yanakları daha çok seviyorlardı. Sopa yemekten kurtulmayı, erkeklerle bir arada bulunabilmeyi ve nihayet daha temiz yanaklar öpmeyi hep ona borçluydular.

Büyüklü küçüklü reformlar yaparak eğlenirken; bir taraftan da İsveç kralına karşı ölüm kalım savaşına girişmişken, 1704'te üzerinde bir kulübe dahi bulunmayan bataklıklar ortasında Petersburg kentinin ve rıhtımının temellerini attı. Petro, ilk binanın yapımında kendi elleriyle çalıştı. Hiçbir iş ona ağır gelmiyordu. Astragan sınırlarından, Karadeniz ve Hazar kıyılarından Baltık sahiline işçiler getirildi. Çekilen zahmetler ve yoksunluklar yüzünden bu işlerde yüz binden fazla adam telef oldu. Fakat şimdi bir şehir vardır. Arkanjel, Astragan, Azak, Veroniz rıhtımları da vardır. Bunca büyük tesisler kurmaya, Baltık Denizi'nde filolara ve yüz bin kişilik düzenli bir orduya sahip olmaya devletin kaynakları yetmezdi. Şu var ki; işçi ücretleri, hazineden varolan para oranında ödenirdi. Hatırlatmak isterim ki Mısır Firavunları işçilere sadece soğan vererek piramitleri yaptırdılar. Tekrar ediyorum, istemek yeterlidir ama yeter derecede istenmiyor.

Memleketini yarattıktan sonra, eşi olmaya çok yaraşık bulduğu metresiyle evlenip, kendi arzusunu da yerine getirmenin haklı olacağını düşündü. Bu evlenme 1712'de halka ilan edildi. Bu meşhur Katerina, Estonya'da bir köyde doğmuş, çocukken öksüz kalmış, lüteryen bir vekilin evinde sığıntı olarak büyütülmüş, bir askerle evlendirilmiş, iki gün sonra bir parti tarafından alınmış, birkaç generalin yanında

hizmetçilik etmiş ve sonunda bir partacı çırağıyken, general, prens ve imparatorluğun birinci adamı olan Mençikof'un hizmetine geçmiş bir kadındı. Son olarak, Büyük Petro'nun karısı, çarın ölümünden sonra da çariçe oldu ve bu unvanı hakkı ile taşıdı. Kocasının huylarını epey yumuşatmıştı; birçok sırtları kamçıdan, birçok başları da satırdan kurtardı. Kendisini sevdirdi ve saydırdı.

Rus geleneklerinin eski Asya adetlerine pek benzeyen bir yönü de; çarların evlenme tarzıdır. Bir çar evlenmek istediği zaman, ülkede güzellikleriyle tanınmış kızlar saraya çağrılırdı. Sarayın başhanımı onları misafir eder, ayrı ayrı odalarda yatırır, yemekte hepsini bir masada toplardı. Çar, kendini takdim ederek veya etmeyerek onları gözden geçirirdi. Evlenme günü belli olmakla beraber, mavi boncuğun kimde kalacağı bilinmezdi. Nihayet o gün, seçimi kazanan güzele bir gelin elbisesi verilirdi. Diğerleri de hediye olarak birer kat elbise alır ve evlerine dönerlerdi.

Bir Alman baronu Katerina ile evlenemezdi. Fakat Büyük Petro, insanın değerini otuz iki göbek asalette arayanlardan değildi.

Krallar sanırlar ki onların ihsan ettikleri unvanlardan başka asalet yoktur. Oysa gübre taşıyan bir eşekle, kutsal emanetler taşıyan bir eşek arasında ne fark olabilir? İnsanlar arasında farkı yapan terbiyedir ve daha ziyade akıl ve hünerdir.

Katerina yüksek ruhlu ve becerikli bir kadındı. Okuyup yazması olmadığı halde prens Minçikof'un sarayını düzenlemiş ve çok iyi yönetmişti. Büyük bir evi idare edebilen yüce bir devleti de edebilir. Gerçi bu soyut bir lafa benzer ama dağınık olmayan kavrayışlı bir zekaya ve karakter sağlamlığına sahip olduktan sonra, yüz kişiye kumanda edildiği gibi bin kişiye de edilebilir.

Ruslar, Çar Petro'yu dünyanın en büyük adamı olarak görürler; Baltık Denizi'nden Çin sınırlarına kadar o bir kahramandır. Fakat gerek değer, gerek zeka ve karakter bakı-

mından, çevrelerimizde yaşayan bunca yetenekli insanlara oranla yine de öyle midir? Hayır; ancak şu var ki o bir kraldı ve terbiyesiz bir kral. Ama aynı durumda yüz devlet başkanının yapamayacağını yaptı. Eski ve yeni bütün boş inançların üstüne çıkabilen bir kavrayışa sahipti. Ve milyonlarca Rus'un arasında, bir kişinin bambaşka bir zeka ve yetenekte oluşu, o kişinin de çar olması, tarihin ne büyük bir lütfudur. Ruslar, elli yıldan daha kısa bir süre içinde bütün sanatları öğrendiler. Bu durum şimdi onlara normal görünür. Sanki bu sanatlar öteden beri varmış gibi geliyor onlara.

Hâlâ Afrika'nın birçok yerlerinde Çar Petro gibi bir adama ihtiyacı olan ülkeler vardır. Her şey çok geç geldiğine göre, belki yüzlerce yıl sonra oralarda da biri yetişecek.

XII. Şarl, Bender'e vardığı 13 Temmuz 1709 günü III. Ahmet'e bir mesaj gönderdi. Sultanın cevabını ancak Eylül sonuna doğru alabildi. Bu gecikme ile ona, bir Türk hakanıyla, yenilmiş ve kaçkın bir Hristiyan kral arasında, Babıâli'nin gözettiği fark duyurulmak isteniyordu. XII. Şarl, Türkiye'de şerefli muamele gören bir esirden farksızdı. Bununla beraber, Osmanlı ordusunu kendi düşmanlarına karşı saldırtmayı tasarlayıp duruyordu. Polonya'yı tekrar boyunduruğu altına almak ve Rusya'yı çiğnemek sevdasından vazgeçemiyordu. İstanbul'da bir temsilcisi vardı. Fakat geniş projelerinde kendisine çok değerli hizmetlerde bulunan Kont Ponyatovski oldu. Görevli olmaksızın İstanbul'a giden bu adam, kısa zamanda kendisini sarayda sevdirerek, sadrazamları yerlerinden oynatacak kadar saygınlığa sahip oldu.

Valide Sultanla sık sık görüşen bir Yahudi kadını da bu prensese, ballandıra ballandıra İsveç kralının zaferlerini anlatıyordu. Çoğu kadınlar, kendilerini görmeden bile üstün ve yiğit erkeklere karşı gizli bir ilgi duyarlar. Valide Sultan, sarayda açıkça Şarl'ın tarafında olmuş, ondan her bahsedişinde 'aslanım' deyip dururdu. Bazen oğluna:

"Şu çarın kafasını ezmek için aslanıma ne zaman yardım edeceksiniz?" diye soruyordu.

Bender'de umduğundan çok daha uzun süren ikameti süresince Şarl, daima Türk ordusunun imdadına yetişmesini bekleyip durdu. Ponyatovski, Türk kıyafetiyle saraya gire çıka büyük itibar kazanmasını bilmişti. Padişah, kendisine bin Dukalık bir kese sundu. Sadrazam da bir gün:

"Bir elime kılıcımı, diğerine kralınızı alarak onu, iki yüz bin askerin başında Moskova'ya götüreceğim." dedi. Çorlulu Ali Paşa adını taşıyan bu zat, Çorlu'da bir köylünün oğluydu.

Aşağı tabakadan yetişmiş olmak, Türklerce utanılacak bir durum sayılmaz. Onlarda asilzadelik yoktur. Aşamalar ancak görevlere bağlıdır. Makamlar yeteneğe göre verilseydi, bundan mükemmel bir usul olamazdı; fakat vezirler, genel olarak, harem ağalarının veya gözdelerin kayırmalarıdır.

Çorlulu Ali Paşa, az sonra fikrini değiştirdi. Çünkü Şarl, kuru kuruya görüşmelerden başka bir şey yapamazken, Rus Çarı ortaya para döküyordu. Hem de Şarl'ın kesesinden harcıyordu. Pultava'da eline geçirdiği askeri sandıktan epeyce faydalanmıştı. Petro'nun kredisi Babıâli'de öyle yükselmişti ki, Ruslara karşı savaşmak artık ağıza alınmıyordu. Çok geç-

meden, Çorlulu saray entrikalarına kurban edilerek Kırım'a sürüldü. Devlet mühürü Numan Köprülü'ye verildi.

Bu yeni vezir, Avrupalılar içinde kültürü az olanlarca anlaşılması güç, Türk tipinin tam bir örneğiydi: Kanun dışına tek adım atmayan dosdoğru bir adam!

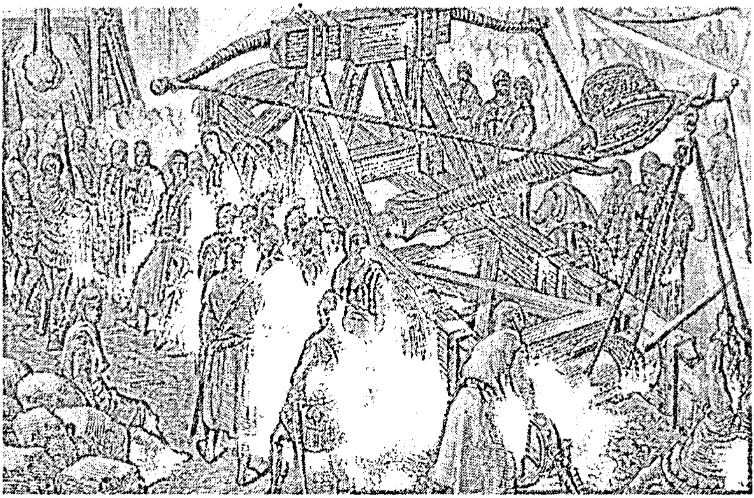
Çok defa, efendisinin arzularına adaleti siper ederdi. Moskoflara savaş açılmasını isteyen sultana:

"Sana karşı hiçbir kusurda bulunmayan çara saldırmana kanun engeldir. Oysa, mülküne sığınmış olan bedbaht İsveç kralına yardım etmek vicdan borcundur." dedi.

XII. Şarl, er geç Türk İmparatorluğu'nu Rusya ile savaşa tutuşturmaktan ümidini kesmiyordu. Öteden beri değersiz ve küçük gördüğü çarı, her fırsatta Türklere korkunç göstermeye çabalıyordu. Saraya gönderdiği adamlar, Rusların Karadeniz'e hakim olmak amacını güttüklerini, Kazakları yere vurduktan sonra Kırım'a saldıracaklar diye kışkırtmaktan geri durmuyordu. Nihayet 1710 yılının temmuzunda arzularını gerçekleştirecek bir ışık belirdi. Numan Köprülü, iki aylık sadrazamlıktan sonra görevden alındı. Söylentilere göre, vezirin sarsılmaz doğruluğu bu düşüşe sebep olmuştur. Yeniçerilerin ücretlerini ödemek için, Çorlulu gasplarla elde ettiği paraları kullanır, devlet hazinesine dokunmazdı. Köprülü, bu ücretleri hazinenin parasıyla ödedi. III. Ahmet, uyruğunun çıkarlarının kendi çıkarından üstün tutulduğundan şikayetle: "Çorlulu, askerlerime ödenecek paraları başka yollardan sağlamasını bilirdi." deyince, sadrazam: "Eğer zatı şahaneyi zorbalıkla zengin etmek hünerine o sahipse; ben böyle bir hünerden yoksun olmaktan kıvanç duyarım." karşılığını verdi.

Sarayda geçen konuşmalar halkın kulağına pek gitmez. Fakat Numan Köprülü'nün gözden düşmesiyle bu öğrenildi. Bu cevap vezirin hayatına mal olabilirdi ama sahici erdem hoşa gitmese dahi, bazen kendini saydırır. Köprülü'nün Eğriboz Adası'na çekilmesine izin verildi.

III. Ahmet, ondan sonra Halep'ten Baltacı Mehmet'i ge-

tirterek sadrazam yaptı. Sarayda odun yaran hademelere baltacı denirdi. Gençliğinde baltacılık etmiş olan ve Türk adetlerine göre bu lakabı yüzü kızarmadan taşıyan Mehmet, o zamanlar Sultan Mustafa'nın sarayında mahpus tuttuğu Ahmet'e bazı küçük hizmetlerde bulunmuştu: Şehzadelerin zevki için, onlara, doğurmak çağını geçirmiş fakat yine de alımlı birkaç kadın bırakırlardı!

Ahmet de tahta çıkınca, vaktiyle çok sevmiş olduğu bir gözdesini Baltacı Mehmet'le evlendirdi. Bu kadın, entrikalarıyla kocasını vezirliğe kadar yükseltti.

Baltacı görevine başladığı zaman, bütün saray erkanını Moskoflara karşı savaş açmaya kararlı buldu. Ömründe hiç bir savaşa katılmamıştı. Fakat kendisinden memnun olmayan İsveçlilerin anlattıklan gibi hiç de budala değildi. Padişahın uzattığı cevherli kılıcı alırken:

"Zatı Şahaneniz iyi biliyorlar ki; balta ile odun yarmak için yetiştirildim, ordulara kumanda etmek üzere kılıç kullanmaya yetişkin değilim. Bütün varlığımla seni tatmin etmeye çalışacağım. Eğer başarısızlığa uğrarsam, beni suçlama- manı yalvardığımı unutma!" demiş.

III. Ahmet nihayet Büyük Petro'ya savaş ilan etti. Bunu İsveç Kralı için yapmadı. Herkesin inanacağı gibi, kendi yararına yaptı. Kırım Tatarları, gittikçe kuvvetlenen komşularından rahatsız oluyorlardı. Babıâli, Rusların Karadeniz'deki gemilerini, Azak Şehrinin tahkimini, Taganrok limanının önem kazanmasını ve daha birçok başarılarını ve bunlar yüzünden aşırı isteklerinin günden güne artmasını çekemiyordu.

İlk iş olarak, Moskof elçisi Tolstoy ve otuz adamı Yedikule'ye gönderildi. Konukseverliğe her yönden saygılı olan Türkler, bu konuda en kutsal dünya haklarını çiğneyip geçerler. Bu kabalıklarına sebep, onlar bize hiçbir zaman elçi göndermedikleri halde, bizlerin daima Türk topraklarında temsilciler bulundurmamızdır. Onlar bu elçilere bir nevi komisyoncu gözüyle bakarlar.

IV. Mehmet zamanında, Girit'i alan meşhur Ahmet Köprülü, bir Fransız elçisinin oğlunu tartaklamış ve hapse artırmıştı. O mağrur XIV. Lui'nin, bu onur kırıcı davranışa karşı tepkisi, sadece o elçinin yerine bir başkasını göndermek olmuştu.

Elçilerine yapılan kötü muameleler nedeniyle en çok hırpalanan kral, Büyük Petro olmuştur. Birkaç yıl içinde, Londra elçisi borç yüzünden hapse atıldı; Polonya delegesi, İsveç kralının bir emri üzerine çark işkencesine konuldu; Babıâli'deki elçisi de aşağılık bir suçlu gibi hapse tıkıldı.

İngiltere Kraliçesi onun gönlünü alıcı sözler söyledi. Polonya elçisine yapılan tüyler ürpertici hakaret, Pultava Savaşı'nda İsveçlilerin kanıyla temizlendi. Fakat insan haklarının Türkler tarafından çiğnenmesini tarih cezasız bıraktı.

Kırım Hanı, kırk bin Tatarla hazır bulunmak emrini aldı: Bu kişiye uyrukları imparator unvanını verirler; gerçekte o, parlak unvana rağmen, Babıâli'nin bir uşağından başka biri değildir. Ancak, Omanlı kanından oluşları ve Aliosman soyu tükendiği takdirde Türk saltanatına aday sayılmaları dolayısıyla padişah bile hanlara karşı çekingen ve saygılı dav-

ranır. Şu farkla ki bunların hiçbir zaman taht üzerinde ihtiyarlamalarına izin verilmez. Eğer Tatarlar, Babıâli'ye handan şikayet ederlerse; bu bahane ile han görevden alınır; yok eğer, Tatarlar onu çok seviyorlarsa, bu daha büyük bir kabahat sayılır ve cezası daha erken verilir. Böylece her biri, er geç makamından sökülerek, Rodos'a sürülür ve ölümünü orada bekler.

Tatarlar, dünyanın en çapulcu milletidir. Fakat aklın alamayacağı şey, misafirciliğin de en çok onlarda oluşudur. Ülkelerinden fersahlarca uzakta bir kervan soymaya veya bir köyü ateşe vermeye koşa koşa giderler; sonra da semtlerinden kim olursa olsun, bir yabancı geçti mi, ondan esirgeyecekleri ikram olmadığı gibi, onu ağırlamak için millet bir birine girer. Ona kim daha iyi hizmet edecek diye ev sahibi, karı ve kızları adeta yarışırlar.

Tatarlar, Osmanlı ordusuna katıldıkları zaman yiyip içmelerine padişah bakar; tek ücretleri savaş ganimetleridir. Onun için, disiplinli çalışmaktan ziyade yağmacılıkta beceriklidirler.

İsveç Kralı'nın hediye ve entrikaları ile elde edilmiş olan han, askeri birliklerin genel toplanma yerinin Bender olmasını sağladı. Böylelikle XII. Şarl'a savaşın kendisi için yapıldığını ispat ederek yaranmaya çalışıyordu. Oysa Baltacı Mehmet'in bu yabancı krala o kadar yüz vermeye gönlü yoktu. Emri değiştirdi ve büyük ordu, her seferde olduğu gibi Edirne'nin geniş yeşil ovalarında toplandı. Asya ve Afrika'dan gelen kuvvetler çoğu kez orada birkaç hafta serinlenir ve dinlenirlerdi. Bu sefer, çarı önlemek için ordulara yalnız üç gün istirahat verildi.

Sadrazam, Tuna'ya ve oradan Besarabya'ya doğru ilerledi; yanında İsveç Kralı'nın adamı Kont Ponyatovski vardı. Prut Nehri üzerinde Yaş kentine yaklaşıldığı sırada, ordusunu göstermek üzere, Kont Ponyatovski aracılığıyla Şarl'ı karargahına çağırttı. Kral, Baltacı'nın ayağına gitmeyi küçüklük saydı. Gururunu çıkarının üstünde tutuyordu. İlk

önce vezirin onu ziyaret etmesini şart koştu. Baltacı bu cevabı alınca, Kırım Hanına: "Şu koca gavurun böyle davranacağı içime doğmuştu." dedi.

Makam sahibi insanları birbirlerine düşüren çalım, İsveç Kralı'nın işlerini pek yoluna koymamıştı. Nitekim, az sonra anlaşıldı ki; Türkler onun için değil, kendi çıkarları için savaşıyorlardı.

Türk ordusu Tuna'yı geçti. Büyük Petro, seksen bin kişilik bir kuvvetin başında Boğdan sınırlarına doğru yol aldı.

Türklerin İstanbul'u fethettikten sonra, Eflak ve Boğdan eyaletleri bir süre yerel prenslerin baskısı altında yönetildi. Sonra, padişah onları Osmanlı mülküne kattı ve oralarda beylikler kurdu. Babıâli tarafından seçilen Hospodar veya Voyvoda adıyla anılan bu beyler, daima Hristiyan Rumlardır. Bu davranışlarıyla Türkler, hoşgörü sahibi olduklarını bir daha ispat ettiler. Oysa bizim cahil ve ukala yazarlarımız, onları zulümle suçlamaktadırlar! Divan, bu beylikleri arttırmaya koyar. En çok haraç ödemeyi teklif eden ve sadrazamı en çok memnun bırakan aday, -bazen Babıâli'nin bir tercümanı- bu makamı elde eder. Eflak ve Boğdan'ın bir tek voyvodaya bırakıldığı pek az görülmüştür. Divan, bu iki beyliği ayırmayı kendi güvenliği bakımından uygun bulur.

O zamanlar Boğdan eyaleti, Yunan soyundan olup, eski Yunanlıların yazı, söz ve silah kullanma hünerlerini benliğinde toplayan Prens Kantemir'in idaresindeydi. Bu adamı Timurlenk sülalesine bağlı gibi gösterirlerdi. Çünkü o devirde böyle bir köken Yunanlılıktan daha elverişliydi.

Bunun ispatı da, Kantemir adında Timur'a benzeyen 'TEMIR' ve Han'a benzeyen 'KAN' sözlerinin bulunuşuna dayanıyordu. Çoğu soyluluklar işte böyle temeller üzerine kurulmuştur!

Hangi soydan olursa olsun, Kantemir bütün ikbalini Türklere borçluydu. Onların emeğiyle yetişmiş ve Boğdan Beyliği'ne atanmıştı. Şimdi savaşı Rusların kazanacağını sezerek, bağımsızlığını elde etmek fırsatının geldiğini sandı ve

efendisine dirsek çevirdi.

Çar, gizli bir anlaşma ile onu ordusuna aldıktan sonra, Haziran 1711'de Prut Nehri'nin kuzey kıyısına vardı. Boğdan beyi Kantemir'den emin olan Petro, halkın başka türlü davranabileceğini düşünememişti. Boğdanlılar Türklerden memnundular; çünkü Türkün zulmü, yalnız kodamanlara karşıdır. Halka sataşan olmaz. Oysa, Moskofların idaresi insanlığa yakışmayacak derecede kabaydı.

Rus yabaniliğinden bir o kadar bıkkın olan Eflâklılar da Türkleri seviyorlardı. Çar'a erzak yetiştirmeye söz vermiş olan müteahhitler, bütün mallarını Baltacı Mehmet Paşa'ya götürdüler.

Umutları kırılan çar, birdenbire ordusunun erzaksız kaldığını gördü. Askerleri sürü sürü kaçıyorlardı. Kısa zamanda bu ordu, açlıktan ölmeye mahkum otuz bin kişiye düştü.

Bu sırada Türkler nehri geçtiler. Moskofları çepeçevre sardılar ve karşılarında kuvvetli bir mevzi kurdular.

İsveçliler, sadrazam Baltacı Mehmet Paşa'nın aptal olduğunu iddia ede dursunlar. Bana çok ayrıntılı ve doğru olarak anlatılan olaylardan sezdiğime göre bu vezir, bilakis pek akıllıca hareket etmiştir. Düşmanın gözü önünde Prut'u geçmek, onu püskürtüp kovalamak, çar ordusu ile bir süvari bölüğünün birleşme yolunu kesmek, bu orduyu çember içine almak, susuz ve yiyeceksiz bırakmak, nehrin karşı yakasından onu top ateşi altına almak, beceriksiz ve öngörüsüz bir adamın harcı olamaz.

Türk ordusunda İsveç Kralı'nın iki subayı vardı: Kont Ponyatovski ve Kont Sparre. Bunlar düşmanla çarpışmayıp, onu açlık ve susuzluktan teslim olmaya veya ölmeye zorlamayı vezire öğütlemişler. Birtakım başka anlatımlara göre de bunun tersini, yani yorgun ve takatsiz düşen bu orduyu kılıçtan geçirmeyi tavsiye etmişler. Birinci fikir daha ihtiyatlı; ikincisi ise XII. Şarl'ın yetiştirdiği generallerin karakterlerine daha uygun görünmektedir.

Denebilir ki; Petro bu savaşta yenilmek için, ne lazımsa

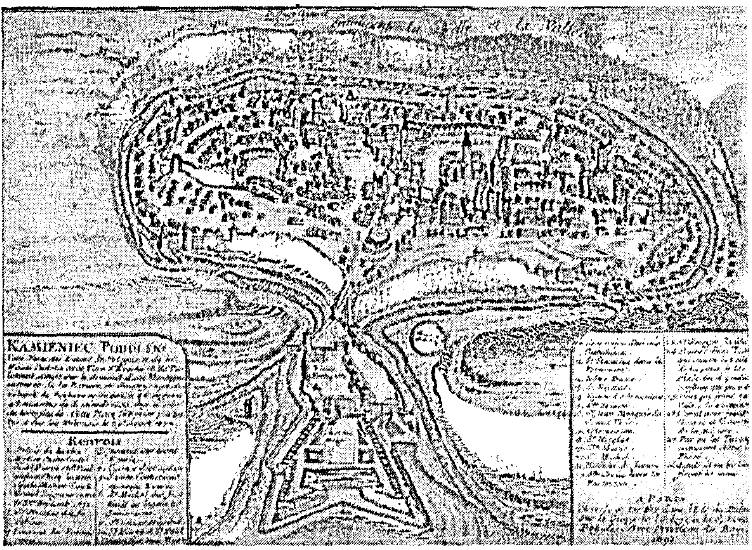
yaptı. Arkasında Prut, önünde yüz elli bin Türk, etrafında durmadan rahatsız eden kırk bin Tatar!

Kont Ponyatovski, Rus ordusunun ümitsiz durumunu gidip Şarl'a müjdeledi. İsveç Kralı, önceden duyduğu bir zevkle, kırk subayını arkasına katıp, doludizgin Moskof İmparatoru ile kozunu paylaşmaya koştu. Büyük kayıplarla Prut'a doğru itilen çarın, istihkâm olarak kullanılacak bir miktar dikenli telle, birkaç yük arabasından başka bir şeyi kalmamıştı. Yeniçeri ve sipahi birliklerinden bazıları, kötü şartlar altında bulunan bu orduya çullandılarsa da saldırıları düzensizdi. Oysa Moskoflar, ümitsizlik içinde ve hem de krallarının gözü önünde bulunmaktan aldıkları büyük enerji ile çarpışıyorlardı. Türkleri iki defa püskürttüler.

Bu ağır dövüşmelerden sonra, iki taraf gece vakti mevzilerine çekildi. Fakat Rus kuvvetleri sarılı kalmıştı. Ne yiyecekleri vardı ne de suları. Prut kıyılarına yakın oldukları halde, nehre yaklaşmak imkansızdı. Karşı tarafta nöbet bekleyen Türk birlikleri, su almaya çabalayan tek tük Moskof askerlerini kurşun yağmuruna tutuyorlardı. Türk topçusu, Rus karargahına durmadan ateş yağdırıyordu. Ricat yolu kesildi. Açlık, susuzluk, düşmanın sayıca üstünlüğü, Moskofların nasıl olsa yenileceğini gösteriyordu. Ertesi gün yeniden savaşa devam etmekle karısını, ordusunu, imparatorluğunu ve bunca emeğin meyvelerini göz göre göre tehlikeye sokacağını düşünen çar, perişan halini kimseye belli etmemek için otağına çekildi, içeri girilmesini yasak etti.

Bütün bu savaşlarda hazır bulunmuş, düşman ateşine herkes gibi göğüs germiş olan bir kadın, Petro'nun eşi Katerina, ancak onunla konuşabilirdi. Yasağa rağmen otağa girdi ve kocasını Türklerle uzlaşmaya razı etti.

Belirsiz tarihlerden beri, doğu hükümdarlarının veya temsilcilerinin huzuruna çıkarken, armağanlar sunmak bir gelenekti. Katerina, bu savaş seyahatine çıkarken yanına lüks eşya almamıştı. Üzerinde bulunan birkaç parça değerli taşla, siyah tilkiden yapılmış iki adet kürkü sadrazama ve

toplayabildiği paraları kâhya Osman Ağa'ya götürmek için, zeki bir subayla iki hademe seçti. Bu subay, Mareşal Semeretof'un bir mesajını Baltacı Mehmet'e verecekti. Çarın hatıra defterinde mesajdan bahsediliyorsa da Katerina'nın Baltacı otağına girişi hakkında hiçbir açıklama yoktur. Yalnız 1723 yılında, Katerina'ya çariçe tacını giydirme töreninde, çarın verdiği şu demeç her şeyi açıklayıcı niteliktedir:

"Çariçe bize bütün tehlikeli anlarımızda, özellikle konumuz Prut Savaşı'nda, ordumuz yirmi iki bin kişiye düştüğü zaman büyük bir fayda sağlamıştır."

Öncelikle, Baltacı Mehmet, hem sadrazam ve hem de galip olmanın verdiği azametle dedi ki: "Çar bana başbakanını göndersin, ne yapacağımı o zaman düşünürüm." Başbakan yardımcısı Şefirof huzura çıktığı zaman, vezir ilk ağızda, çarın bütün ordusu ile kayıtsız şartsız teslim olmasını istedi. Şefirof, bu kadar şeref kırıcı bir şartı kabul etmektense, Moskofların son askerine kadar çarpışarak ölmeyi tercih edeceklerini söyledi. Kahya Osman Ağa da bu konudaki

görüşlerini ilave etti.

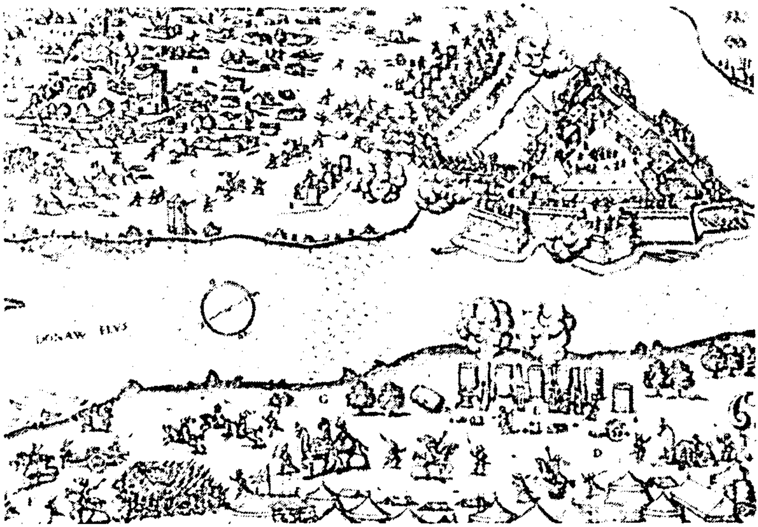
Baltacı Mehmet savaş adamı değildi. Daha bir gün önce, yeniçerilerin püskürtüldüğünü görmüştü. Ümitsizlik içinde can havliyle çarpışan küçük kuvvetlerin çok defa büyükleri yendiğine dair tarihteki sürü sürü örnekler gözü önüne geliyordu. Kâhya Osman Ağa da yeni bir çarpışmanın talihine bel bağlıyarak bu avantajlı durumu kaçırmanın hatalı olacağını belirtti. Bunun üzerine, uzlaşma şartlarını görüşmek için altı saatlik bir ateşkes emri verildi.

Bütün İsveç partisinin muhtıralarında, Baltacı Mehmet Paşa alçak, korkak ve yiyici olarak gösteriliyor. Böyle iftiralar Avrupalı büyüklere de çok atılmıştır; derler ki, Kont Piper, İsveç Kralı'nı Rus Çarı'yla savaşa tutuşturmak için Dük de Mariborough'dan para almış; Fransa başvekili, para karşılığında Seville Anlaşmasını yapmış. Bu gibi suçlamalar ancak elde sağlam kanıtlar olursa yapılabilir. Nasıl olsa er geç ortaya çıkan böyle utanç verici aşağılıklara başvekillerin düşmesi p k nadirdir; çünkü bütün diplomasi dünyası onları izler. Onların doğrulukları itibarlarının temelidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda sadrazamlık oldukça parlak ve heybetli bir makamdır; hele savaş günlerinde ganimetleri sayısızdır. Çarın ordusunda yoksunluk son haddindeyken, Baltacı'nın otağlarında serpilen zenginlikler ise; tahminlerin üstünde bulunurken, vezirin almaktan ziyade vermek duru-munda olduğu besbelli.

Bütün saraylarda, daha doğrusu bütün Şark Divanlarında adet olduğu üzere, bir kadının incelikle sunduğu birkaç parça av derisi ve yüzüğe rüşvet denemez. Vezirin dürüst ve açık davranışı, onu lekelemek amacıyla yapılan suçlayıcı yorumları çürütür.

Moskofların Başvekil Yardımcısı Şafirof, Sadrazamın otağına büyük bir heyetle gitti. Her yapılan şey meydandaydı ve başka türlü olamazdı. Görüşmelerde İsveç Kralı'nın bir subayı tercümanlık etti; Kont Poniatovski de hazır bulunuyordu. Kahya Osman Ağa'nın hediyesi herkesin

önünde tö-renle verildi. İki tarafça karşılıklı armağanlar sunuldu. Her şey doğu geleneklerince yürüdü. Bütün bu olanlar arasında ihanetten eser yoktu.

Vezirin uzlaşmaya yanaşmasına sebep, Boğdan'dan kolordusuyla ilerleyen general Renne'in, güçlü bir Türk garnizonuyla savunulan Braila kentini ve kalesini zaptetmesi olmuştu. Çarın Polonya sınırlarından yola çıkmış bir kolordusu daha vardı. Aynı zamanda, çevrilmiş olan Moskof ordusunun ağlanacak durumundan Baltacı'nın haberi yoktu. Türklerle Ruslar arasında casusluk yapılamaz; kıyafet, din ve dil ayrılıkları buna imkan vermez. Bizlerde olduğu gibi, kaçıp düşman tarafına geçmek de onlarda nedir bilinmez.

Savaştan hoşlanmadığı halde onu pek güzel yönetmiş olan Baltacı, Karadeniz limanlarının anahtarlarını almakla, general Renne'in muzaffer ordusunu Tuna kıyılarından kovmakla, bu savaşın hedeflerine ulaşmış olacağını düşünüyordu. Şarl'ın subaylarıyla Tatar Han'ı bu kararı hiç beğenmediler. Tatarların amacı Rusya ve Polonya sınırlarında yağmacılık yapmak, İsveç Kralı'nın arzusu da çardan öç almak-

tı. Oysa, bir Hristiyan prensinin kişisel hıncı ile Tatarların ganimet sevgisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun general ve sadrazamını hiç de ilgilendirmezdi.

Ateşkes emri yürürlükte olduğu sırada geçen bir olay, Türklerin sandığımızdan fazla sözlerine sadık olduklarını bize öğretti. Çarın hizmetindeki humbaracı alayına bağlı iki İtalyan asilzadesi, atlarına yem aramak üzere mevzilerinden çıkmışken, Tatarlar tarafından yakalanıp bir yeniçeri subayına satılmak istenmiş. Ateşkese aykırı bulduğu bu harekete kızan Türk subayı, Tatarları tutup iki esirle birlikte sadrazamın huzuruna gelirdi. Vezir bu iki asilzadeyi çarın karargahına iade etti ve onları yakalayan Tatar elebaşılarını ipe çektirdi.

Barış şartı olarak da çarın Polonya'daki askerlerini çekmesini, Azak'ın verilmesini, bu limandaki gemilerin yakılmasını, sahillerdeki büyük kalelerin yıktırılmasını ve daha birçok şeyler arasında Prens Kantemir'in teslimini istedi.

Çar, yalnız bu sonuncu isteğe karşı diretti. Şafirof'a yazdığı mesajda: 'Türklere, Kursk'a kadar uzayan topraklarımın hepsini bırakabilirim; çünkü onları bir gün geri alabilmek umudu bende kalır. Fakat haysiyetimi kaybedersem, bir daha bulamam. Tek gerçek varlığımız şerefimizdir. Ondan vazgeçtiğim gün, çarlığa veda etmeliyim." dedi.

Sonunda, Falcıköy'e yakın bir yerde barış imzalandı. Antlaşmaya eklenen bir maddede:

"Demirbaş Şarl ülkesine dönmek isterse; Çarın onu rahatsız etmeyeceği ve bu iki imparator arzu ettikleri ve uzlaştıkları takdirde barış yapabilecekleri" açıklandı.

Bu maddenin yazılış tarzı gösteriyor ki; Baltacı Mehmet, İsveç Kralı'nın tarafçılığını unutamamıştı. Belki de Sadrazamı barış yoluna yönelten bu olmuştur. Çünkü çarın düşmesi, Şarl'ın büyümesi demekti. Oysa, bizi aşağılatanların büyümesini istemeye götüren bir duygunun insan kalbinde yeri yoktur.

Bu şartlar altında, Büyük Petro'nun ordusu, topları, tü-

fekleri, sancakları ve bagajlarıyla birlikte gitmesine müsaade edildi. Türkler ona yiyecek verdiler ve barış imzalandıktan iki saat sonra Moskof kampında her şey bollaştı (1 Ağustos 1711). Bu kötü durumdan kurtulan çar bayraklar çekerek, trampetler çalarak savaş alanından çekildi. Yolda Tatarlar tarafından rahatsız edilmesin diye, yanına da sekiz bin kişilik bir Türk bölüğü verildi.

Zamanında gönlünü alması gereken vezirin ordusunu görmeye gitmeyen XII. Şarl, bütün ümitlerini suya düşüren uzlaşmanın imzalandığı anda yetişip geliverdi. Baltacı onu karşılamaya bile gitmedi. Sadece iki paşa gönderdi, kendisi de otağının ancak birkaç adım ilerisinde onu kabul etti.

Bilindiği gibi bu görüşme çetin ve sinirli bir hava içinde geçti. Çarı esir etmek mümkünken bunu yapmadığını çekiştiren krala Baltacı'nın cevabını, birçok tarihçiler aptallık diye nitelendirdiler:

"Eğer Çarı esir alsaydım, onun devletini kim yönetirdi." demiş.

Bu sözlerde bir kuyruk acısı olduğu besbelli ve hemen ilave ettiği:

"Bütün kralların mülklerinden çıkmaları doğru olmaz!" sözüyle, Bender misafirine haddini bildirmeyi ne kadar arzuladığı anlaşılır.

Şarl, acı bir gülümseme ile karşılık verdi. Bir sedire çökercesine oturdu ve bacağını sadrazama doğru uzatarak, çizmesinin mahmuzu ile onun kaftanını sıyırdı. Sonra acele atına bindi ve içi ümitsizliklerle sızlayarak Bender'e döndü. Baltacı onu bu hareketinden pişman edebilirdi ama hiç farkına varmamış gibi görünmekle insanlıkta ondan daha üstün olduğunu gösterdi.

Poniatovski bir süre daha vezirin yanında kalarak, tatlı dille gönül almaya ve onu çarın yenilgisinden daha geniş ölçüde faydalanmak yoluna götürmeye çabaladı. Fakat namaz vakti gelmişti. Sadrazam tek laf etmeden, abdest almaya ve Allaha dua etmeye gitti.

İsveç Kralı'na keşmekeşli ve parlak hayatı içinde, yazgının her büyüklüğü nasıl darmadağın edebileceğini duyuran olay, Pultava'da bütün ordusunu bir 'pastacı çırağının' yere sermesi, Prut'ta da hem kendisinin hem de çarın yazgısının bir 'baltacı' tarafından tayin edilmiş olmasıdır!

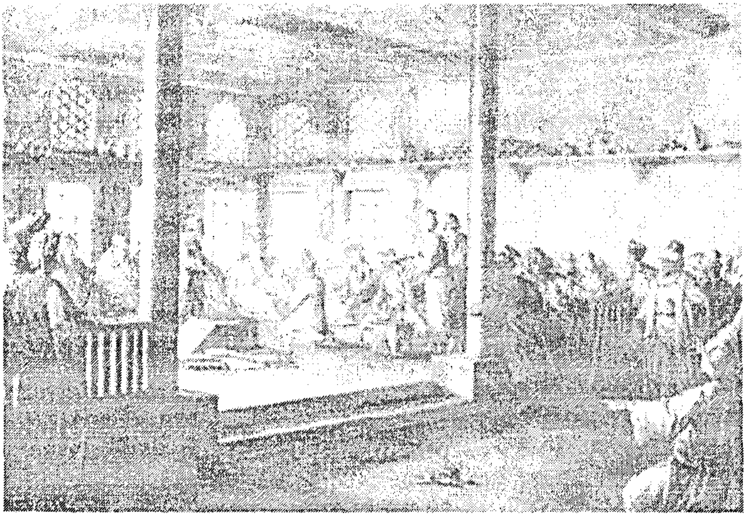
Padişah ve bütün İstanbul, vezirin bu başarısından önce çok sevindiler. Bir haftalık şenlikler yapıldı. Antlaşmayı Babıâli'ye getiren Osman Ağa, büyük mirahurluğa atandı.

İsveç Kralı'na, Türk sarayında entrika çevirmekten başka iş kalmamıştı. Vaktiyle kurallar yapıp düşüren bir kral, alınmak istenmeyen muhtıralarını padişaha sunmak üzere türlü manfetlere başvuruyordu. Baltacı Mehmet'i gözden düşürmek için kimi defa bir Yahudi kadını vasıtası ile Valide Sultan'a, bazen de bir harem ağasına müracaat ediliyordu. Bütün bu dalaverelenin sonucu yine Şarl'ın zararına oldu: Divanın cömertliği ile kendisine bağlanan tayin kesildi ve sadrazam, artık Osmanlı'yı terk etmesi yolunda tavsiye kılıklı bir emirname gönderdi. O ise daima Polonya'ya ve Rusya'ya bir Türk ordusunun başında gireceği umuduyla kalmakta inat ediyordu.

Fakat Baltacı Mehmet, onun kendini mahvetmek amacıyla Osmanlı'dan gitmek istemediğini çok iyi sezdiği için, kararından vazgeçmedi. Eğer hemen gitmeye razı olmazsa, sultanın kızacağını bildirmeye Bender Seraskeri ismail Paşa'yı memur etti. Kral, seraskerle görüşmeye yanaştı. Ancak Sultan Ahmet'ten iki dileği vardı: Baltacı'nın ceza görmesi ve Polonya'ya dönmek üzere kendisine yüz bin asker verilmesi.

Babıâli onu göndermeye karar verdi fakat yalnız yedi sekiz bin kişilik bir kuvvetle ve artık kendisine yardım edilmek istenen bir kral gibi değil de baştan savulmak istenen bir misafir gibi.

Sultanın bir mektubuyla iletilen bu karar, İsveç Kralı'na bütün ümitlerini kaybettirdi. III. Ahmet'e gönderdiği dilekçede, zatı şahanesinin sınırsız lütuflarına hayatınca min-

nettar kalacağını, ancak henüz çarın askerleriyle dolu bir ülkeye kendisini önemsiz bir kuvvetle göndermeyecek kadar adil bir sultan olduğunu yazdı.

Gerçekte Rus İmparatoru, Prut Antlaşması'nın birinci maddesi gereğince, Polonya'daki bütün askerlerini çekmesi gerekirken, tersine olarak oraya yeni kuvvetler göndermişti. Tuhafı şu ki sadrazamın bundan hiç de haberi yoktu.

Babıâli'nin yabancılara karşı gururu dolayısıyla, İstanbul'da daima elçiler bulundurup, kendisi yabancı saraylarına hiçbir elçi göndermemek yolundaki kusurlu siyaseti, bu elçilerin sultanın en gizli kararlarını öğrenip, çok defa bunları dileklerine göre yönetmeleri. Divanın ise Hristiyan ülkelerde açıkça olup bitenlerden derin bir bilgisizlik içinde kalması sonucunu yaratır.

Kadınları ve harem ağaları arasında saraya kapanan sultan, her şeyi sadrazamın gözleriyle görür. Vezir de saray entrikalarıyla uğraşmak yüzünden, dış ilişkilerin akışından habersiz olduğu için, ya aldatılır veya sultanı aldatır. Padişah, ilk kusur üzerine veziri düşürür veya boğdurur ve yer-

ine bir başkasını getirir; yeni vezir de öncekiler kadar cahil veya hilekâr olup onlar gibi hareket eder, kısa bir süre sonra da aynı akıbete uğrar.

Osmanlı Sarayı'nın kaygısızlığı ve hareketsizliği o derecedeydi ki; Avrupalılar onun aleyhine birleşselerdi, donanma ve orduları, Türkler uyanıp davranıncaya kadar, Çanakkale ve Edirne kapılarına varmış olurlardı.

Fakat Hristiyanların menfaat ayrılıkları, Türkleri zayıf siyasetlerinden başka, deniz ve kara savaşlarındaki bilgisizliklerinin hazırlamakta olduğu sonuçtan kurtarmaktadır.

Bu sırada Poniatovski, Prut seferinin bir tarihçesini kaleme alarak, Baltacı Mehmet'i rüşvet yemekle suçlandırıyordu. Vezirin gevşek davranışına kızmış ve üstelik Poniatovski'nin hediyeleriyle avlanmış olan ihtiyar bir yeniçeri, İstanbul'a gidip raporu eliyle padişaha sundu.

Durum elverişliydi. Hürriyetine kavuşan çar, vaatlerini tutmakta acele etmiyor, Azak'ın anahtarlarını bir türlü göndermiyordu. Bundan sorumlu olan sadrazam, efendisinin gazabından korkarak, huzura çıkmaya cesaret edemiyordu.

Saray her zamankinden fazla fesat ve entrikalarla doluydu. Avrupa saraylarında kimi vekillerin işten el çektirilmesi veya sürgün edilmesiyle sonuçlanan bu gibi cambazlıklar İstanbul'da birçoklarını darağacına götürür. Bu seferki de Çorlulu Ali Paşa ile Prut barışında önemli rol oynayan Osman Ağa'nın canlarına mal oldu. Osman Ağa'nın evinde çariçenin yüzüğü ile Saksonya ve Moskof damgalı yirmi bin altın bulundu. Petro'yu uçurumdan kurtaran ve Demirbaş Şarl'ı mahveden gücün rüşvet olduğu kanısına varıldı. Fakat Baltacı'da hiçbir varlık çıkmadı. Onun fakirliği hatırasını suçlamalardan kurtardı.

İsveçli tarihçi Norberg der ki; Baltacı Mehmet'i tutmaya ve kendisinden devlet mührünü geri almaya giden Bostancıbaşı ona: "Efendisine itaatsizlik etmek, düşman parasıyla satın alınmış olmak ve İsveç Kralı'nın yararını korumamak suçlarından dolayı hain ilan edildiğini" bildirmiş.

Öncelikle, bu yolda beyanat Türkiye'de usülden değildir. Sultanın emirleri gizli verilir ve sessizce yerine getirilir. Oysa, onun sadakatinden emin olan Padişah ne canına ne de malına dokundu. Onu sadece kumandan olarak Midilli'ye gönderdi. Hayatının ve servetinin bağışlanması ve her şeyden önce kumandan tayin edilmesi, bu adamın Rus parasıyla satın alınmış olduğuna dair söylentileri çürütür. Çünkü Osmanlı'da bu gibi suçların cezası idamdır ve hiçbir zaman affedilmez.

Eğer Baltacı, İsveç kralının isteklerine göre davranmadığı için düşürülmüş olsaydı, bu kralın diğer vezirleri de titretecek bir forsu olabilirdi. Bunun tersine olarak, Baltacı Mehmet'in yerine geçen Yeniçeri Ağalarından Yusuf Paşa, tıpkı önceki gibi bir yol tutarak, Şarl'ı esirgeyecek yerde, bu zorlu misafiri baştan savmak çabasını kullandı ve yeni makamını kutlamaya gelen Poniatovski'ye: "Sana şimdiden haber vereyim ki gâvur, bundan sonra en ufak bir entrikaya kalkışırsan, boynuna taş bağlatıp seni denizin dibine sarkıtacağım" dedi.

Görülüyor ki Demirbaş Şarl'ın menfaatleri Baltacı Mehmet tarafından gözetilmeyince, İsveçli tarihçiler bu vezire rüşvetçi damgası vurmaya yeltenmişler.

İspatsız olarak yüzlerce defa tekrarlanan bu gibi iftiralar tarihsel gerçek sayılamaz. Bu, olsa olsa çaresiz düzenbazlığın pısırık haykırışlarıdır. Olayları kabullenmeye mecbur olan partizan zihniyeti, bunların nedenlerini ve ayrıntılarını değiştirir.

Ne yazık ki bütün tarihler, gelecek nesillere böyle hatalı olarak ulaştırılıyor ve onlar da yalanla gerçeği ayırt edemez duruma düşüyorlar!

Baltacı Mehmet'in yerine geçen Yusuf Paşa, altı yaşında Rus topraklarında, ailesiyle birlikte Türklerce esir edilerek bir yeniçeriye satılmıştı. Sarayda uzun zaman uşaklık etti ve sonra, kölelikle başladığı bir imparatorlukta ikinci şahsiyet oldu. Fakat gerçek durumu kuklalıktı; görevi, devlet mü-

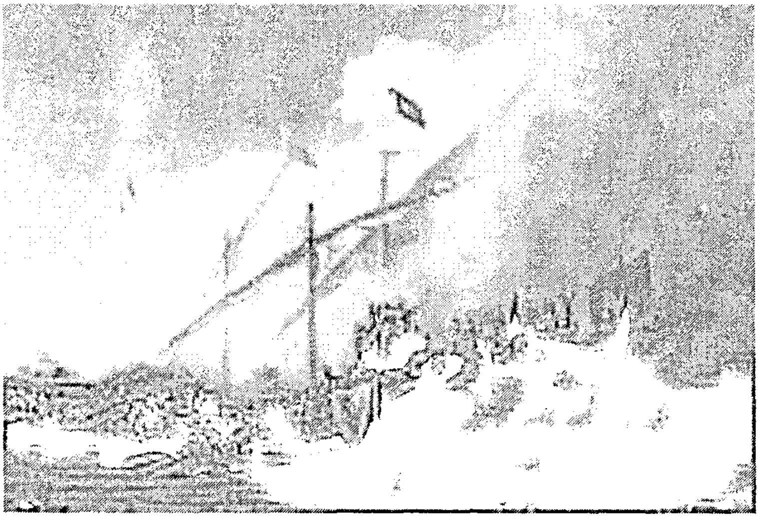
hürlerini, genç silahtar ve sultanın gözdesi Ali Kömürcü'nün arzularına göre basmaktan ibaretti. Bu vezirliğin daha ilk gününde Osmanlı Sarayı'nın siyaseti değişti. Moskof İmparatoru'nun hem sefir hem de rehine olarak İstanbul'da kalan elçileri her zamandan iyi muamele görür oldular. Sadrazam, Prut barışını onayladı. Fakat İsveç kralının onuruna dokunan şey, İstanbul'da, Petro ile yapılan gizli anlaşmalarda İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuk ettiklerini öğrenmek oldu.

Demirbaş Şarl'ın Bender'e çekilişinden beri İstanbul, Hristiyan dünyasına ait konuların pazarı haline gelmişti. Fransa Elçisi Kont Ddsaleurs orada, Demirbaşla Polonya Kralı Stanislas'ın çıkarlarını koruyordu; Alman elçisi bunların aleyhine çalışıyordu; İsveç ve Rus partileri de orada vuruşuyorlardı.

İngiltere ile Hollanda göründükleri gibi tarafsız değillerdi. Çarın Petrograt'ta açtığı yeni ticaret, bu iki tüccar milletin ilgisini çekiyordu. Bunlar daima ticaretlerini kolaylaştıran tarafı tutarlar. Moskofla kazanılacak çok şey vardı. Şu halde İngiliz ve Hollanda sefirlerinin Babıâli nezdinde gizlice Ruslara hizmet etmelerine şaşılamazdı. Bu yeni dostluğun şartlarından biri de Şarl'ın, Türk İmparatorluğu sınırlarından çıkarılmasıydı. Çarın amacı, ya onu yoldayken ele geçirmek veya onun Türk topraklarında bulunduğu müddetçe günün birinde yine Osmanlı silahlarını Rusya'ya karşı çevirtmeyi başarmasını önlemekti.

III. Ahmet, Polonya'da olup bitenlerden o derece habersizdi ki; Çar ordularının hâlâ orada bulunup bulunmadığını teyit etmek üzere bir ağa yolladı. Bu ağa durumu gözleriyle gördü ve gelip sultana anlattı. Ahmet öyle öfkelendi ki veziri boğduracaktı. Fakat Ali Kömürcü onun hayatını bağışlattı ve bir müddet daha makamında kalmasını sağladı.

Ancak padişah o kadar kızgın, antlaşmaya aykırılık o derece aşikar, yeniçerilerin savaş istekleri öyle coşkundu ki; sarayda kimsenin tarafsız bir oy kullanmaya dili varmadı.

Hapse girmeye, huzura çıkmak kadar alışık olan Rus elçileri derhal Yedikule'ye kapatıldı. Çara yeniden savaş ilan edildi. At kuyrukları mızraklara dikildi ve iki yüz bin erlik bir ordu toplamak emri bütün paşalara verildi. Savaş alanına daha yakın olmak üzere padişah İstanbul'dan ayrılarak, sarayını Edirne'de kurdu.

İsveç Kralı kendi durumunu hiçbir zaman o günkü kadar sağlam görmemişti. Oysa, bütün bu hazırlıklar az sonra yine faydasız oldu ve İsveçlilerin umutları yine de suya düştü.

O zamanlar İstanbul'da bulunan, doğru görüşlü bir diplomatın iddiasına bakılırsa; genç Ali Kömürcü'nün aklında, sonucu belirsiz bir savaşla Petro'dan çöller almaya uğraşmaktan daha elverişli projeler vardı: Venediklilerin elinden Mora'yı almak ve sonra Macaristan'a hakim olmak.

Bu göz kamaştırıcı projeleri gerçekleştirmek için sadrazam olmayı tasarlıyordu. Muradına ermek üzere de. Çarın düşmanlığına değil, dostluğuna güveniyordu. İsveç kralını daha fazla alıkoymak ve hele onun yararına Türkiye'yi silahlandırmak, ne hesabına ne de düşüncelerine uygundu. O-

nun niyeti sadece bu kralı ülkesine yollamak değildi. Artık İstanbul'da Hristiyan sefirleri tutmamak gerektiğini, bütün bu daimi elçilerin, vezirleri yolsuzluğa sürükleyen veya onları aldatan şerefli casuslar olduğunu, saraydaki entrikaları öteden beri onların yönettiğini, Beyoğlu ve Doğu iskelelerinde yerleşmiş Frenklerin bir sefire değil, ancak bir konsolosa ihtiyaçları olduğunu açıkça söylüyordu.

Sadrazam Yusuf gibi, İstanbul müftüsü de onun elinde birer oyuncaktı. Önce Ali Kömürcü öyle istedi diye, Rusya'ya savaş açılmasını müftü uygun görmüştü. Bu delikanlı fikrini değiştirince, müftü de savaşı haksız buldu. Bu nedenle ordular toplanır toplanmaz, hemen barış teklifleri dinlendi; İstanbul'da bulunan Rus elçi ve rehineleri, çarın askerlerini Polonya'dan çekeceğine söz verdiler. Sadrazam, çarın bu sözünü yerine getirmeyeceğini pek güzel bildiği halde antlaşmayı imzalamaktan çekinmedi. Şöyle ki; altı aydan kısa bir zamanda Ruslarla barışa ant içildi, yeniden savaşa girildi ve tekrar barışıldı.

Bütün bu antlaşmalarda, İsveç kralının sınır dışı edilmesi özellikle söz konusu olmaktaydı. Fakat Demirbaş Şarl, yolda düşmanları tarafından ele geçirilirse; bundan hem onun haysiyetine hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun prestijine zarar gelmesini padişah istemiyordu. Kralın yolculuğu süresince Polonya ve Rus elçilerinin onun emniyetine kefil olmaları şart koşuldu. Divan, bu suretle Şarl'ın durumunu düzenledikten sonra Bender seraskeri İsmail Paşa, kralın yanına vardı ve uygun bir lisanla Babıâli'nin kararlarını kendisine bildirdi.

Şarl, borçlarını ödeyebilecek kadar para bulmadan yerinden kıpırdayamayacağı cevabını verdi. Ne kadar para istediği sorulunca, rastgele 'bin kese' dedi. Paşa bunu Babıâli'ye yazdı ve sultan, bin yerine derhal bin iki yüz kese verilmesini emretti.

Fakat Türkiye'den adeta kovulmakta olduğunu görmekle sinirlenen Şarl, hiçbir suretle gitmemeye karar verdi. Bin iki

yüz kese geldiği zaman, önce bu parayı çekmek, sonra yine de Osmanlı İmparatorluğu'nu çar aleyhine silahlandırmak amacıyla haznedarı Grothusen'i paşaya gönderdi.

Türkçe bilen Grothusen, kralın arabalarını parasız elde edemeyeceğinden bahsetti. Paşa dedi ki: "Yolculuğunuzun bütün masraflarını biz karşılayacağız. Majeste kral zatı şahanenin himayesi altında bulundukça, hiçbir şey sarf edecek değildir." Grothusen, Türk ve Frenk arabaları arasındaki tarz farklarından ötürü Varniça'da bulunan İsveçli ve Polonyalı ustalara başvurmak gerektiği cevabını verdi. Efendisinin gitmeye razı olduğunu, bu paranın bir an önce yola çıkmayı kolaylaştıracağını ileri sürdü. Bu sözlere fazla inanan İsmail Paşa, bin iki yüz keseyi hemen teslim etti. Birkaç gün sonra da gayet saygılı bir tavırla kralın yanına varıp, emirlerini almak istedi. Fakat Şarl, gidiş hazırlıkları için bin keseye daha ihtiyacı olduğunu söyleyince, şaşkınlıktan dili tutulan paşa bir pencereye doğru çekilerek, yaşaran gözlerini silmeye koyuldu. Krala dönerek:

"Majestelerini memnun etmeye çalışmak hayatıma mal

olacaktır. Bin iki yüz keseyi, padişahımın açık talimatına rağmen size vermiştim." dedi ve oradan hemen ayrıldı.

Sonra gidip bu haberi Tatarlar Hanına bildirdi Han da Şarl'ın gitmesini sağlama bağlamadan paranın verilmemesi hakkında paşa gibi emir almış olduğu için, bu durum karşısında aynı derecede sultanın gazabından korkuyordu. İkisi de Babıâli'ye yazarak, bin iki yüz keseyi ancak derhal gitmek hususunda Grothusen'in verdiği söze inanıp teslim ettiklerini bildirdiler: Onun bu kaypaklığından sorumlu tu-tulmamalarını zatı şahaneden istediler.

Han ile paşanın, onu düşmanlarına teslim etmek istedikleri kanısında direnen Şarl, bunlar hakkında şikayette bulunmak ve bin kese daha kopartmak üzere, o zaman sultan nezdinde elçi bulunan Mr. Funk'a talimat gönderdi. Aşırı savurganlığı ve paraya hiç önem vermemesi yüzünden, böyle bir teklifin onursuzluğunu kestiremiyordu. Bunu, ancak bir geri çevirme karşısında kalmak ve gitmemek için yapıyordu. Fakat böyle hilelere başvurmak, pek garip durumlara ve çaresizliklere düşmek demekti. Funk bu teklifi yapmaya mecbur kaldı ama aldığı tek cevap hapse tıkılmak oldu. Öfkesi göklere çıkan padişah, olağanüstü bir divan topladı ve pek seyrek hallerde yaptığı gibi kendisi konuştu. Sözleri şöyle oldu:

"İsveç Kralını hemen hemen Pultava yenilgisiyle ve tarafımıza sığınma talebiyle tanıdım. Sanırım ki ona hiçbir ihtiyacım olmadığı gibi, onu sevmek veya ondan korkmak için de hiçbir sebebim yoktur. Bununla beraber, İslam misafirperverliğinden ve lütuflarını ister kendi uyruklarından, ister yabancıdan olsun, küçüklere ve büyüklere esirgemeyen gönül cömertliğimden başka neden gözetmeksizin, kendisini, bakanlarını, subay ve erlerini mülküme kabul ettim; üç buçuk yıldan beri onun her türlü ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, onu geniş ölçüde hediyelere boğdum. Kendisini, ülkesine kadar götürmek üzere büyük bir muhafız alayı verdim. Bütün masraflarını üstüme aldığım halde, bazı

gerekli şeyler için bin kese istedi. Bin yerine bin iki yüz verdim. Bunları benden seraskerinin elinden aldıktan sonra, bin kese daha istiyor ve dost bir memleketten geçmek için, fazla büyük olduğu halde maiyetinin çok az olduğunu bahane ederek, gitmemekte diretiyor.

Şu halde, kralı göndermenin misafircilik geleneklerine saygısızlık olup olmayacağını ve eğer kendisini zorla yollamak gerekirse, yabancı devletlerin beni şiddet ve haksızlıkla suçlandırmakta haklı olup olamayacaklarını soruyorum?"

Bütün divan, padişahın adil olduğuna karar verdi. Müftü, Müslümanların kafirlere, özellikle nankörlere karşı misafirperver davranmaya borçlu olmadıkları yolunda fetva çıkardı.

Padişahın önemli kararlarına her zaman eklenen bu fetvaları yazıp imzalayanlar; onun emir kulları olmakla beraber, fetva daima bir keramet gibi saygı görür.

İradeyle fetva mirahur ve başkapıcı Çavuş Paşa'ya teslim edilerek Bender'e gönderildi. İsmail Paşa derhal Varniça'ya

gidip krala, güzellikle gitmek mi, yoksa sultanın emirleri gereğince gönderilmek mi istediğini sordu. Küplere binen Şarl:

"Cesaretin varsa efendinin dediğini yap ve karşımdan çekil!" dedi. Son derece hiddetlenen paşa, Türk alışkanlığının tersine olarak dört nala döndü. Giderken, Holstein Dükü'nün elçisi Fabrice'ye rastladı ve atını koşturmakta devamla: "Kral söz dinlemek istermiyor. Çok acayip şeyler göreceksiniz." diye bağırdı. Aynı günde Şarl'ın erzakını kesti ve muhafız yeniçerilerini geri aldı. Vaniça'da bulunan Polonyalılarla Kazaklara, eğer erzak almak isterlerse; İsveç Kralı'ndan ayrılarak, Babıâli'nin himayesine gelmelerini teklif etti. Hepsi itaat etliler ve Şarl'ı dairesinin subaylarıyla üç yüz İsveçliden ibaret maiyetiyle bıraktılar.

Karargahta, artık ne insanlar ne de hayvanlar için yiyecek vardı. Kral: "Ne erzaklarını isterim ne de beygirlerini!" diyerek, padişahın hediye etmiş olduğu o güzel yirmi atı vurmalarını emretti.

Bu emir, beygir etinden pek hoşlanan Tatarlar için mükellef bir ziyafet vesilesi oldu.

Yirmi bin Tatarla altı bin Türk, kralın küçük karargahını her taraftan sardılar. Şarl, hiç şaşkınlığa uğramadı, üç yüz İsveçliye düzenli siper kazdırdı. Bu çalışmalara kendisi başta olmak üzere; başvekili, haznedarı, katipleri, oda hizmetçileri, bütün uşakları katılmaktaydı. Kimileri pencereleri sağlamlaştırıyor, kimileri de kapıların arkasına kemerli kaim sırıklar sokuyorlardı. Evin etrafındaki barikatlar tamamlattıktan ve bu sözde tahkimatı teftiş ettikten sonra; kral, her şey büyük bir emniyet içindeymiş gibi, Grothuşe'le oturup rahat rahat satranç oynadı.

İsabet ki Fabrice, yakın bir köyde, İngiltere'nin Şarl nezdinde sefiri (elçisi) bulunan Mr. Jeffreys ile beraber oturuyordu. Boranın patlamak üzere olduğunu gören bu iki sefir, Türklerle kralın arasını bulmaya kalktılar. Bu iş de zor kullanmaya hiç de hevesli olmayan paşa ile han, fetvayı getiren

saray çavuşuyla mirahuru yanlarına katarak, bu sefirlerle iki defa toplantı yaptılar. Fabrice onlara İsveçli majestenin, düşmanlara teslim edileceği kuşkusunda olduğunu açıkladı. Han, paşa ve diğerleri, böyle iğrenç bir hainlikten tiksindiklerini, krala saygısızlık edilmesine katlanmaktansa, bütün kanlarını dökmeye hazır olduklarını başları üzerine ve Allah'ı şahit göstererek yemin ettiler.

Genel olarak yeminler ihanetin örtüsü olmakla beraber, onların şikayetli sözlerinde öyle bir samimiyet vardı ki Fabrice'ye doğru geldi.

Çünkü yalan söz, gerçeği ne kadar iyi taklit etse yine de sırıtır..

Sefirle Türk heyeti arasında şöyle bir konuşma oldu:

Fabrice - Majesteyi gitmeye zorlamak kararında mısınız?

Paşa - Efendimizin iradeleri böyledir.

Fabrice - Bu irade, taçlı bir başın kanını dökmeye izin verir mi?

Han - Eğer bu taçlı baş padişahımıza itaatsizlik ederse, evet!

Saldırı için bütün hazırlıklar tamamdı. XII. Şarl, kaçınılmaz bir ölümle karşı karşıya bulunuyordu. Bununla beraber sultan, karşı koyma halinde onun öldürülmesini gerektiren kesin bir emir vermiş değildi. Sefirler, o zaman Edirne'de bulunan zatı şahanenin son emirlerini almak üzere oraya bir haberci gönderilmesine paşa ile Tatar hanını ikna ettiler. Sonra, pek hayırlı bir başarı kazandıkları kanısıyla sevinerek, müjdeyi krala iletmeye koştular. Fakat pek soğuk karşılandılar. Kral kendileriyle "gönüllü arabulucular" diye alay etti ve saraydan yeni emirler istenildiğine göre, ilk emrin ve fetvanın da uydurma olduklarında direndi. Bunun üzerine İngiliz elçisi, böyle dik kafalı bir prensin işlerine bir daha karışmaya tövbe ederek çekildi gitti. Kralın mizacına alışık olan Fabrice, böyle değersiz bir nedenle bu kadar kıymetli bir başı tehlikeye koymamasını rica etmek üzere onun yanında kaldı. Cevap olarak, kral ona siperlerini gösterdi ve

kendisine ancak erzak sağlamaya çalışmasını söyledi.

Edirne'ye giden habercinin dönmesine kadar İsveçlilere yiyecek verilmesine Türkler izin verdiler. Han, yağma sabırsızlığı içinde kuduran Tatarlarına, yeni bir emre kadar İsveçlilere dokunmalarını yasakladı. Öyle ki XII. Şarl, kırk süvari ile karargahından çıkarak, Tatar askerlerine doğru atını sürdükçe, onlar saygıyla izin veriyorlardı.

Sonunda, en küçük bir dayatmada bulunacak İsveçlileri kılıçtan geçirmek ve kralın hayatı için de sakınmamak üzere sultanın kesin fermanı gelince, İsmail Paşa bunu Fabrice'e göstermek iyiliğinde bulundu. Sefir, bu üzücü haberi Şarl'a bildirdiğinde, o yine: "Siz o fermanı gördünüz mü?" dedi. Fabrice "Evet!" cevabını verdi. Kral: "Öyle ise bunun da ikinci bir uydurma emir olduğunu ve gitmek istemediğimi onlara söyleyiniz." dedi.

Sefir, Majestenin ayaklarına kapandı, kızdı, bu kadar inatçılığı suçladı; fakat hepsi boşa gitti. Kral gülümseyerek: 'Türklerinizin yanına dönün. Eğer bana saldırırlarsa kendimi savunmasını bilirim." dedi.

Majestenin papazları, huzurunda diz çökerek, Pultava'dan sağ kalan birkaç zavallı askeri, özellikle kendi kutsal bedenini kesin bir ölüme atmaması için yalvardılar. Bu karşı koymanın haksızlığını, kendisine üç buçuk yıl cömertlikle yardımlarda bulunan yabancıların mülkünde zorla kalmakta direnmenin misafirlik haklarını çiğnemek olduğunu anlatmaya çalıştılar. Fabrice'e karşı sertlik göstermemiş olan kral, papazlarına fena halde çattı, onları fikir beyanı için değil, dua etmeleri için almış olduğunu söyledi.

Az sonra, toplarla taarruza gelen Türklerle Tatarların ordusu küçük mevzinin etrafını sardı. At kuyrukları havada dalgalanıyor, borular çalıyor, her taraftan 'Allah! Allah!' çığlıkları yükseliyordu. Grothusen, onların bağırışlarında Şarl'a karşı hiçbir hakaret olmadığını, ağızlarında ancak Demirbaş sözünün dolaştığını fark etti. Yalnız ve silahsız olarak ortaya çıktı ve onlara şöyle hitap etti: "Nasıl, dost-

larım savunmasız üç yüz İsveçliyi öldürmeye mi geliyorsunuz? Aman dile-dikleri vakit yüz bin Moskofu bağışlamış olan mert yeniçeriler, o kadar sevdiğiniz ve iyiliklerini gördüğünüz büyük İsveç kralını öldürmek mi arzunuz? Dostlarım, o sizden an-cak üç gün istiyor; sultanın emirleri sizlere anlatıldığı kadar şiddetli değildir."

Bu sözler Grothusen'in dahi beklemediği bir sonuç verdi. Krala saldırmayacaklarına ve istediği üç günü vereceklerine yeniçeriler sakalları üzerine yemin ettiler.

Saldırı emri verildi. Fakat boşuna! Yeniçeriler itaat edecek yerde, krala üç gün verilmezse amirlerine saldıracakların bağırdılar. Paşa, hesapta olmayan bu ayaklanmayı sabırla karşıladı. Yeniçerilerin bu asil kararından memnunmuş gibi görünerek Bender'e çekilmelerini emretti. Orada, bütün subaylarla eski erleri toplayıp, padişahın fermanıyla müftünün fetvasını kendilerine okudu ve gösterdi. Aksakallı, saygı

değer altmış ihtiyar krala gidip, onlara teslim olması ve korumalarını kabul etmesi ricasında bulunmayı teklif ettiler. Paşa, ne pahasına olursa olsun majesteye silah çekmek istemiyordu. Bu sebeple ihtiyarların teklifini kabullendi. Ertesi sabah, bu altmış ihtiyar, ellerinde uzun beyaz değneklerle Varniça yolunu tuttular.

Yeniçeriler savaş zamanları dışında, ellerine silah yerine yalnız bu değnekleri alırlar; çünkü Türkler, Hristiyanların barış zamanında dostlarının evlerine ve kiliselerine silahla gitmelerini barbarlık sayarlar.

İhtiyarlar, ilk önce Grothusen'e Başvekil Müllern'e danıştılar. Krala sadık muhafız olarak hizmet etmeye geldiklerini ve eğer isterse, kendisini sultanla görüşmek üzere Edirne'ye götüreceklerini söylediler. Bu teklif kendisine geldiği zaman Şarl, o münasebetsiz bin kese isteğinden beri, İstanbul'da hapiste bulunan Poniatovski'den gizlice aldığı bir mektubu okuyordu. Mektupta, Sultanın kararının gerçek olduğu bildirilerek yumuşaması tavsiye ediliyordu.

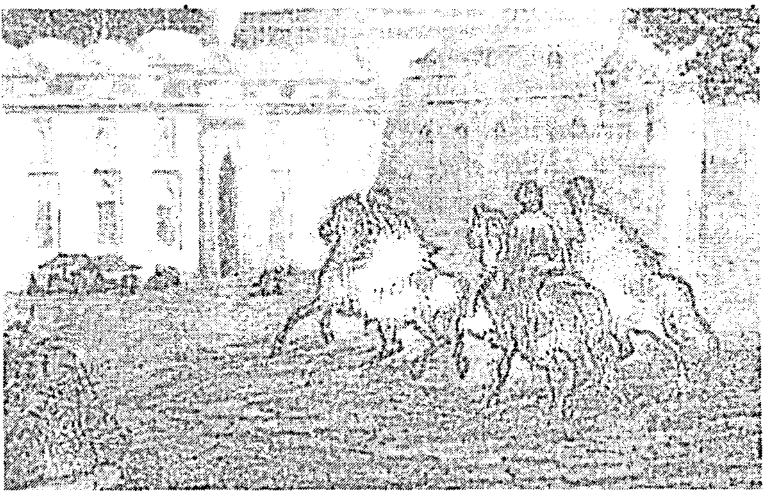
Fakat, ne ihtiyar yeniçerilerin teklifi ne de Poniatovski'nin mektubu kralın fikrini değiştiremedi. İhtiyarların bir nevi esiri olmaktansa, Türklerin eliyle ölmeyi tercih ediyordu. Yeniçerileri görmek bile istemeden kovdu ve hemen çekilip gitmezlerse sakallarını kestireceğini söyletti ki bu, Doğuda hakaretlerin en ağırıdır.

İhtiyarlar, köpüren bir öfke ile oradan ayrılırken: "Ah! Demirbaş! Madem ki gebermek istiyor, gebersin!" diye bağırıyorlardı. Bender'e vardıklarında, girişimlerinin sonucunu ve nasıl kabul edildiklerini paşaya ve arkadaşlarına anlattılar. O zaman hepsi bir ağızdan paşaya bağlılık yemini verdiler ve bir gün önce hücum etmek istemeyen bu adamlar, şimdi saldırmak için kuduruyorlardı. Emir derhal verildi. Türkler siperlere yürüdüler. Toplar atılmaya başladı. Bir taraftan yeniçeriler, ötekinden Tatarlar, bir an içinde küçük karargahı zorladılar. Yirmi İsveçli, ancak kılıç çekmeye vakit bulmuştu. Üç yüz asker çevrildi ve çabucak esir alındı. Kral

ve generalleri, at üstünde, evle karargah arasında bulunuyorlardı. Bütün askerlerinin ele geçirildiğini görünce, gülümseyerek: "Gidip evi savunalım." dedi.

Derhal atını dört nala eve doğru sürdü. Onun korku bilmeyen azim ve inadına alışık olan bu generaller, şimdi bütün bir orduya ve on topa karşı soğukkanlılıkla ve şakalar yaparak, kendisini savunma çabasında bulunuşuna tamamen şaştılar. Yirmi kadar uşak ve muhafızla beraber kralı takip ettiler. Fakat Türkler evin kapısını çevirmişlerdi. Hatta, iki yüze yakın Türk ve Tatar, bir pencereden girmiş, evin bir çok dairelerini ele geçirmişlerdi. Bereket ki İsveçlilerin barındıkları büyük salon, kralının yirmi kişilik kafilesiyle girmek istediği kapının yanındaydı. Tüfek ve kılıcı elinde olarak orada atından indi. Maiyeti de onu taklit etti. Yeniçeriler üstlerine saldırdılar. Şarl, kendisine yaklaşanları öldürüyor ve yaralıyordu. Yaralamış olduğu bir yeniçeri, karabinasıyla yüzüne ateş etti; kalabalıktan kolu sarsılmasaydı, Şarl ölecekti. Kurşun burnunun ucundan geçti, kulağının bir parçasını götürdü ve kaderi daima efendisinin yanında yaralanmak olan General Hord'un kolunu kırdı.

Şarl, kılıcını yeniçerinin karnına sapladı. O sırada, büyük salonda kapalı bulunan İsveçliler, kapıyı açtılar ve kral, kafilesiyle beraber, bir ok gibi içeri daldı. Hemen kapıyı kapadılar ve içerideki eşya ile arkasını örttüler. Birtakım yeniçerilerle Tatarlar evin diğer dairelerini doldurmuşlar, yağma ediyorlardı. Majeste: "Gidip şu barbarları evimizden biraz kovalım." dedi ve salonun kapısını açarak, yağmacıların üzerine ateş etti. Bunlar, birdenbire karşılarında kralı görünce afallayıp kaçıştılar. Bu başarıdan cesaretleri artan İsveçliler, saldırganları odadan odaya kovaladılar, kaçmayanları vurdular, yaraladılar ve kısa bir süre içinde evi düşmandan temizlediler. Bu çetin dövüşmeler olurken Şarl, yatağının altında gizlenen iki yeniçeri gördü. Birini kılıcı ile öldürdü. Diğeri aman diledi. Kral: "Paşaya gidip burada gördüklerini doğru anlatman şartıyla seni bağışlıyorum."

dedi. Türk, bu teklifi kolayca kabul ettiğinden, pencereden atlamasına izin verildi, İsveçliler pencereleri tekrar kapadılar ve arkadan sürdüler. Silahları az değildi. Fitilli tüfek ve barutla dolu bir mahzen yeniçerilerin gürültülü araştırmalarından kurtulmuştu; bundan tam yerinde faydalanıldı. İsveçliler, pencere arkasından ve pek yakından çekiyorlardı. On dakikada iki yüz kişi öldürdüler.

Top, evin üzerine nişan alıyordu. Fakat duvarlar yumuşak maizemeden yapılmış olduğundan, ancak delikler açıyor, yıkılma olmuyordu.

Majesteyi sağ olarak ele geçirmek isteyen Han ile Paşa, evi ateşe vermekle onu teslim olmaya mecbur edeceklerini düşündüler. Çatı üzerine, kapılara ve pencerelere yanmış fitillerle sarılı oklar fırlattılar. Bir anda evi alevler sardı. Tutuşan çatı, İsveçlilerin başıma yıkılacak hale geldi. Kral orada bulduğu dolu bir varilin içinde ne olduğunu kontrol etmeden, iki adamının yardımıyla kaldırdı, ateşin en şiddetli yerine boşalttı. Oysa, varil içki ile doluymuş. Ateş büsbütün arttı. Şarl'ın odası yandı. Büyük salon korkunç bir dumanla doldu. Çatının bir kısmı çatlayarak evin içine çöktü.

Bu çaresizlik içinde bir muhafız, teslim olmak gerektiğini bağırınca, Kral: "İşte, yanmanın teslim olmaktan daha güzel olduğunu bilmeyen tuhaf bir adam!" dedi. Başka bir muhafız, elli adım ötede tavanı taştan olan Kançılar dairesine çıkarma yapıp, orada savunmaya devam etmeyi önerdi. Kral: "İşte sahici bir İsveçli!" diye bağırarak onu öptü, derhal miralay yaptı ve devam etti: "Haydi dostlarım, acele barut ve kurşun alınız, elde kılıç, Kançılar odasına koşalım."

Evi kuşatan Türkler ise; İsveçlilerin bu ateşler içinden çıkmadıklarını görerek, dehşetle karışık bir hayranlığa gömülmüşlerdi. Sonunda, birdenbire kapılar açılarak, Kralla adamlarının umutsuz bir hamleyle üzerlerine çullandıklarını görünce şaşkınlıkları tamamen arttı. İsveçlilerin her biri ikişer el silah attı ve derhal tabancalarını fırlatıp kılıçlarını çekerek, Türkleri elli adım geriye püskürttüler. Fakat hemen bu küçük kuvvet çevrildi. Şarl'ın mahmuzları birbirine dolaştı ve kendisi yere düştü. Yirmi bir yeniçeri üstüne üşüştü. Majeste, kılıcını teslim etmemek için havaya fırlattı. Türkler, incinmesinden korkulan bir hastayı taşır gibi onu büyük bir özenle paşanın karargahına görürdüler.

Böylece ele geçirilen kralın o kırıcı mizacı ve bu çetin kavganın sonucu olması beklenen hırs ve öfkesi, apansızın tatlı bir sükunete büründü. Ne ağzından taşkın bir söz çıktı ne de bakışında bir kızgınlık vardı. Yeniçerilere, gülümseyerek bakıyordu. Onlar da saygı ile karışık bir hiddetle "Allah!" diyerek kendisini taşıyorlardı (12 Şubat 1713).

Bender Paşası, yanında tercümanı Marko ile otağında, ağır ve resmi bir pozla majesteyi beklemekteydi. Onu derin bir saygı ile karşıladı; bir divan üzerinde dinlenmesini rica etti. Fakat Şarl, bu nezaket gösterilerine aldırmadı, ayakta durdu. Sonra, şöyle bir konuşma oldu:

- Majesteleri hayatta bulundukları için Tanrıya şükürler olsun. Zatı şahanenin fermanını yerine getirmek zorunda kaldığımdan çok üzgünüm.

- Ah! Üç yüz askerim kendilerini savunsalardı, on günde

hakkımızdan gelinemezdi.

- Yazık! İşte yerinde kullanılmayan bir yiğitlik. Görkemli takımlarla bir at süslendi ve Şarl Bender'e gönderildi. Diğer İsveçliler ya öldürülmüş veya esir edilmişlerdi. Yollarda, yarıçıplak, ikişer ikişer bağlanmış, yeniçerilerin arkasından yürüyen subaylar görülüyordu. Başvekilin ve generallerin kaderleri başka türlü olmamıştı. Onlar da esir olarak, yeniçeriler ve Tatarlar arasında pay edilmişlerdi.

Kralı Bender'deki sarayına götüren İsmail Paşa, ona kendi odasını bıraktı. Nöbetçi olarak kapısına birkaç yeniçeri koydurmakla beraber, ona çok saygılı davranılmasını emretti. Şarl, hazırlanan özenli yatağa itibar etmeyerek, çizmelerini bile çıkarmadan bir sedire yıkıldı, derin derin uyudu.

Ertesi sabah İsmail Paşa, Fabrice'i kralın odasına soktu. Fabrice onu, elbiseleri yırtık, yüzü gözü, elleri ve her tarafı kan ve baruta bulanmış, kaşları yanmış fakat bu müthiş durumda yine de içi rahatmış gibi buldu. Bir tek söz bile söylemeden önünde diz çöktü. Az sonra Şarl'ın sesindeki yumuşaklıktan cesaretlenerek ferahladı; her ikisi Bender dövüşünden gülerek söz etneye başladılar.

Fabrice: Majestemizin eliyle yirmi yeniçeri telef etmiş olduğu söyleniyor, dedi.

Kral: Peki, her şeyi bir misli büyütürler, cevabını verdi.

Bu konuşmalar olurken İsmail Paşa, kendi parasıyla satın almak kibarlığında bulunduğu Grothusen'le miralay Ribins'i krala takdim etti. Fabrice, diğer esirlerin fidyelerini ödemeyi üstüne aldı. İngiltere Elçisi Jeffreys de ona paraca yardım etti. Merakla şevkle Bender'e yetişmiş ve bu olayların bir kısmını yazmış olan bir Fransızda nesi varsa verdi. Paşanın çabalarıyla ve hatta parasıyla desteklenen bu yabancılar, yeniçerilerle Tatarların ellerinden yalnız subayları değil, onların elbiselerini de aldılar.

Hemen bir gün sonra esir kralı, al kumaşlarla örtülü bir yük arabasına bindirerek, Edirne'ye sevk ettiler. Grothusen yanındaydı. Başvekil Müllern ve bazı subaylar başka bir

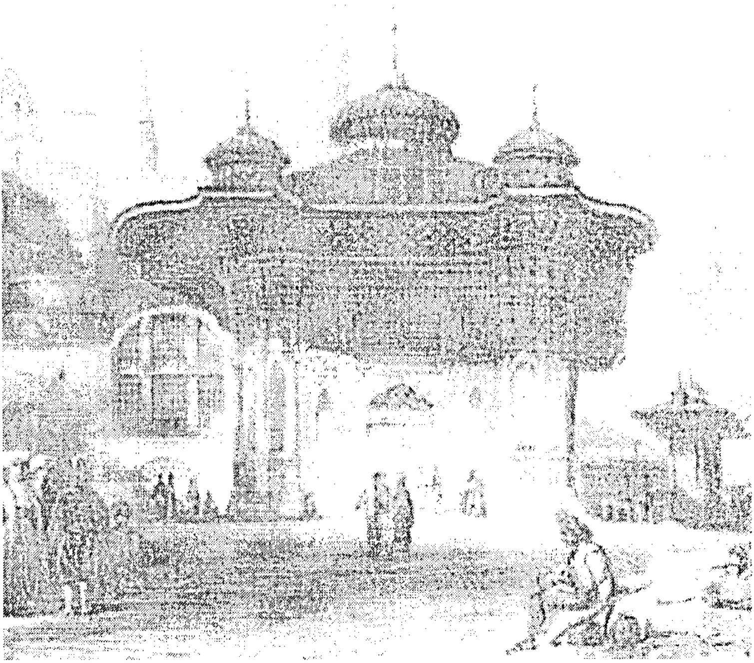
arabaya, kalanları da atlara bindirildiler. Bunlar, efendilerinin bulunduğu yük arabasına baktıkça gözyaşlarını tutamıyor-lardı. İsmail Paşa bu alayın başındaydı. Fabrice ona, Majesteyi kılıçsız bırakmanın ayıp olacağını anlatarak, bir kılıç vermesini öğütledi. Paşa; "Allah esirgesin! Vereyim de sakalımızı kesmek istesin, öyle mi?" diye cevap verdi. Fakat az sonra Şarl'a kılıcı iade edildi.

Kral Edirne'ye yaklaşıyordu. Bu kent onun serüvenlerinin haberleriyle dolmuş bulunuyordu. Türkler onu suçlu görmekle beraber kahramanlığına hayrandılar. Ancak, kızgınlığı geçmemiş olan Divan, onu Ege'de bir adaya sürmekle tehdit ediyordu. Artık Sultanın tahtı, XII. Şarl'ın şikayetlerine her taraftan kapanmıştı.

Fransa tarafından kralın kendisine gizlice gönderilmiş olan Marki dö Fierville, o zaman Edirne'de bulunmaktaydı. O tarihte İsveç Kralı'nın şöhretine vurulmuş olup, onun hizmetine girmek amacıyla Türkiye'ye gelen Villelongue adlı pek cesur bir Fransız asilzadesi, Fierville'e başvurarak, beraber çalışmayı teklif etti. İkisi birlikte kralın dilinden bir metin yazdılar. Bu yazıda kral, kendi benliğinde bütün taçlı başlara yapılmış hakarete, Hanla Bender Paşası'nın gerçek veya uydurma ihanetine karşı intikam istiyordu. Metinde, sadrazamla diğer nazırlar, Moskoflar tarafından satın alınmış olmakla, zatı şahaneyi aldatmakla, sultan gibi büyük bir imparatorun şanına ve İslam konukseverliğine yaraşmayan bir emri, dolambaçlı hilelerle padişahtan almış bulunmakla suçlanıyorlardı.

Bu yazı Türkçe'ye çevrildi, altına kralın imzası taklit edildi, Şarl'ın mührünü taşıyan Fierville onu kağıda bastı ve evrak İsveç armalarıyla kapatıldı.

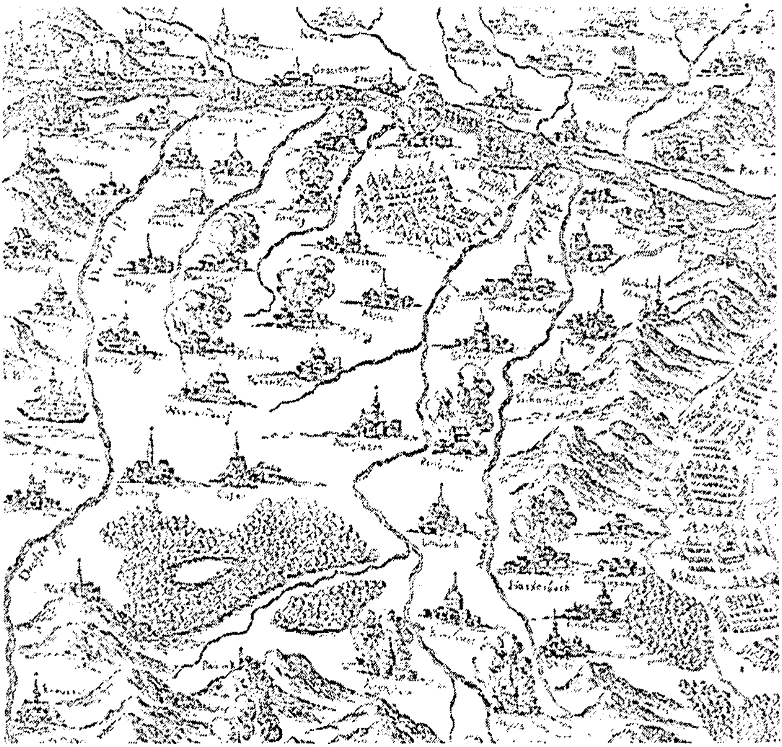
Villelongue, bu mektubu sultanın selamlığa (erkek misafirhanesine) gideceği gün kendi ellerine vermeyi üstüne aldı. Sultana nazırları aleyhinde lâyihalar (metinler) sunmak için bu usul daha önce de kullanılmıştı. Bundan ötürü şimdi artık öyle bir girişimin başarısı daha güç, tehlikesi de daha

büyüktü.

İsveçlilerin boş durmayacaklarını ve kendinden öncekilerin uğradıkları felaketi çok iyi bilen sadrazam, dilekçelerle cami yakınlarına kim gelirse, tutulup hapse atılmasını kesin olarak emretmişti. Villelongue bunu biliyordu; bu işte başının uçmasını da göze almıştı. Frenk elbisesini çıkardı, bir Rum elbisesi giydi, sunmak istediği mektubu koynunda saklayarak, sultanın gideceği cami önünde dolaşmaya başladı, deli taklidi yaptı. İki sıra yeniçeri ortasında zıplayarak ilerledi, muhafızları eğlendirmek için de ceplerinden birkaç gümüş para düşürdü.

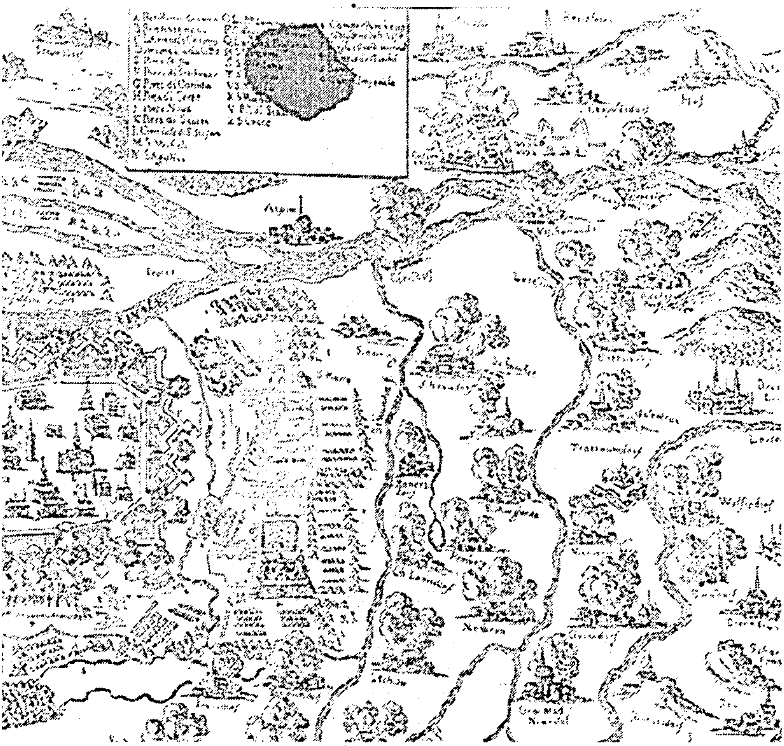
Sultan yaklaşır yaklaşmaz Villelongue'u geri çekmek istediler. O, yerlere yattı, yeniçerilerle tepişti. Tepişirken takkesi düştü, uzun saçlarından Frenk olduğu anlaşıldı. Bir hayli dayak yedi ve hırpalandı. Padişah bu gürültüyü duyunca

nedenini sordu. Villelongue göğsünden mektubunu çıkararak, bütün kuvvetiyle "Aman! Aman!" diye bağırdı. Sultan onun yaklaştırılmasını emretti. Genç Fransız, padişahın üzengisini öptü ve "Sued Kraldan" diyerek yazıyı sundu. Sultan mektubu göğsüne koydu, camiye doğru ilerledi. Villelongue'u yakalayıp, sarayın dış binalarının birinde hapsettiler.

Camiden çıkışında mektubu okuduktan sonra, III. Ahmet tutuklunun sorgusunu kendi yapmak istedi.

Bu anlattıklarıma inanmak zor görünecektir ama bunları Villelongue'un mektuplarına dayanarak yazıyorum. Böylesine mert bir subay, sözünün doğruluğuna şahit olarak şerefini gösterirse, itimat edilmez mi?

Villelongue'un bana bildirdiğine göre, padişah bir yeniçeri subayı kılığına girerek ve yanına ihtiyar bir Maltalıyı alarak onu koğuşunda ziyarete gitmiş. Bu aldatıcı kıyafet sayesinde, genç Fransız, hiçbir Hristiyan elçiye nasip olmayan bir onura ermiş. Türk İmparatoru ile bir süre konuşmuş.

Sultanla görüşürken, kendi ayarında birine hitap eder gibi, hiç çekinmeden İsveç Kralı'nın şikayetlerini anlatmakta, bakanların ceza görmelerini istemekte kendisini tamamen serbest hissetmiş. Koğuşun karanlığına rağmen padişa-hı kolayca tanımış, konuşmalarında daha cesur davranmış. Sözde yeniçeri subayı, ona şöyle demiş:

"Zatı şahane tam bir imparator ruhu taşır. Eğer senin İsveç kralı haklı ise, kendisine adil davranılacağına güvenebi-

lirsin."

Bu görüşmeden sonra, Villelongue salıverildi. Birkaç hafta sonra da sarayda değişiklikler olmaya başladı; müftü görevden alındı, Tatar Hanıyla Bender Seraskeri, Ege'de birer adaya sürüldüler.

İsveçliler bu olayların nedenini hapishanedeki o görüşmeye bağladılar. Oysa, Türk Sarayı böyle fırtınalara öylesine alışıktır ki; sultanın bu fedakarlıklarını, İsveç kralını sevindirmek için yaptığına yormak çok zordur. Hele, bu olayların ardından XII. Şarl'a karşı davranış, bu prensin gönlünü almak çabasında olunduğunu hiç de ispat etmemektedir.

Ali Kömürcü'nün bütün bu değişiklikleri kendi yararına yaptığından şüphelenildi. Tatar Hanı ile Bender Seraskerinin bin iki yüz keseyi padişahın emrine aykırı olarak krala verdikleri bahanesiyle sürüldükleri söylendi. Ali Kömürcü, düşük Tatar hanının yerine, onu pek sevmeyen kardeşini tahta oturttu. Tasarlamakta olduğu savaşlar için bu delikanlıya çok güveniyordu. Birkaç hafta sonra da Sadrazam Yusuf düşürüldü, yerine Süleyman Paşa geçirildi.

O sıralarda XII. Şarl, Edirne yakınlarında Demirtaş Köşkü'nde misafir edilmişti. Oradan birkaç fersah ötede, bugün Meriç denilen meşhur Hebeus Nehri civarında küçük bir şehir olan Dimetoka'da oturmasına Babıâli nazlanarak izin verdi. Kömürcü, Vezir Süleyman'a: "Canı isterse, bütün ömrünce orada kalsın. Ben eminim ki bir yıl geçmeden bıkıp kendiliğinden gidecektir. Fakat sakın ha kendisine para verdirme." dedi.

Bu şekilde, Majesteyi Dimetoka'ya gönderdiler; kendisiyle maiyeti için Babıli büyük miktarda erzak tayını verdi. Yalnız, Türklerin veremedikleri domuz eti ve şarabı alabilmesi için günde yirmi beş gümüş para tahsis edildi.

Kral oraya henüz varmış bulunuyordu ki, Sadrazam Süleyman makamından indirildi. Yerine, cesur fakat son derece kaba bir adam olan İbrahim Molla geçti. Şarl'ın kaderi üzerinde uzun zaman etkileri olan bütün bu Osmanlı vezir-

lerinin daha iyi tanınmaları için, onun da tarihçesini bilmek faydalı olacaktır:

III. Ahmet tahta çıktığı zaman, İbrahim Molla sıradan bir gemiciydi. Ahmet, çok defa kendisi hakkında neler söylendiğini işitmek ve halkın düşüncelerini anlamak üzere, gece vakti kıyafet değiştirerek, İstanbul kahvelerine ve topluluk yerlerine giderdi. Bir gün, bu Mollanın Türk gemilerinin hiçbir vakit ganimetle dönmediklerinden şikayet ettiğini, kendisi kaptan olsa, karlerin bir gemisini esir olarak yanına katmadan İstanbul limanına dönmeyeceğine yemin ettiğini duydu. Hemen ertesi gün onun kumandasına bir gemi verilerek, yola çıkarılmasını emretti. Yeni kaptan birkaç gün sonra bir Malta kayığı ve bir Ceneviz Galyotuyla döndü. İki yıl geçmeden onu, amiral ve sonra da sadrazam yaptılar. İbrahim Molla bu makama geçer geçmez, Ali Kömürcü'ye ihtiyacı olmadığını sandı ve kendisini vazgeçilmez kılmak için Moskoflara savaş açmayı düşündü. Bu amaçla Dimetoka yakınlarında bir çadır kurdurdu ve İsveç Kralı'na, yeni Tatar Hanı ile Fransız Elçisini yanına alıp görüşmek üzere gelmesini bildirtti. Bunca felaketten sonra gururu kırılacak yerde tamamen artan kral, bir uyruğun adam yollayıp kendisini çağırtmasını hakaretlerin en büyüğü olarak saydı. Kendisi yerine Başbakanı Müllern'i yolladı. Bir daha da Türklerin böyle saygısızlığıyla karşılaşmamak için hasta taklidi yaparak yatağına yattı ve Dimetoka'da kalacağı süre içinde ayağa kalkmamaya yemin etti. On ay hareketsiz kaldı, kendisini unutturdu.

Ali Kömürcü'nün tasarılarına aykırı olarak Ruslara savaş açmakta direnen İbrahim Molla, o mağrur sadrazam, sonunda iki kapı arasında sıkıştırılarak öldürüldü.

Vezirlik makamı o kadar tehlikeli olmuştu ki; onu kabul etmeyi artık kimsenin gözü kesmiyordu. Bu makam altı ay boş kaldıktan sonra, Ali Kömürcü sadrazam oldu.

Yıllardan beri Türk yardımına bel bağlayıp durmuş olan İsveç kralının bütün umutları suya düştü. Bunca çekişme-

den sonra kendisini böyle bir durgunluk içine gömmesi, taklit ettiği hastalığı eninde sonunda gerçekleştirmiş oluyordu. Bütün Avrupa'da onu ölmüş sanıyorlardı, Stokholm'den ayrılırken kurmuş olduğu Geçici Meclis (Vekalet Meclisi) ondan bahsedildiğini artık duymuyordu. Senatörler, Şarl'ın kız kardeşi Prenses Ulrik Eleonor'a gelerek, kralın bu uzun kayboluşu süresinde vekaleti kabullenmesini rica ettiler. Prenses kabul etti fakat İsveç'e her yandan saldırmakta olan Rusya ve Danimarka ile barış yapması için senatörler tarafından sıkıştırılınca, kardeşinin bunu asla onaylamayacağını bildiği için istifa etti ve durum hakkında yazdığı memorandumu Dimetoka'ya iletti.

Doğumundan beri hamuru despotlukla yoğrulmuş olan Şarl, İsveç'te vaktiyle senatonun devleti, krallarla beraber yönettiğini unutuyordu. Senatörlere, efendi ortada yokken evde kumandanlığa kalkışan uşaklar gözüyle bakıyordu. Onlara yolladığı bir mektupta: "Eğer ülkesinin işlerini yürütmeye heves ediyorlarsa, oraya çizmesinin bir tekini göndereceğini, emirleri o çizmeden alacaklarını." yazdı.

Krallık otoritesine karşı güya İsveç'te yapılan komploları önlemek ve sonunda vatanını kendi gücü ile savunmak üzere, Almanya yoluyla dönmek istediğini vezire bildirdi. Çünkü artık Osmanlı'dan tamamen umudu kesmişti. Bu girişimi Fransa Sefiri Mr. Dsaleurs aracılığıyla yaptı. Sadrazam sefire: "Nasıl? Majestenin bir yıl dolmadan gitmek isteyeceğini söylememiş miydim? Dilediği gibi olsun. Ancak iyice karar versin de başımızı ikinci bir Bender derdine sokmadan gideceği günü bildirsin." dedi.

Mr. Dsaleurs bu sözleri daha tatlı bir dille krala anlattı. Gidiş günü kesinleşti. Fakat Şarl, kaçkın bir adam yoksunluğu içinde bulunduğu halde, Osmanlı'dan büyük bir Kral şaşaasıyla ayrılmak istiyordu. Grothusen'i olağanüstü elçi tayin etti. Yanına son derece ihtişamla giyinmiş seksen kişilik bir heyet vererek, onu protokol gereğince veda etmek üzere İstanbul'a gönderdi.

Bu gösterişi yapabilmek için başvurulan gizli düzenlemeler ise her şeyden fazla yüz kızartıcıydı. Dsaleurs, Majesteye kırk bin ekü ödünç verdi. Grothusen, İstanbul'da yüzde elli faizle, bir Yahudi'den bin ekü, bir İngiliz tüccardan iki yüz pistol, bir Türk'ten bin frank borç aldı. Bu suretle, Babıali'nin huzurunda parlak bir İsveç Sefareti komedyası oynayacak kadar para toplandı. Bütün bu cambazlıkların amacı, sadrazamdan para koparmaktı. Fakat vezir bildiğinden şaşmadı.

Grothusen, divandan bir milyon kredi istedi. Vezir, sert bir dille, efendisinin istediği zaman bağışlamayı bildiğini, ancak ödünç para vermeyi onursuzluk saydığını, kralın yolculuğu için gereken her şeyin zatı şahanenin şanına yaraşan, miktarda, bol bol sağlanacağını, Babıali'nin krala altın eşyalar armağan etmesi ihtimalinin de bulunduğunu söyledi.

Hareket günü, padişah tarafından krala altın işlemeli kızıl renkte bir otağ, mücevherli bir kılıç, muhteşem eğerler ve som altından üzengiler taşıyan fevkalade güzel, sekiz Arap atı sunuldu.

Kafile, her türlü erzakla dolu altmış yük arabası ve üç yüz beygirden meydana geliyordu.

Tam beş sene süreyle, en geniş anlamında, Türk konukseverliğinden yararlandıktan sonra, sonunda 1714 ekiminin ilk gününde, Demirbaş Şarl bir posta sürücüsü kılığına girerek, Osmanlı topraklarından ayrıldı.

İtiraf etmeliyiz ki, eğer onun davranışlarında bir mantık aramak lazımsa, bu mantık başkalarınınkine hiç de benzemiyor